

אספרה שמך לאח

סיפור יציאת מצרים

בעזה"ת

ניתן להשיג את החוברת

אספרה שמך לאחי

על

סיפור יציאת מצרים

מגילת אסתר

מתן תורה

נס חנוכה

אצל ישראל יצחק משי להב

מודיעין צילית

0533142953

תרומות להדפסה יתקבלו במרבה

הערות והארות ניתן לשלוח wa052052@gmail.com

דברי פתיחה

כתוב בתורה למען תזכור יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך, שנצטוונו לזכור הנסים שעשה עמנו בהוציאנו ממצרים, ומצוה זו נוהגת כל השנה אך בליל פסח יש לנו מצוה מיוחדת לספר ביציאת מצרים, וכמו שכתב הרמב"ם במצוה קנ"ז שצונו לספר ביציאת מצרים בליל חמשה עשר בניסן בתחלת הלילה כפי צחות לשון המספר, וכל מה שיוסיף במאמר ויאריך הדברים בהגדלת מה שעשה לנו השם ומה שעשו עמנו המצרים מעול וחמס ואיך לקח השם נקמתנו מהם ובהודות לו ית' על מה שגמלנו מחסדיו יהיה יותר טוב, כמו שאמרו כל המאריך לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח, וכן כתב החת"ס (דרשות) כי ענין הסיפור איננו לפלפל בהלכה אך לספר בניסי ה' ובנפלאותיו.

על כן באתי בזה לכתוב סיפור יציאת מצרים על פי מדרשי חז"ל והמפרשים בדרך סיפור, וצינתי למטה מאין מקור הדברים, ואע"פ שיש מעלה גדולה בלשון קדשם של חז"ל והראשונים, שיניתי קצת מהלשון שיהא בדרך סיפור, שזה ממחיש יותר את העניין, וכפי שכתב בספר הכשרת אברכים מהאבד"ק פיאסצנא בפרק ז' בתוך דבריו, כשתלמוד תנ"ך תשתדל להשתתף בכל מאורעות הקודש שעברו, כאילו גם אתה היית אז, ותרחיב ותפשט את אשר ניתן לך, הן לא תדע אם באמת כך היה כפי שאתה משער לך בנפשך אבל הלא לפי יסודות הנאמרים בתורה ובמדרשות אתה חושב רק שאתה מרחיב את מחשבתך בהן, למשל איזה רושם עשתה ביאת מש"ר ואהרן הכהן על ישראל בבשורת הגאולה במצרים, איך דברו אז בבתי ישראל מזה וכו' ע"כ.

ואקווה לה' שיהא בעזרי להתחיל ולסיים סיפור יציאת מצרים, ולוואי שיעזור להורים ומורים עי"ז להשריש האמונה בלב ילדי ישראל, ולקיים בזה מצוותו יתברך אשר ציוונו למען תספר באזני בן ובן את אשר התעללתי במצרים.

ידוע כי כל המצוות זמניות בבוא הזמן של המצוה נתעורר הדבר שהיה בעת הראשון כשנצטווה המצוה, בחג המצות יצאנו ממצרים, והעיקר שיצאנו מן מ"ט שערי טומאה, וכמו כן בכל עת בא חג הנ"ל יוצאים אנחנו בני ישראל כל אחד מקליפיות כי לולא היה חג המצות בכל שנה לא היה באפשרי לאדם להתחזק בהשם. (מאור עינים - פרשת מקץ דרוש לחנוכה)

יש אומרים קודם ההגדה מאמר הזהר (זח"ב מ ע"ב):

פקודא בתר דא לספר בשבחא דיציאת מצרים, דאיהו חיובא על בר
 נש לאשתעי בהאי שבחא לעלמין, חכי אוקימנא כל בר נש דאשתעי
 ביציאת מצרים ובהחוא ספור חדי בחדוה, זמין איהו למחדי בשכינתא
 לעלמא דאתי דחוא חדו מפלא, דחאי איהו בר נש דחדי במריה, וקודשא
 ברין הוא חדי ברחוה ספור. ביה שעטא כניש קודשא ברין הוא לכל
 פמליא דיליה, ואמר לון זילו ושמעו ספורה דשבחא דילי דקא משתעו בני
 וחדאן בפירקני. כדן כלחו מתכנשין ואתנין, ומתחברין בחדוה דישראל,
 ושמעו ספורה דשבחא דקא חדאן בחדוה דפירקנא דמרחון, כדן אתנין
 ואודן ליה לקודשא ברין הוא על כל אינון נסין וגבורן, ואודאן ליה על עמא
 קדישא דאית ליה בארעא דחדאן בחדוה דפירקנא דמרחון, כדן אתוסף
 חילא וגבורתא לעילא וישראל בהאי ספורה יחבין חילא למאריהון כמלכא
 דאתוסף חילא וגבורתא כד משבחין גבורתיה ואודן ליה וכלחו דחלין מקמיה
 ואסתלק יקריה על כלחו. ובגין כך אית לשבחא ולאשתעי בספורה דא כמה
 דאתמר. כגונא דא חובא איהו על בר נש לאשתעי תדיר קמי קודשא ברין
 הוא ולפרסומי ניסא בכל אינון ניסין דעבד. ואי תימא אמאי איהו חובתא
 ודא קודשא ברין הוא ידע כלל מה דחזו ויחוי לבתר דנא אמאי
 פרסומא דא קמיה על מה דאיהו עבד ואיהו ידע, אלא ודאי אצטריך בר
 נש לפרסומי ניסא ולאשתעי קמיה בכל מה דאיהו עבד, בגין דאינון מלין
 סלקין וכל פמליא דלעילא מתכנשין וחמאן לון ואודאן כלחו לקודשא ברין
 הוא ואסתלק יקריה עליהו עילא ותתא ברין חי לעולם אמן ואמן:

ירידת יעקב למצרים

יעקב אבינו בחר האבות, חי בארץ כנען בצער גדול שאין לשער, ברוחניות ובגשמיות, בנו יקירו יוסף הצדיק נעלם, כבר עשרים ושתים שנה שיעקב אבינו מתאבל ובוכה עליו, אינו יודע האם יוסף עדיין בחיים, ועוד צער כפול ומכופל שנסתלקה ממנו שכינה, וחשש יעקב שלא יהיה לו עולם הבא כי הקב"ה יתבע ממנו מיתתו של יוסף, ובסוף השנים הללו נוסף עוד צרה צרורה בארץ שורר רעב חזק מאוד, אין לחם בכל הארץ, וכולם יורדים למצרים לקנות אוכל, התחילה רוח הקודש להתנוצץ ביעקב והוא שלח את בניו למצרים, וכך על ידי השתלשלות הענינים הוא שמע והתבשר "עוד יוסף חי" והוא מושל בכל מצרים. יוסף שלח עגלות להוריד את יעקב למצרים כדי שיוכל לכלכל ולזון אותו. יעקב הצטער לצאת לחוצה לארץ עד שח' אמר לו אני ארד אתך למצרים ואני גם אעלה אותך. מיד יעקב ירד למצרים עם כל משפחתו המונה ששים ותשע נפשות והקב"ה הצטרף להשלים את מנין השבעים כפי שהבטיחו, "אנכי ארד עמך מצרימה ואנוכי אעלה".

יעקב אבינו מתקרב לארץ מצרים ויוסף הצדיק שמה לקראת המעמד הגדול להפגש עם אביו שפבר לא ראה אותו כל כך הרבה שנים. מרוב שמחתו למצות כיבוד אב הוא לא המתין שמשרתיו יאסרו את הסוסים לרפ, אלא הוא בכבודו ובעצמו אף שהיה מלך אסר את הסוסים למרכבה. יוסף יצא לקראת אביו לגשן. כשהמצרים שמעו שהמלך שלהם שעד היום לא ידעו מאיזה משפחה הוא והיה בעיניהם עד עכשיו כאסופי מן השוק, ועכשיו נודע שאביו הוא יעקב אבינו שהיה בעיני הגוים כשר גדול וחשוב, הצטרפו אליו למסע אלפים ורבות אנשים לקבל את פניו. יעקב אבינו געגעעו גברו והלכו, חשב לעצמו מי האמין שעוד אנוכה לראות את בני. והנה מתקרבים למצרים, הבנים והנכדים של יעקב, ולהבדיל ג"כ המצרים פולם מיחלים לראות את הרגע ההיסטורי בו יפגשו ויתחבקו האב והבן, הצדיקים הקדושים שעשרים ושתים שנה לא נפגשו.

¹ רש"י בראשית מ"ו ל'

² פרקי דרבי אליעזר פל"ט

³ עולת תמיד לר' שמואל הומיר פ"כ קריאת שמע

אֲבֵל יַעֲקֹב אָבִינוּ שֶׁכָּל כּוֹלֵה הָיָה קוֹדֵשׁ לָהּ חֶשֶׁב לְעַצְמוֹ הֵנָּה אֲנִי רוֹצֶה כָּל יָמִי לַעֲשׂוֹת רְצוֹן אָבִי שֶׁבְּשִׁמְיָם לְאַהֲבֹב וּלְקַדֵּשׁ אֶת ה' כְּמוֹ שֶׁצִּוֵּנוּ: "וְאַהֲבַת אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ", אֲמַנָּם עַד הַיּוֹם אֶהְבֵּתִי אֶת ה' וְעָשִׂיתִי רְצוֹנוֹ, אֲבֵל עַד עַכְשָׁיו הָיוּ לִי חַיֵּי צַעַר, צָרוֹת שׁוֹנוֹת עֲבָרוּ עַל רַאשֵׁי חַיִּים רַעִים הָיוּ לִי, לֹא הִיָּתָה לִי הִנָּאָה גְדוֹלָה מִהָעוֹלָם הַזֶּה, רְדִיפוֹת וּפְחָדִים בָּכִי וְאַגְלוֹת הָיוּ מֵעַתַּת חֻלְקִי, וּכְשֶׁאֵין מִה לְאַהֲבֹב חוּץ מִה לֹא רִאֲיָה שִׂאוֹהֲבִים אֶת ה', הָאֵם זֶה חֻכְמָה לְאַהֲבֹב אֶת ה' כְּשֶׁחַיִּים חַיֵּי פָּחַד וְצַעַר? אֵךְ כְּשֶׁאֵין צָרוֹת, וַיֵּשׁ לִי כָּל טוֹב הָעוֹלָם, כָּל בְּנֵי חַיִּים וְקִיִּימִים, וְעוֹד מוֹבָטָח אֲנִי שֶׁלֹּא אֶרְאֶה גִּיהֶנֶם, בְּנֵי מֶלֶךְ בְּמַצָּרִים וּמִה עוֹד חֶסֶד, אֲנִי רוֹאִים בְּאַמֶּת הָאֵם אוֹהֲבִים אֶת ה' בְּכָל הַלֵּב אֲנִי שׂוֹשׂ אֶהְבָּה גַם לְדַבְּרֵי הָעוֹלָם. לָכֵן בְּמַעֲמַד הַגָּדוֹל כְּשִׁיוֹסֵף נִתְרַאָּה לְאַבְרָהָם, וְנָפַל עַל צַוְאָרֵי אָבִיו בְּבִכּוֹ גְדוֹל מְרֹב הַתְּרַגְּשׁוֹת, וְלֹא הָיָה לוֹ לִיעֲקֹב עוֹד שׁוֹם צַעַר בְּעֵת שֶׁנִּפְגַּשׁ עִם בְּנוֹ אֶהוֹבֹ, מִה עָשָׂה יַעֲקֹב? לֹא נָפַל עַל צַוְאָרֵי יוֹסֵף וְאָף לֹא נָשַׁק לוֹ, אֲלֹא בְּהַתְּלַהֲבוֹת עֲצוּמָה קָרָא בְּקוֹל רֶם בְּכֹנֶה בְּאַיִמָּה וּבִירְאָה בְּרִתָּת וְזִיעַ, וְאָמַר: שִׁמְעֵ יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד, הַמְּלִיךְ אֶת ה' יִתְבָּרֵךְ עָלָיו וְעַל רַמְ"ח אֵיבָרָיו וְעַל בְּנָיו וְצִאֲצָאָיו הָעוֹמְדִים וְעוֹטְרִים אוֹתוֹ מִסְבִּיב, וּבְקוֹל רֶם בְּאַהֲבָה רַבָּה עֲזָה וְעֲצוּמָה, הַמְּשִׁיךְ וְאָמַר לְעֵינֵי כָּל הָאֲלָפִים וְהָרַבּוֹת: וְאַהֲבַת אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ שֶׁאֲפִילוֹ בְּרַגַּע זֶה הוּא עוֹמֵד מוֹכֵן לְקַדֵּשׁ שְׁמוֹ יִתְעַלֶּה בְּמִסִּירוֹת נֶפֶשׁ וְעוֹזֵב אֶת אֶהְבַּת יוֹסֵף וְכָל הַכְּבוֹד וְהַגְּדוּלָּה וְהַתְּעוּגָה לְמַעַן שְׁמוֹ יִתְבָּרֵךְ.

בְּנֵיו וְצִאֲצָאָיו וְכָל הָעוֹמְדִים בְּמַעֲמַד הַקָּדוֹשׁ וְהַנִּפְלֵא הַזֶּה, כּוֹלֵם הַסִּתְּכָלוֹ, רָאוּ וְהִגִּיעוּ אֵיךְ צְרִיכָה לִהְיוֹת אֶהְבַּת ה' תְּקוּעַ בְּלֵב, שֶׁאֲפִילוֹ יֵשׁ לְאָדָם כָּל אֶהְבַּת הָעוֹלָם בְּשִׂיא הַפְּסָגָה בְּרוֹם הַמַּעֲלָה הַיּוֹתֵר אֲפָשָׁרִי, הַכֹּל לֹא נַחֲשֵׁב לְכָלֹם נֶגֶד אֶהְבַּת הָאָדָם לְהַקְדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא.

פגישות יעקב עם פרעה

יוסף הצדיק הביא את יעקב אביו לפרעה. בפתח בית פרעה היה ע"ז, הפתח היה נמוך, וכאשר היה אדם נכנס בפתח היה נראה שהוא משתחוה לע"ז. כשינכנס יעקב אבינו בדרך גם הוגבה המשקוף כדי שלא יצטרך לטווח לע"ז. באותה שעה שינכנס יעקב אבינו לפרעה, ישב שם גם עוג מלך הבשן, וכאשר ראה את יעקב, אמר לעוג: הרי אתה היית תמיד צוחק ומלגלג על אברהם שאינו מוליד, הרי כאן יעקב נכדו, אמר לו עוג: זה לא נכדו של אברהם אלא זה אברהם בעצמו! כי יעקב היה נראה זקן מאד ושיערות ראשו וזקנו לבנות מרוב זקנה, וצורת פניו היה דומה לאברהם אבינו, שאל פרעה את יעקב: כמה ימי שני חיך, ענה יעקב ואמר: אני רק בן מאה ושלשים שנה, וכיון שהיה לי הרבה צרות קפצה עלי זקנה, אז ראו פרעה ועוג שאכן זה לא אברהם אבינו אלא נכדו. כשיעקב רצה ללכת הוא בירך את פרעה, כיון שכל הדרך כשיוצאים מהמלך מברכים אותו, ומה היתה ברפת יעקב?

ארץ מצרים שונה משאר ארצות במצרים אין גשמים, יש יאור הנילוס שעולה ומשקה את השדות פעם בארבעים שנה, ואם רוצים עוד מים צריך לשאוב ולהשקות. נוסף על הצרה הזאת שרר כעת במצרים רעב כבד במשך שנתים, ולפי פתרון החלום שפטר יוסף לפרעה היה עוד צריך להיות רעב במשך חמש שנים. כעת ברח יעקב את פרעה, שגבל פעם שפרעה יבא לנילוס יעלו המים לקראתו, ואכן כך היה⁴ ונסתלק הרעב בזכות יעקב. יוסף הושיב את אביו ואחיו בארץ גושן ולא במצרים הטמאה, גושן היתה מקודשת,⁵ כי שרה אמונו כשירדה למצרים קבלה את המקום במתנה מפרעה, ואז קנה המקום⁶ שפע קדושה בזכותה.⁷

⁴ אלשיך שמות א' ח'

⁵ מדרש הגדול מ"ז ח. ועיין בתורה שלמה בשם מדרש רבה מכת"

⁶ דעת זקנים מבעלי התוס' בראשית מ"ז ח'.

⁷ רש"י עמוס פ"ח ח'.

⁸ רש"י מ"ז י"ט

⁹ פרקי דר"א פכ"ו

¹⁰ אלשיך פמ"ה פסוק ד' ופסוק ל"א

פְּטִירַת יַעֲקֹב

יַעֲקֹב אָבִינוּ חַי בְּמִצְרַיִם שִׁבְעַת עָשָׂרָה שָׁנָה. בְּסוֹף יָמָיו קָרָא לְבָנָיו וּבִירַךְ אוֹתָם, וַיַּעֲקֹב אָבִינוּ אָמַר לָהֶם; דַּעוּ לָכֶם בְּנֵי כְּשִׁתְּצֵאוֹ מִמִּצְרַיִם עֲתִיד הַקִּבְיָה לְצִוּוֹת אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת מִשְׁכָּן בַּמִּדְבָּר מַעֲצֵי שִׁטִּים, וּלְכֹן הִבְאֵתִי עִמִּי מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֲרָזִים וְנֹטְעֹתֵי אוֹתָם כָּאֵן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, וְכִשְׁתִּגְאֵלוּ קָחוּ אוֹתָם אֶתְכֶם כְּדֵי שְׂיִהְיוּ מְזוּמָנִים בְּיָדְכֶם, וְצִוּוּהָ אֶת יוֹסֵף שְׂיִקְבֹּר אוֹתוֹ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן. כִּיֹּן שֶׁנִּפְטַר יַעֲקֹב נִסְתָּמוּ עֵינֵיהֶם וְלִיבָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל מִצְרַת הַשְּׁעָבוֹד שֶׁהִתְחִילוּ לְשַׁעֲבֹדָם, [לְאַחַר פְּטִירַת יַעֲקֹב חֹזֵר הָרַעַב לְמִצְרַיִם¹¹ בְּמִשְׁךְ חֲמֵשׁ שָׁנִים וְיוֹסֵף כָּלֻכָּלָם], יוֹסֵף כָּבֵד¹² לֹא הָיָה בְּאוֹתוֹ מַעֲמָד וּגְדוּלָה כְּמִקּוּדָם, לָכֵן הָיָה צָרִיךְ לְבַקֵּשׁ רְשׁוּת מִפְּרֹעָה לְלָכֵת לְקַבֵּר אֶת אָבִיו. יוֹסֵף עִם הָאֲחִים וְכָל מְשִׁפְחוֹתֵיהֶם יָחַד עִם עַבְדֵי פְּרֹעָה וְזֻקְנֵי מִצְרַיִם עָלוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְקַבֵּר אֶת יַעֲקֹב בְּמַעֲרַת הַמַּכְפֵּלָה. יוֹסֵף הִצְדִּיק הוֹרִיד אֶת הַכֶּתֶר מֵעַל רֹאשׁוֹ וְתָלָה אוֹתוֹ בְּאֲרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב. בְּדֶרֶךְ בְּמַסַּע הַלְוִיָּה בָּאוּ כָּל מַלְכֵי כְּנָעַן וְנִשְׂיֵאֵי יִשְׁמַעֲאֵל¹³ וְיֹרְצוֹ לְהַלְחִם בָּהֶם, כִּיֹּן שֶׁרָאוּ אֶת אֲרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב וְאֵת כְּתָרוֹ שֶׁל יוֹסֵף עַל הָאֲרוֹן עֲמָדוֹ כּוֹלֵם וְהוֹרִידוּ אֶת כְּתָרָם וְתָלוּ בּוֹ כְּתָרֵיהֶם, וְהָיָה הָאֲרוֹן מוֹקֵף בְּכְתָרִים כְּמוֹ גֹּרֵן הַמוֹקֵף בְּגִדֵּר קוֹצִים, וְלָכֵן נִקְרָא הַמָּקוֹם גֹּרֵן הָאֲטָד.

כְּשֶׁהִגִּיעוּ¹⁴ לְמַעֲרַת הַמַּכְפֵּלָה וְרָצוּ לְקַבֵּר אֶת יַעֲקֹב, הִגִּיעַ עֲשׂוֹ הָרָשָׁע וְאָמַר: לֹא יִקְבֹּר יַעֲקֹב כָּאֵן, שְׁלִי הִיא הַמַּעֲרָה, אָמַר לוֹ יוֹסֵף: הֲרֵי יַעֲקֹב אָבִי קָנָה מִמֶּנִּי אֶת הַמַּעֲרָה בְּכֶסֶף מָלֵא, עָנָה עֲשׂוֹ וְאָמַר: שִׁקֹּר אֶתָּה אֹמֵר, אֵף פַּעַם לֹא מָכַרְתִּי אֶת הַמַּעֲרָה, אָמַר לוֹ יוֹסֵף: הֲרֵי יֵשׁ לָנוּ שִׁטֵּר מְכִירָה שֶׁחֲתָמְתָּ עָלָיו וְהוּא נִמְצָא בְּמִצְרַיִם, אָמַר עֲשׂוֹ: תָּבִיאוּ אֶת הַשִּׁטֵּר וְנִרְאָה, מִיֵּד שֶׁלֹּא יוֹסֵף אֶת גַּפְתָּלִי לְהַבִּיא מִיָּהָר אֶת הַשִּׁטֵּר מִמִּצְרַיִם, וּבִינְתֵימָם כּוֹלֵם עֲמָדוֹ וְחִיפּוֹ, בֵּין הָאֲנָשִׁים שֶׁעֲמָדוֹ שָׁם הָיָה גַם חוֹשִׁים בֶּן דָּן שֶׁהָיָה חֵרֵשׁ וְאַלֵּם, הוּא לֹא הִבִּין וְלֹא שָׁמַע אֶת הַטַּעֲנוֹת וְהוֹיִפוּחִים, הוּא רַק רָאָה שֶׁכּוֹלֵם עוֹמְדִים וּמַחְכִּים וַיַּעֲקֹב אָבִינוּ מוֹטֵל בְּבִזְיוֹן, שֶׁאֵל חוֹשִׁים בְּרַמְזִית אֶ צְבָעוֹתָיו לָמָּה לֹא קוֹבְרִים אֶת יַעֲקֹב? הָרָאוּ לוֹ בְּאַצְבָּע עַל עֲשׂוֹ שֶׁהוּא מַעֲכָב.¹⁵ שְׁלַף חוֹשִׁים

¹¹ רש"י פכ"ו פסוק ט"ו

¹² תוספתא סוטה פ"ו

¹³ אמת ליעקב

¹⁴ רש"י פ"נ פ' י'

¹⁵ ספר הישר פ' יח"י

¹⁶ תרגום יונתן בראשית פ"נ י"ג, ופרקי דר"א פל"ט

את חרבו והתניז את ראשו של עשו ונגננס הראש לתוך מערת המכפלה, ועיניו נפלו על רגליו של יעקב. ¹⁷ באותה שעה פתח יעקב אגינו את עיניו וחייך, על שראתה נקמה בעשיו.

כשגמרו השבטים לקבור את יעקב חזרו למצרים. כאמור כשנפטר יעקב נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד שהתחילו לשעבדם, אבל עדיין לא היה שעבוד ממש אלא היו מושכים אותם בדברים, והיו אומרים להם שזה צורך המדינה שפולם יעבדו, וספרו להם סיפורי סרק, שיש שתי ערים פיתום ורעמסס שנהלשו וצריך לחזק ולבצר אותם. מה עשו, לקחו תבנית ¹⁸ שבו יוצקים טיט לעשות לגנים, וחתלו בצווארו של פרעה, וכל מי שאמר אני לא רגיל לעבוד, אני בטבעי מפונק, היו אומרים לו: האם אתה יותר מפונק מפרעה, וגם היו משלמים להם שכר עד שהרגילו אותם לעבודה. [פיתום ורעמסס ¹⁹ נחלשו כשידדו אחי יוסף למצרים על ידי שאגותיהם של יהודה וחושבים בן דן על יוסף ברצונם לשחרר את בגימין].

פטירת יוסף ואחיו

יוסף הצדיק חי אחרי פטירת יעקב חמישים וארבע שנים. לפני פטירתו ²⁰ קרא לאחיו, ואמר להם: סימן זה יהיה בידיכם לגאולה כשיבוא איש ויאמר שהי שלח אותו לגאול אתכם ממצרים, אם הוא יגיד את לשון הגאולה בתיבות המתחילות באותיות פ"ה ופ"ה ²¹ סימן שהוא הגאול האמיתי. יוסף השביע את אחיו שישביעו לבניהם שכתביגאלו ויעלו ממצרים, יעלו גם את עצמותיו עם עצמותיהם. יוסף מת בשבת קודש בזמן מנחה, כשנפטר יוסף היה צער גדול לבני ישראל ²² והיה דומה להם כאילו שבאותו יום נגננסו למצרים, וגם העליונים ²³ אמרו צדוק הדין, ואמרו את הפסוק "צדקתך כהררי אל משפטין תהום רבה" שיוסף הצדיק היה חשוב כהררי אל שהם

¹⁷ סוטה י"ג

¹⁸ רש"י סוטה י"א

¹⁹ בתי מדרשות ח"ב מדרש איוב אות כ"ה

²⁰ מדרש רבה ה' י"ג

²¹ פרקי ר"א מ"ח ועיי"ש בביאור מר"א ברודא שהיה בזה סימן מובהק כיון שמשה היה כבד פה, קשה לו להוציא משפתיו אותיות

בומ"ף, ומשה אמרו כאיש צח שפתיים עיי"ש

²² מדרש רבה א' ד'

²³ זוהר ח"ב קנ"ו ע"א

²⁴הָאָבוֹת הַקְּדוֹשִׁים, וְעַל יְדֵי יוֹסֵף הַתְּקַיִם גַּם סוֹף הַפֶּסוּק "אָדָם וּבְהֵמָה תוֹשִׁיעַ ה'" שֶׁהוּא זֶן וּמְכַלְכֵּל אֶת כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְלָכֵן אָנוּ נוֹהֲגִים לֹא־מֵר צִדְקָתְךָ בְּכָל שִׁבְת בְּמִנְחָה (ג' פְּעָמִים עַל יוֹסֵף מִשָּׁה וְדוֹד שֶׁנִּסְתַּלְקוּ בְּשִׁבְת בְּמִנְחָה).

אַחַר שֶׁנִּפְטָר יוֹסֵף²⁵ הִנִּיחוּ אוֹתוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ אֲרוֹן כְּדֵי שִׁמְצָאוּהוּ בְּצִאתָם מִמִּצְרַיִם. הַמִּצְרַיִם שִׁשְׁמְעוּ מִהַשְׁבִּיעַה שֶׁהִשְׁבִּיעַ אֶת אֲחִיו,²⁶ אָמְרוּ לְפָרְעָה: אֲתָה רוֹצֶה שֶׁהַיְּהוּדִים לֹא יֵצְאוּ מִכְּאֵן, יֵשׁ לָנוּ עֵצָה נֹחֶבֶיָא אֶת עַצְמוֹתָיו שֶׁל יוֹסֵף, כְּדֵי שֶׁהַיְּהוּדִים לֹא יִמְצְאוּ אוֹתוֹ, וְכֵן לֹא יוּכְלוּ הַיְּהוּדִים לָצֵאת מִמִּצְרַיִם לְעוֹלָם. עוֹד רָצוּ הַמִּצְרַיִם²⁷ שֶׁהִנִּילוּם יִתְבָּרֵךְ בְּמִימֵי בִזְכוּת יוֹסֵף. לָכֵן עָשׂוּ אֲרוֹן מִתְּכֶת וְהִכְנִיסוּ אֶת יוֹסֵף בְּאֲרוֹן וְהִטְבִּיעוּ אוֹתוֹ בְּנִילוּם, אֲבָל ה' הַשּׁוֹמֵר אֶת עַמּוֹ, סִיבַּב שֶׁבְּאֲתָתָה שָׁעָה הַזֹּדֶמְנָה לַיָּד הִנִּילוּם סָרַח בַּת אֲשִׁיר, וְרָאָתָה אֶת כָּל מַה שֶׁהֵם עוֹשִׂים, וְשִׁמְרָה אֶת הַדָּבָר בְּלִיבָה לְזִמֵּן הַמְּיוֹעֵד.

אַחֲרֵי יוֹסֵף נִפְטָרוּ גַם אֲחִיו וְהֶאֱחָרוֹן שִׁבְהֵם הָיָה לוֹי שֶׁהָיָה גָדוֹל מִיוֹסֵף שִׁשׁ שָׁנִים, וְשִׁנֵּי חַיָּו בְּמִצְרַיִם תִּשְׁעִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה, וְגַם כָּל הַדּוֹר שֶׁיָּרְדוּ לְמִצְרַיִם עִם יַעֲקֹב אֲבִינוּ נִפְטָרוּ, וְאֵז הַתְּחִיל הַשְּׁעָבוֹד.

שְׁעָבוֹד מִצְרַיִם

פָּרְעָה הִרְשָׁע שָׁנָא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְרָצָה לְעַנּוֹתָם, וְלֹא הָיָה לוֹ עִלָּה לְהֶאֱשִׁים אֶת הַיְּהוּדִים,²⁸ הֵם לֹא חֲטָאוּ לוֹ כְּלוּם, וְגַם הָיָה לָהֶם מַעֲמָד חָשׁוּב בְּעֵינֵי הַמִּצְרַיִם, כִּי הָרִי יוֹסֵף הִטִּיב מְאֹד לְמִצְרַיִם, לִוְלִי שֶׁהַיְּהוּדִים הָיוּ כָּאֵן, הָרִי הָיוּ כָּל הַמִּצְרַיִם מִתִּים בְּרָעָב. פָּרְעָה הִרְשָׁע²⁹ הוּא זֶה שֶׁהִתְחִיל בְּעֵצָה לְעַנּוֹת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאַחֲרָיו נִמְשְׁכוּ כָּל הַמִּצְרַיִם, הִרְשָׁע הַזֶּה עָשָׂה אֶת עַצְמוֹ כְּאִילוֹ שֶׁהוּא לֹא יוֹדֵעַ מִיוֹסֵף הַצַּדִּיק, שֶׁהִצִּיל אֶת מִצְרַיִם מֵאֲבִדוֹן וּמִמּוֹת עַל יְדֵי שֶׁנִּיבָא לְפָרְעָה מִדָּאֵשׁ אֶת בּוֹאֵן שֶׁל שִׁבְעַת שָׁנֹת הַשּׁוֹבַע וְהָרָעָב וְאָצַר לָהֶם אֶת הַתְּבוּאָה, וְהָיָה שִׁנִּי לַמֶּלֶךְ, לֹא וְלֹא, פָּרְעָה לֹא זוֹכֵר

²⁴ תדור יעב"ץ במנחה לשבת

²⁵ בעה"ט ומושב זקנים פ"נ פ' כ"ו

²⁶ מדרש רבה י"א ז'.

²⁷ סוטה י"ג ע"א

²⁸ רש"ר הירש

²⁹ מדרש רבה א' ט'.

כלום, דבר אחד עמד לו בראש לדכא את עם ישראל. אמנם אי אפשר לענות עם שלם ללא סיבה מוצדקת, לכן פרעה בעצמו הגיע יום אחד לעבודה וגטל בידו³⁰ ומגרפה כאילו שהוא בעצמו גם עובד, וכל היהודים שראו שפרעה עובד, עבדו גם כן אתו משום כבוד המלכות ולא היה נעים להשתמש, וכך עשו לבגים כל היום, בסוף היום אמר פרעה לעבדיו: תספרו כמה לבגים עשו היהודים במשך היום, אחר כך אמר ליהודים: מעכשיו אתם חייבים לעשות מספר לבגים כזה כל יום, בתור מס למדינה. כאשר מיאן איש ישראל לעשות במלאכה הכו אותו המצרים במכות נמרצות,³¹ וכך באופן פתאומי הפכו בני ישראל לחסרי אונים ומשוללי כל זכויות.

פרעה שם שוטרים יהודים שישמרו על אחיהם,³² על כל עשרה יהודים היה ממונה שוטר יהודי, ועל עשרה שוטרים יהודים היה ממונה נוגש מצרי. אם היהודים לא הספיקו במשך היום לגמור את מכסת הלבגים, היה הנוגש מגיע לשוטר ושואל אותו למה אין מספיק לבגים ומי לא גמר את עבודתו. השוטרים היו יכולים להצביע על היהודי ולהיפטור, אבל השוטרים מסרו את נפשם ולא היו עונים לנוגש מי לא גמר, והיו הנוגשים מכים את השוטרים ללא רחמנות.

המצרים³³ האכזרים לא היו צריכים את הבגנים שהעבדו בהם את היהודים, רק רצו לענות את בני ישראל ולמדר את חייהם בעבודה קשה, רק לזה שאפו, ובשביל זה בדו והמציאו שהם רוצים לבנות פיתום ורעמסס גם הפסיקו לתת שכר על העבודה, התחילו בחומר ובלבגים, אחר כך חקרו וחיפשו כל עבודה קשה והעבדו בהן את ישראל, שיטאטאו שווקים ורחובות וכדומה, חיו של יהודי היה הפקר יותר מחיי כל בהמה וחיה, שלחו אותם למקומות מסוכנים שיצודו ויביאו להם דובים ואריות, וכל מצרי שוטח ורשע וכל נער מצרי בזוי התחצף לקלל ולהכות יהודי אף זקן וחשוב הכאות איומות עד שהיה שובר את עצמותיו, והיה מסוגל אפילו להרגו. גם אם היהודי היה גבור יותר מהמצרי היה מוכרח לסבול את הכאותיו של כל נער משוקץ, כי מי יעזז לעמוד נגד מצרי שיכול חס ושלום להרגו. המצרים על ידי

³⁰ תנחומא בהעלותך פי"ג

³¹ רש"ר הירש בספרו במעגלי שנה ל'.

³² מדרש רבה א' כ"ח

³³ הכשרת האברכים פרק ז'.

שֶׁהַעֲמִיסוֹ עַל כָּל יְהוּדֵי עֲבֹדָה קָשָׁה יוֹתֵר מִכּוּחוֹ, וְגַם הַהֲכָאוֹת שֶׁהָכּוּ אוֹתָם, הָיוּ שׁוֹגְרִים אֶת רוּחָם, וְהָיוּ הַיְּהוּדִים מְכֻסִּים בְּמַפּוֹת וּפְצָעִים.

הָבָה נִתְחַכְמָה לוֹ

הָבָה נִתְחַכְמָה לוֹ – הִיָּה ³⁴הַפִּתְגָּם שֶׁל הַמִּצְרִים, בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה רַק פִּתְגָּם מַחְרִיד זֶה הָיָה שָׁגוֹר בְּפִיהֶם. אֶת כָּל זְמַנָּם הִשְׁקִיעוּ בַּחֲכָמָה וּבַעֲרָמִימוֹת לַחֲקוֹר וּלְחִדּוֹשׁ צָרוֹת רָעוֹת וּמָרוֹת יוֹתֵר לְהַרְעֵ לַבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כְּאֵלּוֹ לֹא הָיָה לָהֶם דָּבָר בְּעוֹלָם רַק לְקוֹץ אֶת חַיֵּי יִשְׂרָאֵל, וְזֶה הָיָה תְּכַלִּיתָם מִקָּטָן וְעַד גָּדוֹל, כָּל מַלְכוּת מִצְרַיִם וְכָל מִצְרֵי יְחִידֵי רַק עַל זֶה חָשְׁבוּ כָּל הַיּוֹם לְמַרֵּד אֶת חַיֵּי הַיְּהוּדִים, וְאִם עָבַר זְמַן וְלֹא מִצְאוּ עֲבֹדָה יוֹתֵר קָשָׁה לְהַעֲמִיס עַל הַיְּהוּדִים, הָיוּ מַחְלִיפִים אֶת הַמַּלְאָכוֹת, מַלְאָכוֹת שֶׁהָיוּ שִׁיכּוֹת לַגִּבְרִים נִתְּנוּ לַנָּשִׁים, מַלְאָכוֹת שֶׁהָיוּ שִׁיכּוֹת לַנָּשִׁים נִתְּנוּ לַגִּבְרִים. אַחֲרֵי כָּל הָעֲבֹדָה הַמְרָה שֶׁהַעֲבִידוּ אוֹתָם מִלְּפָנוֹת בּוֹקֵר בָּעֵת קִרְיָאת הַגִּגֵּר עַד הָעֶרֶב, וְאַחֲרֵי שֶׁהָכּוּ וְשָׁגְרוּ אֶת עֲצָמוֹתֵיהֶם כָּל הַיּוֹם, לֹא נִתְּנוּ לָהֶם לִלְכֹּת הַבֵּיתָה לָנוּחַ, אֲלֵא גָזְרוּ עַל הַגִּבְרִים שֶׁיִּשְׁעוּ בַשָּׂדֶה עַל הַחוֹל בְּקִיץ וּבַחֲרֹף, וְכֵן הָיוּ הַיְּהוּדִים הַמְסַכְּנִים יְשִׁנִּים, הָיוּ מְנִיחִים אֶת הָרֹאשׁ עַל הַחִמָּר וּמִתְכַּסִּים בְּטִיט.

אַבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם הָיוּ נִתּוּנִים בְּשִׁפְלַת הַמַּדְרָגָה שָׂאִין עוֹד שִׁפְלָה מִמֶּנָּה, הֵם וּנְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם הָיוּ לַעֲבָדִים בְּמֵלֶא מוֹגֵן הַמֶּלֶךְ, כָּל זְכוּיוֹת הָאָדָם נִשְׁלָלוּ מֵהֶם וּדְרָגָתָם הִיָּתָה נְחוּתָה יוֹתֵר מִזֶּה שֶׁל הַבְּהֵמָה, שֶׁנֶּחֱשָׁבָה אֲלִיל בְּעֵינֵי הַמִּצְרִים, לֹא הָיָה לָהֶם כָּל זְכוּת עַל נֶכֶס כָּלִשְׁהוּ, עַל בֵּית וּמִשְׁפָּחָה, וְאַפִּילוֹ לֹא עַל גּוֹפָם וּסְגוּלַת נַפְשָׁם, כָּל עֶרְכָּם נִמְדָּד רַק לְפִי מֹדֶת הַתּוֹעֵלָת שֶׁהִבִּיאוּ לַמִּצְרִים בְּתוֹר עוֹבְדֵי כַּפִּיָּה לַמַּלְכוּת מִצְרַיִם.

וּבְתוֹךְ כָּל הַצָּרוֹת הָאֵינוֹמֹת שֶׁהָיוּ לְיִשְׂרָאֵל, ³⁵לֹא שָׁכְחוּ אֶת ה' וְלֹא הִזְנִיחוּ אֶת תּוֹרָתוֹ, וְהָיוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִתְקַבְּצִים וְיוֹשְׁבִים יַחַד וְהָיוּ פּוֹלֵם בְּאֶגְוִדָּה אַחַת וּכְרָתוֹ בְּרִית בֵּינֵיהֶם שֶׁיַּעֲשׂוּ גְמִילוּת חֲסָדִים זֶה עִם זֶה, ³⁶יִשְׁמְרוּ בְּרִית מִלָּה שֶׁהוּא בְּרִית אֲבִרָהּם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, יַעֲבִדוּ אֶת אֲבִיהֶם שֶׁבְּשָׁמַיִם לְבָדוֹ, שֶׁלֹּא יִנְיָחוּ אֶת הַלְשׁוֹן שֶׁקִּיבְלוּ מִבֵּית

³⁴ הכשרת האברכים פ"ז.

³⁵ תנא דבי אליהו רבה פכ"ג

³⁶ תנא דבי רבה פכ"ג בסוף הפרק

יַעֲקֹב אָבִיהֶם, וְשָׁלַא יִלְמְדוּ אֶת לָשׁוֹן הַמִּצְרִי כְּדִי לְהִתְרַחֵק מֵעֲבֹדָה זָרָה. וְאַכּוּ כְּשֶׁהַמִּצְרִי הָיָה אֹמְרִים לָהֶם: עֲבְדוּ עֲבֹדָה זָרָה וְנִקַּל לָכֶם מִהָעֲבֹדָה, הָיוּ הַיְּהוּדִים עֹנִים כְּשֶׁם שְׁאֲבוּתֵינוּ לֹא עֲבָדוּ כִּד אֲנַחְנוּ לֹא נַעֲבֹד. כְּשֶׁהָיוּ הַיְּהוּדִים עֹשִׂים חֲתוּנָה וּמְקִימִים שִׁבְעַת יָמִי מִשְׁתָּה, הָיוּ הַמִּצְרִי עֹמְדִים וְשׁוֹחֲקִים, לָמָּה אַתֶּם עֹשִׂים שִׁבְעַת יָמִי מִשְׁתָּה, הֲרִי אַחֲרֵךְ כִּד יִלְקַח הַחֲתָן לַעֲבֹדָת פֶּרֶד, הָיוּ הַיְּהוּדִים עֹנִים לָהֶם, אֲנַחְנוּ נַעֲשֶׂה שִׁבְעַת יָמִי מִשְׁתָּה, וְאַחֲרֵךְ כִּד עֲשׂוּ לָנוּ כְּרָצוֹנְכֶם, הַמֵּת יָמוֹת וְהַנֶּהֱרָג יִהְיֶה וְהַבָּא בְּחַיִּים יִחְיֶה וְיִקְיִים אֶת הַמִּצְוֹת.

שִׁבְט לֹוי

שִׁבְטוֹ שֶׁל לֹוי לֹא הָיוּ מְשׁוּעָבָדִים בַּעֲבֹדַת פֶּרֶד, ³⁷כִּיֹּן שִׁיעֲקֹב אָבִינוּ ³⁸הַפְּרִישׁ מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ מַעֲשֵׂר לַה', וְכַשֵּׁעִשִׂר אֶת בְּנָיו הָיָה לֹוי עֲשִׂירִי קוֹדֵשׁ לַה'. וְלָכֵן כְּשֶׁהַמִּצְרִי הִתְחִילוֹ לְשַׁעֲבֹד אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וּפִתְחוּ אֹתָם בַּחֲלָקְלָקוֹת לְשׁוֹנָם לַעֲבֹד בְּתַשְׁלוּם, הִעִיר ה' אֶת לִיבָם שֶׁל בְּנֵי לֹוי, ³⁹וְהִכִּירוּ שְׁהַמִּצְרִי בָּאִים לְפִתּוֹתָם וְרוֹצִים לְשַׁעֲבָדָם, וְלֹא נָטוּ שִׁכְמָם לְסִבּוֹל עוֹל מַלְכוּת, כִּי אִם עוֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם. אֲבָל, עַל אִף שִׁבְט לֹוי לֹא הָיוּ מְשׁוּעָבָדִים, ⁴⁰הַגְּזֵרוֹת וְהַצְּרוֹת כְּמוֹ זְרִיקַת יְלָדִים לֵאמֹר וְשִׁחִיתָ בְּנֵיהֶם עֲבוֹר רְפוּאָת פְּרָעָה, חָלוּ גַם עֲלֵיהֶם.

וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם

גְּזֵרוֹת רָעוֹת זָרְמוּ זֶה אַחֲרֵ זֶה עַד שֶׁחֲשַׁךְ הָעוֹלָם בַּעֲדָם, וְהִנֵּה שׁוֹמְעִים שִׁפְרָעָה נִחְלָה וְנִצְטָרַע, שִׁמְחוּ הַיְּהוּדִים וְקִיוּ ⁴¹אֱלֹהֵי עַכְשָׁיו יִכְנַע קֶצֶת לִיבּוֹ שֶׁל הָרוֹצֵחַ וְיִקַּל לָהֶם קֶצֶת, אֲבָל פְּרָעָה הִרְשָׁע עֲשֵׂה הַחִיפָּד, הִרְבָּה לְהִרְעֵ לָהֶם וְגִזַּר לִקְחַת אֶת יְלָדֵיהֶם ⁴²הַבְּכוֹרִים שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וּלְשַׁחֲטָם בְּאֲכֹזְרוּת עוֹרָאָה, וְהָיוּ לוֹקְחִים מֵאֶה וְחֲמִישִׁים יְלָדֵי יִשְׂרָאֵל בְּבוֹקֵר וּמֵאֶה חֲמִשִּׁים בַּעֲרֵב, לְרַחוּץ בְּדָמָם אֶת גִּפּוֹ הַטָּמֵא וְהַמְּזוּהָם.

³⁷ גור אריה ה' ד'.

³⁸ יעקב הפריש ארבעה בכורות לארבעה אמהות ונשתיירו שמונה בנים התחיל משמעון ובנימין שבמעי אמו, ועוד התחיל

משמעון ועלה לוי מעשר קודש לה' שנ' העשירי יהיה קודש לה' (פרקי דר' אליעזר ל"ו)

³⁹ ספר הישר פ' שמות.

⁴⁰ גור אריה י"ח ב'.

⁴¹ הכשרת האברכים פ"ז

⁴² תרגום יונתן פ"ב כ"ה

כְּשִׁפְרָעָה מֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נֶאֱנָחוּ, וְלִמָּה נֶאֱנָחוּ הָרִי הָיָה לָהֶם לְשִׁמוּחַ? ⁴³ אֲלָא כְּשִׁמְלֹךְ מֵת כָּל הָעָם בּוֹכִים וְצוֹעְקִים וּמִסְפִּידִים אוֹתוֹ, וּמִי שָׂאִינוּ עוֹשֶׂה כֹךְ הָרִי הוּא פּוֹגֵם בְּכָבוֹד הַמַּלְכוּת, וְכְשִׁפְרָעָה מֵת וְכָל הַמִּצְרִים צָעֲקוּ וּבְכוּ, גַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל צָעֲקוּ, אֲבָל לֹא עַל מִיתָתוֹ שֶׁל פְּרָעָה צָעֲקוּ אֲלָא צָעֲקוּ לָהּ עַל קוֹשֵׁי הַשְׁעָבוֹד. הַמִּצְרִים חֲשִׁבוּ שִׁיהֶם צוֹעְקִים עַל מוֹת הַמֶּלֶךְ, אֲבָל ה' הִיזִידַע מַחֲשָׁבוֹת שָׁמַע אֶת צָעֲקָתָם שִׁהְיוּ הַיְּהוּדִים צוֹעְקִים וְאוֹמְרִים: אֲלוֹקֵי אֲבֹרָהֶם יִצְחָק וַיַּעֲקֹב, כְּדִי לַעֲזֹרֵר אֶת זְכוּת אֲבוֹת וְשִׁה' יִרְחֹם עֲלֵיהֶם וַיַּגְאֵל אוֹתָם. הַמִּצְרִים חֲשִׁבוּ שִׁיהֶם מִזְכִּירִים נְשִׁמוֹת הַמֵּתִים לְכָבוֹד הַמֶּלֶךְ שִׁתְּהָא נְשִׁמָּתוֹ צְרוּרָה בְּצִרוֹר הַחַיִּים עִם נְשִׁמָּת אֲבֹרָהֶם יִצְחָק וַיַּעֲקֹב, אֲבָל ה' יִתְבַּרֵךְ שָׁמַע וַהֲבִין אֶת תְּפִילָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְרָאָה שֶׁהַיְּהוּדִים חוֹזְרִים בְּתַשׁוּבָה, ⁴⁴ וְזֶה לֹא הָיָה עַל יְדֵי אֶחָד שִׁהֲעִיר אֶת כּוֹלָם לְתַשׁוּבָה, אֲלָא כָּל אֶחָד בְּנִפְרָד הָיָה עוֹשֶׂה לְעַצְמוֹ חֲשָׁבוֹן נֶפֶשׁ וְהִתְחַרֵּט עַל הַעֲבִירוֹת שֶׁעָשָׂה, וְאַף יְהוּדֵי לֹא יָדַע שָׁגָם חֲבִירוֹ חוֹזֵר בְּתַשׁוּבָה, וְעַל יְדֵי זֶה ה' רִיחֹם עֲלֵיהֶם וְזָכַר לָהֶם אֶת בְּרִית הָאֲבוֹת.

פְּרָעָה חוֹלֵם

לֵילָה אֶחָד ⁴⁵ פְּרָעָה חָלַם שֶׁהוּא יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא מַלְכוּתוֹ, וְהִנֵּה הוּא רוֹאֶה זָקֵן אֶחָד עוֹמֵד נֶגְדוֹ וּבְגִדוֹ מֵאֲזֻנִּים, וַיִּקַּח הָאִישׁ הַזָּקֵן אֶת הַמֵּאֲזֻנִּים וְתָלָה אוֹתָם לִפְנֵי פְּרָעָה, וַיִּקַּח אֶת כָּל זָקְנֵי מִצְרַיִם וְאַסְרָם בַּעֲבוֹתֵים, וַיִּתְּנֵם בַּפֶּה מֵאֲזֻנִּים הָאֵחָת, אַחֵר כֹּךְ לָקַח טָלָה אֶחָד וַיִּתְּנֵהוּ בַּפֶּה מֵאֲזֻנִּים הַשְּׁנִיָּה, וַיִּכְרִיעַ הַטָּלָה אֶת כּוֹלָם. פְּרָעָה תָּמָה מְדוּעַ יִכְרִיעַ הַטָּלָה אֶת כּוֹלָם, וַיִּיקֶץ פְּרָעָה וְהִנֵּה חִלּוֹם. וַיִּשְׁכֵּם בַּבּוֹקֵר וַיִּקְרָא לְכָל עַבְדָּיו וַיִּסְפֹּר לָהֶם אֶת חִלּוֹמוֹ וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים יְרָאָה גְּדוֹלָה. אֶחָד מֵעַבְדֵי הַמֶּלֶךְ אָמַר: פְּתֹרוֹן הַחִלּוֹם הוּא, כִּי יֵלֵד יוֹלֵד בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲרִיב אֶת כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם. לְפָרָעָה הָיוּ שְׁלוֹשָׁה יוֹעֲצִים וְשִׁמָּם הָיָה, בִּלְעָם יִתְרוֹ וְאַיּוֹב, וַיּוֹעֵץ פְּרָעָה עִם יוֹעֲצָיו, וַיֹּאמֶר בִּלְעָם: אִם עַל הַמֶּלֶךְ טוֹב יֵצֵא דְבַר מַלְכוּת מִלִּפְנֵי וַיִּכְתֹּב בְּדַתִּי מִצְרַיִם אֲשֶׁר כָּל זָכָר הֵילוֹד בְּיִשְׂרָאֵל יִיחָרֵג לְמַעַן תִּחְדֹּל הָרָעָה הַזֹּאת מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, אִיּוֹב שָׁמַע אֶת הָעֲצָה וְשִׁתְקָה, יִתְרוֹ הִתְנַגֵּד לָעֲצָה אֲבָל כִּיּוֹן שִׁפְחָד שִׁיחָרְגוּ אוֹתוֹ הוּא בָּרַח מִמִּצְרַיִם.

⁴³ של"ה פסחים י"ט ע"א מצה שמורה ד"ה וירעו אותנו.

⁴⁴ תרגום יונתן פ"ב כ"ג

⁴⁵ ילקוט שמעוני רמז קס"ד ובספר הישר בשנת מאה ושלושים לרדת ישראל מצרימה

מִיִּלְדוֹת הָעִבְרִיּוֹת

פְּרַעָה קִיבֵּל אֶת עֲצָתוֹ שֶׁל בְּלָעָם, אֲבָל לֹא רָצָה שְׁעוֹנָשׁ הָעִבְרִיָּה תִּהְיֶה עָלָיו, טַכְס עֲצָה שֶׁהַיְּהוּדִים בְּעֶצְמָם יִהְרְגוּ אֶת הַיִּלְדִּים, ⁴⁶ וְלִכְן קָרָא מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַמִּיִּלְדוֹת הָעִבְרִיּוֹת יוֹכֶד וּבִיתָהּ מִרְיָם, וַיִּצְוּהָ אוֹתָם לֵאמֹר כְּשֶׁתָּבוֹאוּ לִיִּלֵּד אֶת הָעִבְרִיּוֹת וְתָרְאוּ שֶׁהִתִּינוּק הוּא בֶן תִּהְרְגוּ אוֹתוֹ, וְגַם הָיָא בֵּת תִּחְיוּ אוֹתָהּ. הַמִּיִּלְדוֹת לֹא עָלָה בְּדַעְתָּן לִקְיִים גְּזִירַת פְּרַעָה חֶס וְחֶלֶלָה, ⁴⁷ אֲבָל גַּם לֹא הָיוּ צְרִיכִים לְמַסּוֹר אֶת נַפְשָׁם, כִּי הָיוּ יְכוּלֹת לְהִתְפַּטֵּר מִתְּפִקִּידוֹן מַלְחִיּוֹת מִיִּלְדוֹת, אֲבָל הַצְדִּיקוֹת הִלְלוּ חֲשִׁשׁוֹ שֶׁהָיוּ מִיִּלְדוֹת אַחֲרוֹת בְּמִקּוֹמָן שֶׁיִּפְחָדוּ מִפְּרַעָה וַיִּקְיִמוּ גְזִירָתוֹ, וְלִכְן מָסְרוּ אֶת נַפְשָׁן עֲבוּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִמְשִׁיכוּ בְּתִפְקִידוֹן, וְלֹא רַק שֶׁלֹּא קִיִּימוּ אֶת גְּזִירַת פְּרַעָה אֲלָא לְהִיפֹךְ מֵאוֹתוֹ יוֹם הִתְחִילוּ לְהַבִּיא וּלְסַפֵּק לַיּוֹלְדוֹת מִים וּמִזֹּן, וְלֹא זֶה בְּלִבְדּוֹ, הָרִי יֵשׁ יִלְדִּים שֶׁנִּגְזַר עֲלֵיהֶם שֶׁיִּוָּלְדוּ חִיגְרִים אִם עִיּוּרִים אִם מוֹם אַחֵר חֶס וְחֶלֶלָה, ⁴⁸ הָיוּ הַמִּיִּלְדוֹת עוֹמְדוֹת בְּתַפְּלָה לְפָנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְאֵמֶרוֹת: אֲתָה יוֹדֵעַ שֶׁלֹּא קִיִּימְנוּ דְּבָרָיו שֶׁל פְּרַעָה, וְאֵנּוּ רוֹצִים לִקְיִים אֶת דְּבָרֶיךָ, רַבּוֹן הָעוֹלָמִים עֲזֹר שֶׁהִתִּינוּק יִהְיֶה בְּרִיא וְשָׁלֵם שֶׁלֹּא יִחְשְׁדוּ אוֹתָנוּ חֶס וְשָׁלוֹם שֶׁרָצִינוּ לְהַרְוֹג אוֹתָם. הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שָׁמַע תְּפִלָּתָן וְהָיוּ הַיִּלְדִּים בְּרִיאִים וְשָׁלֵמִים. כְּאֲשֶׁר פְּרַעָה רָאָה שֶׁעֲצָתוֹ לֹא מִתְקַיֶּמֶת, וַיִּקְרָא מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַמִּיִּלְדוֹת וַאֲמַר לָהֶן: מִדּוּעַ עָשִׂיתֶן הַדָּבָר הַזֶּה, וַיֹּאמְרוּ לְפָרַעָה: הָעִבְרִיּוֹת לֹא צְרִיכִים לַמִּיִּלְדוֹת כִּי לְפָנֵי בַּא הַמִּיִּלְדוֹת הֵן מִתְפַּלְּלוֹת לָהּ, וְהֵן יוֹלְדוֹת לִכְן נָתַן ה' שֹׁכֵר לַמִּיִּלְדוֹת שֶׁיִּצָּא מֵהֶם בְּתֵי כְּהוֹנֶה לוֹיָהּ וּמַלְכוּת.

ה' בִּרְךְ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּפְרוּ וַיִּרְבּוּ, ⁴⁹ וַיִּכְכַּל שֶׁהָיוּ הַמִּצְרַיִם נוֹתְנִים לֵב לַעֲנוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל, כְּדֵי שֶׁיִּתְמַעֲטוּ וַיִּחְלְשׁוּ כֵן הָיָה ה' נוֹתֵן לֵב לְהַפְרוֹת וּלְהַרְבוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁהָיוּ יוֹלְדוֹת שְׁשִׁיּוֹת שְׁשִׁיּוֹת, וְאֵף עַל פִּי שֶׁדִּרְכָם שֶׁל תַּאֲוִמִּים וְשִׁלִּישִׁיּוֹת לְהִיּוֹת חֲלָשִׁים וּלְפַעֲמִים אֵינָם בְּנֵי קִיִּימָא, אֲבָל כָּאֵן הָיוּ הַיִּלְדִּים בְּרִיאִים וְחֻזְקִים מְאֹד, וְהַמִּצְרַיִם שֶׁחֲשָׁבוּ שֶׁיִּבְזֶה שֶׁיִּעֲנוּ אוֹתָם, הֵם יִתְמַעֲטוּ יוֹתֵר וְיוֹתֵר, קִצּוֹ בְּחִיָּהֶם.

⁴⁶ מהרש"א סנהדרין נ"ז:דבן נח נהרג אף על העוברים משא"כ ישראל.

⁴⁷ סוטה י"א ע"ב

⁴⁸ ח"ח בפתיחה לאהבת חן

⁴⁹ מדרש רבה א' ט"ו

⁵⁰ רש"י א' י"ב

כל הַבְּנֵי הַיְלֹוֹד

הַמִּצְרַיִם הָרָשָׁעִים רָצוּ לְהַתְחַבֵּם עַל הַקִּבְיָהּ, וְאָמְרוּ לְעַצְמָם, כִּיֹּן שֶׁהַקִּבְיָהּ אֵינוֹ מַעֲנִישׁ אֶלָּא מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה, אֲנַחְנוּ נַחְרוֹג אֶת הַיְּהוּדִים בְּאוֹפֶן שֶׁהִי לֹא יוֹכֵל לְשַׁלֵּם לָנוּ מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה, נְשַׁלִּיךְ אֶת הַזְּכָרִים לְמִימֵי הַיָּאֹר, ⁵¹וְהָרִי הִי נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יָבִיא מִבּוֹל לְעוֹלָם. אֲמָנָם הַחֲכָמִים הָאֵלֶּה טָעוּ טְעוֹת גְּדוֹלָה, כִּי הִי בְּאַמֶּת לֹא הִבִּיא עֲלֵיהֶם מִבּוֹל אֲבָל הַשְּׁלִיךְ אוֹתָם לַיָּם סוּף כְּמוֹ שֶׁהֵם עָשׂוּ לַיְלָדִים. וַיִּצְוּהוּ פְּרַעֲהַ לְכָל עַמּוֹ לֵאמֹר כָּל הַבְּנֵי הַיְלֹוֹד אֲצֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּשַׁלְּכּוּ אוֹתָם לַיָּאֹר. הָאֲמָהוּת הָיוּ מִפְּחָדוֹת ⁵²וּמַחֲבִיאֹת אֶת בְּנֵיהֶם בְּמַחֲלוֹת מִתַּחַת הָאֲדָמָה, מָה הָיוּ הַמִּצְרַיִם עוֹשִׂים, הָיוּ לוֹקְחִים אֶת הַיְלָדִים שֶׁלָּהֶם לֵיד בְּתֵי יִשְׂרָאֵל מִבְּחוּץ וְהָיוּ עוֹקְצִים אוֹתָם שֶׁהֵם יִבְכוּ, וְכִשְׁחַתְיוֹק בְּפָנִים הָיָה שׁוֹמֵעַ שְׁתִּינוֹק בּוֹכָה, הָיָה גַם הוּא בּוֹכָה, כִּשְׁחַמִּצְרִים הָיוּ שׁוֹמְעִים אֶת קוֹלוֹ הָיוּ יוֹדְעִים שֶׁיֵּשׁ שָׁם תִּינוֹק, וְהָיוּ נִכְנָסִים וְגוֹזְלִים בְּכּוֹחַ אֶת הַתִּינוֹק מִהִידֵּים שֶׁל הַהוֹרִים הַמְּסַכְּנִים וּמִשְׁלִיכִים אוֹתוֹ לַיָּאֹר. וְכֵן בְּמִשְׁךְ יוֹתֵר מִשְׁלוֹשׁ שָׁנִים הַשְּׁלִיכּוּ שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף תִּינוֹקוֹת לַיָּאֹר, וּבְכָל זֹאת הַיְּהוּדִים שָׁמְרוּ עַל הַמִּצְוֹת בְּמַסִּירוֹת נֶפֶשׁ כְּשֶׁנִּלְדָּ לָהֶם בֶּן הָיוּ עוֹשִׂים בְּרִית מִילָה, וְהָיוּ הַמִּצְרַיִם מְשַׁחֲקִים וְאוֹמְרִים לָהֶם: לָמָּה אַתֶּם מְלִים אֶת בְּנֵיכֶם? הָרִי עוֹד מַעֲט נְשַׁלִּיךְ אוֹתוֹ בְּנֶהָר? וְהָיוּ הַיְּהוּדִים עוֹנִים לָהֶם, אֲנַחְנוּ נִקְיִים אֶת רָצוֹן הִי וְנִמּוֹל אֶת בְּנֵינוּ אַחֵר כֵּן עָשׂוּ לָנוּ כְּרָצוֹנְכֶם.

הַצֵּלַת הַיְלָדִים

מְכַל הַיְלָדִים ⁵³שֶׁהוֹשִׁילָכוּ לַיָּאֹר אָף אֶחָד מֵהֶם לֹא מָת, כִּי ⁵⁴בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר הַקִּבְיָהּ לְמַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת: אֲנִי בְּרָאֲתִי אֶתְכֶם כְּדִי שֶׁתִּהְיוּ מוֹכְנִים לְהַצִּיל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, רְדוּ מִיָּהָר וּתְרָאוּ אֶת בְּנֵי חֲבִיבִי בְּנֵי אֲבִרָהֶם וַיִּצְחָק וַיַּעֲקֹב אֵיךְ שֶׁהַמִּצְרַיִם מִשְׁלִיכִים אוֹתָם בְּנֶהָר, מִיָּד יִרְדּוּ הַמַּלְאָכִים וְהָיוּ מְבוֹהָלִים וְעוֹמְדִים בְּמִים עַד אֲרֻכּוֹתֵיהֶם וְהָיוּ מְקַבְּלִים אֶת בְּנֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהוֹשִׁילָכוּ, וּמְנִיחִים אוֹתָם בְּשִׁדָּה עַל פְּנֵי הַסְּלָעִים. כִּשְׁחַמִּצְרִים שָׁמּוּ לֵב וְרָאוּ אוֹתָם, רָצוּ לְהַרְגָם, מָה עָשָׂה הִי? הָיוּ הַתִּינוֹקוֹת נִבְלָעִים בְּאֲדָמָה, וְהָרָשָׁעִים הַמִּצְרַיִם לֹא אָמְרוּ עוֹאֲשׁ אֶלָּא הִבִּיאוּ שׁוֹוֵרִים וְחָרְשׁוּ עַל גְּגֶם

⁵¹ מדרש רבה א' י"ח.

⁵² שיר השירים רבה פרשה ב' פסוק מ"ג בפסוק אחזו לנו שועלים (דף י"ח)

⁵³ פרקי דרבי אליעזר פמ"ב

⁵⁴ תנא דבי אליהו רבה פ"ז

בְּאוֹתוֹ מְקוֹם שֶׁנִּבְלָעוּ, אֲבָל ה' שָׁמַר עֲלֵיהֶם שְׁלֹא יִינָקוּ. לְאַחַר שִׁהְלָכּוֹ הַמִּצְרִים, הָיוּ הַתִּינוּקוֹת מִבְּצִבְצִים וְיוֹצְאִים כְּמוֹ עֵשֶׂב. ה' הִזְמִין לָהֶם שִׁתֵּי אֲבָגִים, מֵאַחַד הָיוּ יוֹנְקִים דָּבֵשׁ וְהַשֵּׁנִי הָיָה סֹךְ אוֹתָם בְּשֵׁמוֹ, וְכָךְ גָּדְלוּ הַיְלָדִים לְבָדֶם לֹא אָב וְאֵם, וְהָיוּ יוֹדְעִים לְבַד מִי הַחוֹרִים שֶׁלָּהֶם וְאִיפֹה הֵם גָּרִים, וְהָיוּ בָּאִים הַבֵּיתָה לַחוֹרִים הַהִמּוּמִים, וּמִבְשָׂרִים לָהֶם שֶׁהֵם הַבָּגִים הָאֲבוּדִים שֶׁלָּהֶם.

וַיִּרְעוּ אוֹתָנִי⁵⁵

הַמִּצְרִים הִרְשָׁעִים שֶׁעֲבָדוּ וְעִינוּ אֶת יִשְׂרָאֵל לֹא רָק בְּגִשְׁמִיּוֹת, לֹא רָק אֶת הַגּוֹף הַכֹּלֵה, אֲלָא אֶף בְּרוּחָנִיּוֹת הִרְעוּ לָנוּ.⁵⁶ עָשׂוּ אוֹתָנִי רָעִים וְחֲטָאִים לְלִמּוּד מִמַּעֲשֵׂיהֶם, וְהָיוּ מְנַסִּים בְּכָל כּוֹחַם לְהַחֲטִיא וּלְטַמֵּא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל⁵⁷ בְּכָל מִינֵי עֲבִירוֹת וּבְכָל מִינֵי טוּמְאוֹת עַד שֶׁנִּכְנְסֵנוּ לַמִּטָּה שִׁעְרֵי טוּמְאָה. הַמִּצְרִים לֹא נָתְנוּ מְנוּחָה לְנַפְשׁוֹתֵינוּ, שָׂמוּ עָלֵינוּ שָׂרֵי מִסִּים לִיתֵּן מַס לְעִבּוּדָה זָרָה⁵⁸ וְעַל יָדֵי זֶה הָיָה דּוֹמָה כְּאִילוֹ הַעֲבִידוּ אוֹתָנִי לְעִבּוּדָה זָרָה, וְכָל כֵּךְ הָיָה הַמִּצָּב גְּרוֹעַ עַד שֶׁקִּטְרְגוּ הַמַּלְאָכִים עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁאֵין הַבִּדּוּל חֵס וְשִׁלּוּם בִּינֵיהֶם לַמִּצְרִים וְאָמְרוּ :⁵⁹ הִלָּלוּ וְהִלָּלוּ עוֹבְדֵי עִבּוּדָה זָרָה,⁶⁰ וְהָיוּ רוֹאִים כָּל יוֹם כָּל מִינֵי כִישׁוּף וְכָל מִינֵי דְבָרִים רָעִים שֶׁהָיוּ עוֹשִׂים לְהַטְעוֹת אֶת הַיְּהוּדִים מִדֶּרֶךְ ה', וּמַחֲמַת הַדָּחַק שֶׁהָיוּ הַמִּצְרִים לוֹחֲצִים אוֹתָם לֹא הָיָה לָהֶם דַּעַה צְלוּלָה וְלֹא הָיוּ יְכוּלִים לְלִמּוּד וּלְהַתְפַּלֵּל כְּרָאוּי, וְכָל תּוֹרָתָם וְתַפְלָתָם הָיָה רָק כְּמוֹ⁶¹ אֲדָם הַצּוֹעֵק מִכְּאֵבּוֹ, שֶׁצִּעֲקוּ וְנִאֲנָחוּ מִצַּעַר הָעִבּוּדָה⁶² וְהָיָה הַקּוֹל בְּלִי דְבוּר וּבְלִי חִיוֹת, כִּי לֹא הָיוּ יְכוּלִים לְפָנוֹת מִחֲשַׁבְתָּם וּלְשִׁפּוֹחַ הַבְּלִי מִצְרִים לְהִיּוֹת הַלֵּב פָּנוּי בְּלִי מַחֲשָׁבָה זָרָה לְדַבֵּר ה', וְעַל יָדֵי כֵן הִיָּתָה כָּל עִבּוּדָת ה' זָרָה לָהֶם, וְכָל זֶה הִגִּיעַ לָהֶם עַל חֲטָא לָשׁוֹן הָרָע, וְזֶה שֶׁאָמַר מֹשֶׁה⁶³ אָנֹכִי עוֹדֶה הַדָּבָר שֶׁעַל יָדֵי חֲטָא הַלָּשׁוֹן נִתְעַכְּבוּ בַּגָּלוּת, וְכָל כֵּךְ גָּדַל הַפֶּגֶם עַד שֶׁכִּשְׁשָׁלַח ה' אֶת מֹשֶׁה לְגֻאֲלָם, הִתְפַּלֵּא מֹשֶׁה⁶⁴ וְשָׂאֵל מַה זָכוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁתַּעֲשֶׂה לָהֶם יְסָ].

⁵⁵ דברים כ"ו ו'

⁵⁶ של"ה פסחים י"ט ע"א מצה שמורה ד"ה וירעו אותנו.

⁵⁷ מדרש רבה ג' י"ג פרקי דר"א פמ"ח.

⁵⁸ כלי יקר בפ' הפסוק הב נתחכמה לו, א' י', ובשפת אמת וארא תר"מ כתב ג"כ חלילה לומר שהיו עובדי עבודה זרה

⁵⁹ ילקוט שמעוני סוף רמז רל"ד

⁶⁰ זוהר ח"ג פ"ה ע"א

⁶¹ אור החיים ב' כ"ג

⁶² זוהר ח"ב כ"ה ע"ב ע"פ פי' דברי סופרים לר' צדוק הכהן לקו"א י"א

⁶³ רש"י ב' י"ד

⁶⁴ רש"י פ"ג י"א.

אחרון מתנבא

עמרם בנו של קהת ונקדו של לוי בן יעקב היה גדול הדור, ויסקח לאשה את יוכבד בת לוי והיא בת מאה עשרים ושש שנים, ותלד בת ותקרא שמה מרים כי בימיה מררו המצרים את חיי בני ישראל. אחריה ילדה בן ותקרא שמו אהרן, ואהרן התחיל להתנבאות במצרים⁶⁵ כשהיה בן שלש שנים במשך שימונים שנה, עד שיצאו מצרים, וכך היה דבר ה' אל בני ישראל על ידי אהרן, אל היהודים שהתקלקלו וראו את מעשה הגוים ולמדו מהם, ויאמר אליהם אהרן בשם ה':⁶⁶ כל איש ואיש השליכו השקץ והתיעוב שעיניו מראות לו, כי העינים מביאות את האדם לחטא, ובעבודה זרה של מצרים אל תטמאו ללכת אחריהם, הרי אני ה' אלוהיכם ואני תחליפו אותי בעבודה זרה. אבל לא פולס שמעו אל ההתראה הזאת, רק אחד מחמישים,⁶⁷ שומר אמונים לה, יתר העם המרו בזה, לא השליכו את תועבות עיניהם ולא עזבו את העבודה זרה של המצרים, ובעבור זה חשב ה' לשפוך עליהם חמתו ולהשליך בהם חרון אפו בתוך מצרים, אלא שה' עשה למען שמו שהבטיחם להוציאם מצרים, ולכן ה' שמע אל נאקת בני ישראל שמצרים מעבידים אותם, ושלח את משה רבינו להוציאם.

לידת משה

מרים הנביאה אחותו של אהרן הכהן, שהיתה מילדת ביחד עם אמה יוכבד, התנבאה ואמרה:⁶⁸ עתידה אמי שתלד בן שיושיע את ישראל, ואביה עמרם שמע את הנבואה שמה וחיכה שתתקיים. יוכבד היתה באותו זמן בת מאה ושלושים שנה, וכשהגיע הזמן ביום ז' באדר נולד משה רבנו, ויתמלא הבית אורה,⁶⁹ והיה תארו כמלאך אלוהים, עמד עמרם ונשק את מרים על ראשה ואמר לה: בתי נתקיימה נבואתך, ויבאתו יום שנולד משה התחיל לדבר ולהלך ברגליו, ודבר עם אביו ואמו.

⁶⁵ דור הדורות ב"א שס"ה

⁶⁶ יחזקאל פ"כ ז' ע"פ המפרשים שם.

⁶⁷ במעגלי שנה לרש"ר הירש.

⁶⁸ מדרש רבה א' כ"ב.

⁶⁹ פרקי דר"א פמ"ח.

⁷⁰ מדרש רבה דברים י"א י'

באותו יום⁷¹ אמרו החוזים בפוכבים לפרעה: היום נולד המושיע של ישראל, אבל אנחנו לא יודעים אם הוא מצרי או יהודי, כי החוזים בפוכבים לא רואים דבר ברור, וכיון שמשיה רבינו התגדל בבית פרעה לכן לא ידעו מה הוא. פרעה רצה בכל מחיר להרוג את המושיע של בני ישראל לכן גזר באותו יום גם על המצרים להשליך את הזכרים לים. והיו המצרים מחפשים מבית לבית כדי להשליך את התינוקות לים. ⁷²אמא של משה רבינו החביאה אותו בבית במערה תחת הארץ, ומלו אותו לשמונה ימים שהוא יום הפורים י"ד אדר, וכך החביאו אותו שלושה חדשים עד חג השבועות. בחג השבועות כשהיה משה בן שלשה חדשים התגבא משה ואמר: עתיד אני לקבל את התורה מתוך להבות אש.

החיפוש של המצרים גברו והלכו, ⁷³הם התחילו לחפור מתחת הבית של עמרם כיון שידעו שהוא גדול הדור וממנו יצא הגואל, ולא יכלו עוד להסתיר את משה בבית, לכן לקחה יוכבד תיבה והדביקה זפת מבחוץ ושיט מבפנים שלא יפגשו בו מים, והניחה בו את הילד. ⁷⁴ומחמת צערה עשתה לו כמין חופה כמו שעושים לחתן, כי אמרה שמא לא אצלה להכניסו לחופה, ושמא אותו על שפת הים, כדי שהחוזים בפוכבים יחשבו שכבר הושלך למים ולא יחפשו אחריו, ואכן ⁷⁵כשהושלך משה למים אמרו החוזים בפוכבים לפרעה: מושיע של ישראל כבר מושלך במים, ואז התגבלה הגזרה. עמרם ראה הכל והצטער, ⁷⁶עמד וטפח על ראש בתו ואמר: היכן גבואתך, אולם מרים לא התייאשה מגבואתה ויצאה ועמדה מרחוק לראות מה יהיה עם משה.

פלאי ה' בהצלת משה רבינו

באותה שעה ⁷⁷אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה: ריבון העולמים מי שעתיד לקבל תורה מהר סיני ביום זה ילקח ביום זה? ואף משה רבינו בכה ואמר: מי יודע אם

⁷¹ רש"י א' כ"ב.

⁷² פרקי דר"א פמ"ח.

⁷³ בעל הטורים פ"ב ג'.

⁷⁴ סוטה י"ב ע"ב, ובמדרש רבה א' כ"ג כפי' מהרז"ו.

⁷⁵ מדרש רבה א' כ"ד.

⁷⁶ מגילה י"ד ע"א.

⁷⁷ מדרש רבה א' כ"ד.

אָנֹכָה עוֹד לְרֹאוֹת אֶת אַחֹתִי הַמְסוּרָה שְׁעוֹמֶדֶת וּמִמְתִּינָה לִי, וְהִי הַשּׁוֹמֵר עַל עַמּוֹ שְׁלַח בָּיִם הַחוּא שָׂרֵב וְשָׁמֵשׁ וְחוּם בְּאַרְץ מִצְרַיִם, כְּמוֹ בְּתַקּוּפַת תַּמּוּז, וַתֵּרֶד הַנְּסִיכָה בְּתִיָּה בֶּת פֶּרְעָה לְרַחוּץ מִפְּנֵי הַחוּם וְהַשָּׂרֵב, וְהִיא הִיְתָה מְעִיגָעַת בְּנִגְעִים קָשִׁים, וְלֹא יָכְלָה לְרַחוּץ בְּמֵי חַמִּים, לָכֵן הִלְכָה לְרַחוּץ בִּיאֹר, וְהִנֵּה לִפְנֵי שִׁירְדָה לְהִתְרַחֵץ רֹאֲתָה מִרְחוֹק אֶת הַתִּיבָה שֶׁל מֹשֶׁה.⁷⁸ בְּתִיָּה לֹא יָדְעָה שֶׁזֶה הוּא יֶלֶד יְהוּדִי וְחַשְׁבָּה שֶׁאֲוִלִי זֶה יֶלֶד מִצְרִי, וְלָכֵן נִיסְתָּה לְהַצִּיל אוֹתוֹ. בְּתִיָּה פִשְׁטָה אֶת יָדָהּ לְאַחוּז בְּתִיבָה, אֲךָ הִיא הִיְתָה רַחוּקָה, עָשָׂה ה' גַּם מוֹפְלָא מְאֹד, שֶׁהִתְאַרְךָ יָדָהּ הִרְבֵּה אֲמוּת, עַד שֶׁהִגִּיעָה וְלָקְחָה אֶת תִּיבַת מֹשֶׁה.⁷⁹ כְּשִׁפְתָּחָה בְּתִיָּה אֶת הַתִּיבָה וְנִגְעָה בְּמִשָּׁה עָשָׂה ה' גַּם גְּדוֹל שִׁפְרָחָה מִפְּנֵי הַצָּרֶעֶת וְנִתְרַפְּאָה, וְכִבֵּר לֹא הִיְתָה צְרִיכָה לְהִתְרַחֵץ, וְעוֹד דִּבֵּר מוֹפְלָא רֹאֲתָה בְּתִיָּה שֶׁהִיָּה אֹר גְּדוֹל שֶׁל הַשְּׂכִינָה עִם הַיֶּלֶד, וְכָל זֶה הִפְךָ אֶת לִבָּהּ לְהַטִּיב עִמּוֹ, וְאָמְרָה: אֵין זֶה אֶלָּא בֶן אֱלֹהִי.

מֹשֶׁה רִבִּיעוֹ בָּכָה, וַתַּחֲמַל עָלָיו בְּתִיָּה, וְנִתְנָה אוֹתוֹ לְמִצְרִיּוֹת לְהַנִּיק אוֹתוֹ וְלֹא רָצָה לִיעֹק, וּבְתִיָּה טָרַחָה לְהַבִּיא אוֹתוֹ לְהִרְבֶּה מִצְרִיּוֹת וְלֹא עֶזֶר כָּלוּם, מֹשֶׁה רִבִּיעוֹ לֹא יוֹנֵק מִגִּזְיָה. אָמְרָה בְּתִיָּה לְעֶצְמָהּ: וְדָאִי יֶלֶד זֶה לֹא רוֹצֵה לִינֵק מִהַמִּצְרִיּוֹת כִּיּוֹן שֶׁהוּא יְהוּדִי. אִן אִזּוֹ נִגְשָׁה מֵרִים אַחֹתוֹ שֶׁהִמְתִּינָה כָּל הַזְּמַן לְרֹאוֹת מָה קוֹרָה לְאַחִיהָ, וְשֶׁאֲלָה אֶת בְּתִיָּה, הָאֵם אֵלֶךְ וְקִרְאֵתִי לָךְ אִשָּׁה מִיִּנְקַת מִהַעֲבָרִיּוֹת שֶׁתִּנְיֵק אֶת הַיֶּלֶד, עֲנֵתָה בְּתִיָּה וְאָמְרָה: לָכֵי,⁸⁰ כְּשִׁשְׁמָעָה מֵרִים בֶּת הַשִּׁשִּׁי אֶת הַתְּשׁוּבָה שֶׁל בְּתִיָּה, הִלְכָה בְּשִׁמְחָה וּבִזְרִיזוֹת כְּמוֹ גְּדוּלָה וְקִרְאָה לְאַמָּה יוֹכָבֵד, בִּקְשָׁה בְּתִיָּה וְאָמְרָה לְיוֹכָבֵד: קַחִי בְּבִקְשָׁה אֶת הַיֶּלֶד וְהַנִּיקִי לִי אוֹתוֹ, וְאֲנִי אֲשַׁלֵּם לָךְ עַל כֶּךָ שָׂכָר. יוֹכָבֵד לָקְחָה בְּשִׁמְחָה אֶת מֹשֶׁה חֲזָרָה הַבִּיתָה, וְהַנִּיקָה אוֹתוֹ בְּמִשְׁךְ שִׁנְתִּים, וְאַחֵר כֵּךְ הִבִּיאָה אוֹתוֹ יוֹכָבֵד לְבִתָּה בֶּת פֶּרְעָה. כֵּךְ סִיבַּג ה' שֶׁהַמוֹשִׁיעַ שֶׁל יִשְׂרָאֵל שִׁפְרָעָה וְהַמִּצְרִים נִיסוּ בְּכָל פּוֹחֵם וּבְכָל חֲכָמָתָם לְהַאֲבִידוֹ מִהָעוֹלָם, הוֹלֵךְ וְגֹדֵל בְּבֵית שֶׁל פֶּרְעָה.

⁷⁸ אור החיים פ"ב ו' לפירוש א'.

⁷⁹ פרקי דרבי אליעזר פמ"ח לפי ר"א ברודא.

⁸⁰ סוטה י"ב ע"ב.

כבד פה

בשנה השלישית ללידת משה, ⁸¹ פרעה יושב על כסאו וכל שרי המלוכה לפניו וגם בתיה יושבת אצלם, והילד משה בחיקה. כשישב אצל השולחן, הושיט הנער משה את ידו ולקח את הכתר מעל ראש פרעה, ושם אותו בראשו. המלך והשרים נבהלו, ותמהו מאוד על הדבר. היה שם אחד מיועצי פרעה בלעם הרשע, ויאמר: זכר נא המלך את החלום שחלמת ואת הפתרון שפתרת לי, ועכשיו דע וראה כי זה הוא הילד אשר יחריב את כל מצרים, ומחכמה עשה זאת שהוריד את כתרך, אם על המלך טוב נהרוג מיד את הילד ונשפוך את דמו ארצה, בטרם יגדל ויקח את המלוכה מידיך. וישלח ה' את המלאך גבריאל, בלבוש יועץ מיועציו, ויאמר לפרעה: אדוני המלך, דרכו של תינוק להושיט ידו לדבר המאיר, אם על המלך טוב נגסה אותו, יביאו אבן שוהם וגחלת אש וישימו אותם לפני הילד, והיה אם ישלח ידו אצל השוהם דע כי מחכמה עשה זאת ונהרגהו, ואם על הגחלת ישים ידו דע כי לא מחכמה עשה זאת, ונשאיר אותו חי, ויטב הדבר בעיני המלך והשרים ויעש המלך כדבר המלאך, ויביאו לו את השוהם והגחלת, ויקח המלאך את ידו של משה אצל הגחלת, ותדבק הגחלת באצבעו, וישם את אצבעו בפיו, ועל ידי זה נעשה כבד פה וכבד לשון, ויחדלו המלך והשרים, ולא הרגוהו.

ויגדל משה

ויהי משה ⁸² בבית פרעה ותחשיבוהו בת פרעה לבן, ויראו מפניו כל בית פרעה, ויהי היום ויגד לבלעם לאמר הנה משה מבקש להרוג אותך, ויברח בלעם ושיני בניו יזעם וימברוס אתו, ויניסו וימלטו את נפשם וילכו אצל ארץ כוש, ומשה גדל בבית פרעה, כבנו של הנסיכה בתיה, עד שבמשך השנים נשכח הדבר וגם פרעה עצמו חשב שהוא נכדו.

⁸¹ ילקוט שמעוני סוף רמז קס"ו ובשל"ה וארא ל"ד

⁸² פס"ה

כְּשֶׁהָיָה מֹשֶׁה בֶּן שְׁמוֹנֶה עָשָׂרָה שָׁנִים הָלַךְ לְרֹאשׁוֹת אֶת אָבִיו וְאָמַר, וַיֵּצֵא אֶל אֶחָיו, וַיֵּרָא בְּסִגְלוֹתָם וַיִּתְּנוּ לִיבּוֹ לִהְיוֹת מִיֵּצֵר עֲלֵיהֶם, הָיָה מֹשֶׁה רוֹאֶה אֵיךְ⁸³ שִׁמְעָנִים אֶת אֶחָיו וְהָיָה בּוֹכָה וְאֹמֵר לָהֶם: הַלֹּוֹאִי וְהִיִּיתִי מִת תַּחְתִּיכֶם, וְהָיָה עֹתָן כְּתַפְּיוֹ וּמַסִּיעַ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם, רָאָה מֹשֶׁה שֶׁאֵין לָהֶם מְנוּחָה הָלַךְ וְאָמַר לְפָרְעָה: מִי שֵׁיִשׁ לֹא עֶבֶד אִם אֵינוֹ עַד יוֹם אֶחָד בְּשָׁבוּעַ הוּא מֵת, וְאֵילֹו הַיְּהוּדִים שֵׁיהֶם עֶבְדֶּיךָ אִם אֵין אַתָּה מְנִיחַ לָהֶם יוֹם אֶחָד בְּשָׁבוּעַ הֵם מֵתִים, אָמַר לֹא פָרְעָה: לָךְ וַעֲשֵׂה לָהֶם כְּמוֹ שֶׁאָמַרְתָּ, הָלַךְ מֹשֶׁה וְתַקֵּן לָהֶם אֶת יוֹם הַשִּׁבְתַּת שְׂיִהְיוּ נְחִים בּוֹ. לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ⁸⁴ מְגִילֹוֹת שֶׁקִּבְּלוּ מֵאֲבוֹתֵיהֶם שֶׁהָיוּ מְשִׁתְּעִשְׂעִים וְקוֹרְאִים בָּהֶם כָּל שִׁבְתַּת וְהָיָה כְּתוּב שֵׁם שְׁעֵתִיד הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְגֻאֲלָם, וְעִיזָה הָיָה לָהֶם כָּל שִׁבְתַּת הַתְּרוּמָמוֹת הָרוּחַ.

יוֹם אֶחָד רָאָה מֹשֶׁה אִישׁ מִצְרִי שֶׁהָיָה נוֹגֵשׁ מִמוֹנֶה עַל שׁוֹטְרֵי יִשְׂרָאֵל, וְהָיָה מִכָּה אִישׁ עִבְרִי מֵאֶחָיו, וַיְהִי כִּרְאֹוֹת הָאִישׁ הַמוֹכֶה אֶת מֹשֶׁה, וַיִּנָּס אֵלָיו לְעֹזְרָה, כִּי מֹשֶׁה הָיָה נִכְבָּד וְגָדוֹל בְּבֵית פָּרְעָה, וַיִּבְקֹשׁ מִמֹּשֶׁה שֶׁיִּצִּיל אוֹתוֹ מִהַמִּצְרִי, וַיִּתְּבוֹעַ מֹשֶׁה בַּמִּצְרִי וְרָאָה בְּרוּחַ קְדֻשׁוֹ שֶׁלֹּא יִהְיֶה לְעוֹלָם מִבְּנֵיו וּבְנֵי בְנֵיו שֶׁל הַמִּצְרִי אֶחָד שֶׁיִּתְגַּיֵּר, וַכִּיֹּן שֶׁרָאָה כֵּן נִמְלָךְ בַּמִּלֵּאכִים וְאָמַר לָהֶם: הֲאֵם חַיִּיב זֶה הָרִיגָה? אָמְרוּ לוֹ: כֵּן הוּא חַיִּיב, מִיָּד הִרְגוּ מֹשֶׁה בָּשֵׁם הַמְּפוֹרָשׁ וַיִּטְמְנֵהוּ בַּחֹל.

וַיִּצִּילֵנִי מִחֶרֶב פָּרְעָה

וַיֵּצֵא מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשִּׁנִּי, וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁנֵי אֲנָשִׁים דֹּתָן וַאֲבִירָם מִתְּקוֹטְטִים בִּינֵיהֶם,⁸⁵ וַרְצֻ לְהַרְוֹג זֶה אֶת זֶה. דֹּתָן הָרִים יָדוֹ לְהַכּוֹת אֶת אַבִּירָם. וַיֵּאמֶר לֹא מֹשֶׁה: לָמָּה תִּכָּה רֵעֶךָ, וַיֵּאמֶר לֹא דֹתָן: מִי שֶׁמָּךְ לְאִישׁ שׂוֹר וְשׁוֹפֵט עָלֵינוּ, הֲאֵם רָצוֹנְךָ לְהַרְגֵנִי כְּמוֹ שֶׁהִרְגַּתָּ אֶת הַמִּצְרִי?⁸⁶ הִלְכֵנוּ דֹתָן וַאֲבִירָם וְהַלְשִׁינוּ לְפָרְעָה אוֹדוֹת מֹשֶׁה, פָּרְעָה הַחֲשִׁיב אוֹתוֹ לְנִכְדּוֹ וְלֹא קִיבֵל מֵהֵר אֶת הַרְכִּילוֹת. אָמְרוּ לוֹ דֹּתָן וַאֲבִירָם: מֹשֶׁה מְבֹזָה אֶת מַלְכוּתְךָ, אָמַר לָהֶם פָּרְעָה: שִׁיעָרְב לֹא, אָמְרוּ לוֹ: הוּא מַסִּיעַ לְשׁוֹנְאִים, אָמַר לָהֶם פָּרְעָה: שִׁיעָרְב לֹא, אָמְרוּ לוֹ: דַּע לָךְ מֹשֶׁה הוּא לֹא הֶנְכַּד שְׁלָךְ וְהוּא שׁוֹפֵד דָּמִים הוּא הִרְגָה אֶת הַמִּצְרִי. כִּאֲשֶׁר שָׁמַע פָּרְעָה אֶת הַדָּבָר הַזֶּה כָּעַס מְאֹוֹד וַרְצָה לְהַרְוֹג אֶת מֹשֶׁה,

⁸³ מדרש רבה א' כ"ז.

⁸⁴ מדרש תנחומא פ' וארא אות ו'.

⁸⁵ מדרש רבה א' כ"ט.

⁸⁶ ילקוט שמעוני רמז קס"ז.

אמר פרעה: הריגה דברים שמעתי על משה ושתקתי, אבל כיון שהגיע לטיפכות דמים תפסו אותו. פרעה ציוה על השרים להעלותו על הבימה ולחתוך את ראשו.

משה⁸⁷ היה גבוה מאוד עשר אמות קומתו. לכן שלח פרעה והביאו חרב מיוחדת שיאן כמותה. נתן השור את החרב על צווארו של משה עשר פעמים ולא הזיקו, שנעשה צווארו כמו שיש, ונחפז החרב על השור והרגו. ה' נתן בלב משה עצוה שיברח, וכל עבדי פרעה והשרים שעמדו שם נעשו חרשים ואלמים וסומים,⁸⁸ אמר פרעה לאלמים: היכן ברח משה ולא היו מדברים, לחרשים ולא היו שומעים, לסומים ולא היו רואים, ויברח משה ולא ראו אותו.

ארץ פוש

בימים ההם⁸⁹ פרצה מלחמה בין פוש ובין ארם ובני קדם. קוקנוס מלך פוש יצא להלחם בבני קדם, והפקיד את בלעם ושיני בגיו יונוס וימברוס שברחו ממצרים לשמור על העיר. אחרי שהמלך יצא מהעיר מרדו בלעם ובגיו במלכם, וימלוך בלעם על העיר ובגיו נעשו שרי צבאות, ויגביהו את החומות משיני צדי העיר, וימהעבר השלישי חפרו בורות אין מספר וימלאום במי הנהר הסובב את ארץ פוש, וימהעבר הרביעי קבצו נחשים לרוב על ידי כשפים, ותהי הארץ מסוגרת אין יוצא ואין בא. ויהי בשוב המלך קוקנוס וכל שרי החילות מהמלחמה, וישאו עיניהם ויראו והנה גבהו חומות העיר, ויתמחו מאוד איש אל רעהו, ויהי כאשר קרבו אל העיר ויראו והנה שיערי העיר סגורים, ויקראו אל השוערים לאמר פתחו לנו ונגאץ העירה, וימאנו השוערים לפתוח במצות בלעם, ויערכו אנשי קוקנוס מלחמה נוכח השער ולא יכלו. ביום השיני נלחמו מעבר הנהר וטבעו בתוך הבורות. ביום השלישי באו מצד הנחשים ולא יכלו לגשת לשם, כי הנחשים הרגו בהם. ויחדלו להלחם על המלך ושרי צבאותיו ויעשו מצור מחוץ לעיר.

⁸⁷ מדרש רבה א' ל"א ע"פ פ' מהרז"ו.

⁸⁸ שוחר טוב פרק ד'.

⁸⁹ ילקוט שמעוני רמז קס"ח.

מֹשֶׁה מוֹלֵךְ בְּפוֹשׁ

מֹשֶׁה בֶּן שִׁמּוֹנֶה עֶשְׂרֵה שָׁנָה⁹⁰ בְּגֵרָחוֹ מֵאֵת פְּרֹעֶה וַיָּבֹא אֶל מַחֲנֵה קוֹקְנִים מֶלֶךְ פּוֹשׁ בָּעֵת הַמַּצּוֹר מֵחוּץ לָעִיר, וַיְהִי מֹשֶׁה הוֹלֵךְ וּבָא עִמָּהֶם, וַיֵּאָהֱב הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים וְכָל חֵיל הַמֶּלֶחֶמָה אֶת מֹשֶׁה, כִּי הָיָה גָדוֹל וּמְכֻבָּד, קוֹמָתוֹ כְּאַרְזֵי, פָּנָיו כְּצֹאת הַשֶּׁמֶשׁ, וְכַח גְּבוּרָתוֹ כְּאַרְיֵה, וַיְהִי יוֹעֵץ לַמֶּלֶךְ. הַמַּצּוֹר עַל הָעִיר נִמְשַׁךְ תִּשְׁעֵי שָׁנִים עַד אֲשֶׁר מֵת קוֹקְנִים. וַיְהִי כְּאֲשֶׁר מֵת קוֹקְנִים וַיִּמְלִיכוּ אֶת מֹשֶׁה עֲלֵיהֶם וַיִּתְּקֵנוּ בְּשׁוֹפְרוֹת וַיֹּאמְרוּ: יְחִי הַמֶּלֶךְ יְחִי הַמֶּלֶךְ, וּמֹשֶׁה בֶּן עֶשְׂרִים וְשִׁבְעֵי שָׁנִים בְּמָלְכוֹ. וַיְהִי בַיּוֹם הַשֵּׁנִי לַמֶּלְכוֹ וַיָּבֹאוּ פוֹלֵם לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ, וַיֹּאמְרוּ לוֹ: אִם עַל הַמֶּלֶךְ טוֹב הָבָה לָנוּ עֲצָה מִה נַעֲשֶׂה כִּי זֶה תִּשְׁעֵי שָׁנִים לֹא רָאִינוּ אֶת נְשִׁינוּ וּבְגִינוּ וְנִשְׁבַּב בְּמַצּוֹר, וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ אֶת הָעָם וַיֹּאמֶר: אִם תִּשְׁמָעוּ בְּקוֹלִי דַעוּ כִּי תִתְּנוּ הָעִיר בְּיָדֵינוּ, לָכוּ הִיעֲרָה וְהִבִּיאוּ מִבְּנֵי הַחֲסִידָה אִישׁ אֶפְרוּחוֹ בְּיָדוֹ, וְהָיוּ לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד שְׁתַּגְדְּלוּם, וַיִּמְהָרוּ הָעָם וַיֵּלְכוּ הִיעֲרָה וַיָּבִיאוּ אִישׁ אֶפְרוּחוֹ בְּיָדוֹ וַיַּעֲשׂוּ כְּדִבְרֵי הַמֶּלֶךְ. וַיְהִי כְּאֲשֶׁר גָּדְלוּ בְּנֵי הַחֲסִידָה, וַיִּצְוֶה הַמֶּלֶךְ לַהֲרַעֲיָבם שְׁנֵי יָמִים וַיַּעֲשׂוּ הָעָם כֵּן. בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי אָמַר הַמֶּלֶךְ: לִבְשׁוּ אִישׁ כְּלֵי מִלְחָמָתוֹ בְּיָדוֹ, וּרְכְּבוּ אִישׁ עַל סוּסוֹ, וּקְחוּ אִישׁ אֶפְרוּחוֹ בְּיָדוֹ, וְנִקְוָמָה וְנִלְחַמָּה בָּעִיר מִהַמָּקוֹם אֲשֶׁר הִנָּחֲשִׁים שָׁם, וַיַּעֲשׂוּ כְּדִבְרֵי הַמֶּלֶךְ. וַיְהִי בַּהֲגִיעֵם אֶל מְקוֹם הַנָּחָשִׁים, וַיִּצְוֶה הַמֶּלֶךְ לַהֲפִרִיחַ אֶת בְּנֵי הַחֲסִידָה, וַיֵּאָכְלוּ בְּנֵי הַחֲסִידָה אֶת הַנָּחָשִׁים וַיִּשְׁבִּיתוּם מִהַמָּקוֹם הַהוּא. וַיְהִי כִּרְאֹת הַמֶּלֶךְ וְהָעָם כִּי הוֹשִׁבְתוּ הַנָּחָשִׁים, וַיִּרְעִיעוּ הָעָם תְּרוּעָה גְדוֹלָה, וַיִּלָּחֲמוּ בָּעִיר וַיָּבֹאוּ הָעִירָה. וְכִרְאֹת בָּלָעָם כִּי נִלְכְּדָה הָעִיר וַיִּגְרָח עִם שְׁנֵי בָנָיו לְמִצְרַיִם, וְהֵם הָיוּ הַחֲרָטוּמִּים הַמְכַשְּׁפִים שֶׁל פְּרֹעֶה. וַיִּמְלֹךְ מֹשֶׁה בְּכוֹשׁ אַרְבָּעִים שָׁנָה, וַיְהִי אַחֲרֵי אַרְבָּעִים שָׁנָה. וַתֵּאמֶר הַמֶּלֶכָה שֶׁל קוֹקְנִים לָעָם: מָדוּעַ יִמְלֹךְ מֹשֶׁה עֲלֵיכֶם וְהוּא לֹא מִבְּנֵי עַמֵּינוּ, לֹא מִתַּחַת אֶתְנוּ וְלֹא עוֹבֵד אֶת אֱלֹהֵינוּ, הַמְלִיכוּ אֶת בְּנֵי תַחְתָּיו, וַיִּשְׁמָעוּ אֱלֹהֵי הָעָם וַיִּמְלִיכוּ אֶת בְּנֵהוּ, וַיִּירָאוּ בְּנֵי פוֹשׁ לְשָׁלוֹחַ יָד בְּמֹשֶׁה, וַיִּתְּנוּ לוֹ מִתְּנוֹת גְּדוֹלוֹת וַיִּשְׁלַחוּהוּ בְּכָבוֹד גָּדוֹל, וַיֵּצֵא מִשָּׁם, וַיַּחְדוֹל מִמְּלֹךְ עַל פּוֹשׁ.

⁹⁰ ילקוט שמעוני רמז קס"ח.

מִשָּׁה בְּמִדְיָן

מִשָּׁה בֶן שִׁשִּׁיִּים וְשִׁבְעַת שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מִמִּצְרַיִם, וַיָּבֹא אֶל אֶרֶץ מִדְיָן וַיֵּשֶׁב עַל הַבְּעָרָה. בְּמִדְיָן הָיָה כֹּהֵן וְשִׁמוֹ יִתְרוֹ, ⁹¹וַיִּתְּרוּ עָבָד אֶת כָּל עֲבֹדֹת פֹּכְבִּים בְּעוֹלָם וְרָאָה שָׂאִין בָּהֶם מִמָּשׁ וַיִּמָּאֵס בָּהֶם, וַהֲרִהֵר לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה וַיִּקְרָא לְבָנָיו עִירוֹ וַיֹּאמֶר לָהֶם: עַד עַכְשָׁיו הָיִיתִי כֹהֵן שְׁלָכֶם, עַכְשָׁיו זָקַנְתִּי בָּחֲרוּ לָכֶם כֹּהֵן אֲחֵר, עֹמֵד יִתְרוֹ וְהוֹצִיא מִבֵּיתוֹ אֶת כָּל הָעֲבֹדֹת פֹּכְבִּים וְתַשְׁמִיטֵם וְנָתַן לָהֶם הַכֹּל. עֹמְדוֹ בְּנֵי הָעִיר וְנִידוֹ אוֹתוֹ, כִּי הִבִּינוּ שֶׁלֹּא בְּגִלָּל זִיקָנָה עֹבֵד אֶת תַּפְקִידוֹ. וַיִּגְדְּרוּ עָלָיו שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ לוֹ מְלָאכָה וְלֹא יִרְעוּ אֶת צֵאָנוֹ. יִתְרוֹ בִּיקֵּשׁ מִהָרֹעִים לְרֵעוֹת לוֹ אֶת צֵאָנוֹ וְלֹא קִבְּלוּ, לְכֹךְ הוֹצִיא אֶת בְּנוֹתָיו לְרֵעוֹת, וּמִפְּחָד הָרֹעִים הָיוּ מְקַדִּימוֹת לְבָעָר לְדָלוֹת, וַיָּבֹאוּ הָרֹעִים וַיִּשְׁלִיכוּ אוֹתָם לַמַּיִם, וּמִשָּׁה הִגִּיעַ לְבָעָר וְרָאָה אֶת הַנַּעֲשָׂה וַיּוֹצִיא אוֹתָהּ, וְדָלָה לָהֶם מַיִם וַהֲשִׁקָּה אֶת צֵאָנָם. וַיִּמְהָרוּ וַיָּבֹאוּ אֶל יִתְרוֹ אֲבִיהֶן, וַיֹּאמֶר לָהֶן יִתְרוֹ: מַדּוּעַ מִיִּהְרָתֶן לָבוֹא הַיּוֹם, וַיֹּאמְרוּ: אִישׁ מִצְרִי הִצִּילָנוּ מִיַּד הָרֹעִים וְגַם דָּלָה לָנוּ וַהֲשִׁקָּה אֶת הַצֵּאָן, אָמַר יִתְרוֹ לְבָנוֹתָיו: ⁹²לָמָּה זֶה עֹבְדֶתֶן אֶת הָאִישׁ אֲשֶׁר גִּמְלָכֶן טוֹבוֹת, תִּקְרְאוּ לוֹ ⁹³אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אַחַת מִכֵּן. וַיִּלְכוּ וַיִּקְרְאוּ לְמִשָּׁה, וַיְהִי כְּאֲשֶׁר בָּא מִשָּׁה אֶל יִתְרוֹ, וַיְסַפֵּר מִשָּׁה לְיִתְרוֹ אֶת אֲשֶׁר בָּרַח מִפְּנֵי פָרְעֹה וְאֵחָ"כ מֶלֶךְ עַל כּוֹשׁ אֶרֶבְעִים שָׁנָה וְאֵחָ"כ שְׁלָחוּהוּ.

מִשָּׁה בְּבֵית יִתְרוֹ

וַיְהִי כְּשִׁמוּעַ יִתְרוֹ אֶת דִּבְרֵי מִשָּׁה, לֹא הֶאֱמִין לְדִבְרָיו אֲלָא חָשַׁב שֶׁמִּשָּׁה ⁹⁴בּוֹרַח מִבְּנֵי כּוֹשׁ אִם מִפָּרְעֹה מִפְּנֵי שֶׁעָשָׂה אֵיזָה פֶּשַׁע, ⁹⁵לָכֵן נָתַנוּ אֶל בֵּית הַסֹּהַר וְלֹא נָתַן לוֹ לֶאֱכֹל וּלְשִׁתּוֹת, וַיְהִי בַּהֲיוֹת מִשָּׁה בְּבֵית הַסֹּהַר וַתִּחַמּוֹל עָלָיו צְפוּרָה בַּת יִתְרוֹ וַתִּכְלָלָהּ לָחֶם וּמַיִם כָּל הַיָּמִים, וַיְהִי מִקֵּץ עֶשֶׂר שָׁנִים לְשִׁבְתָּ מִשָּׁה בְּבֵית הַסֹּהַר, וַתֹּאמֶר צְפוּרָה אֶל אֲבִיהָ: הִנֵּה הָאִישׁ הָעֵבְרִי אֲשֶׁר אֶסְרֶתָּ לִפְנֵי עֶשֶׂר שָׁנִים אֵין דּוֹרֵשׁ וְאֵין מִבְקֵשׁ עָלָיו, וְעַתָּה אִם טוֹב בְּעֵינֶיךָ אֲבִי נְשַׁלְּחָה וְנִרְאָה אִם הוּא עַדִּיין חִי. יִתְרוֹ לֹא יָדַע שֶׁהִיא זֹנָה אוֹתוֹ, וַיַּעַן יִתְרוֹ וַיֹּאמֶר: הִיפָּכֶן שִׁבְן אָדָם לֹא יֵאָכֵל עֶשֶׂר שָׁנִים וַיְחִיָּה, וַתַּעַן צְפוּרָה

⁹¹ מדרש רבה א' ל"ב.

⁹² אור החיים פ"ב כ'.

⁹³ רש"י פרק ב' כ'.

⁹⁴ ילקוט שמעוני רמז קס"ח.

⁹⁵ תרגום יונתן פ"ב כ"א.

הֵלֵא שִׁמְעֵנוּ כִּי אֱלֹהֵי הָעֶבְרִים גָּדוֹל וְנוֹרָא הוּא, וּמִפְּלִיא לַעֲשׂוֹת לָהֶם בְּכָל יְעַת, הוּא הֵצִיל אֶת אֲבֹרָהֶם מֵאוֹר כְּשֵׁדִים וְאֶת יִצְחָק מִחֶרֶב יִשְׁמַעֲאֵל, וְאֶת יַעֲקֹב מִמִּלְאָךְ ה' שְׁנָאֲבָק עִמּוֹ, וְגַם עִם הָאִישׁ הַזֶּה הִפְלִיא לַעֲשׂוֹת וְהֵצִילוֹ מִיד פִּרְעָה וּמִיד בְּנֵי כּוּשׁ, וְגַם מִן הָרָעָב יָכוֹל לְהֵצִילוֹ וּלְהַחֲיוֹתוֹ. וַיִּיטֵב הַדָּבָר בְּעֵינֵי יִתְרוֹ וַיִּשְׁלַח אֶל הַבּוֹר לְרֵאוֹת מַה נַּעֲשֶׂה בְּמִשְׁה, וַיֵּרָא וְהִנֵּה הָאִישׁ מֹשֶׁה חִי בְּבוֹר הַכְּלָא, עוֹמֵד עַל רַגְלָיו מְשִׁיבָה וּמִתְחַנֵּן אֶל ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתָיו, וַיּוֹצִיא יִתְרוֹ אֶת מֹשֶׁה מִן הַבּוֹר וַיַּגְלִחוּהוּ, וַיִּתֵּן לוֹ בְּגָדִים אֲחֵרִים וַיֹּאכַל לֶחֶם.

מִשָּׁה הָאֱלֹהִים

ה' אֱלֹהֵינוּ בָּרָא אֶת כָּל הָעוֹלָם בְּשִׁשִּׁי יָמִים, וּבַעֲרֵב שִׁבְתָּ בֵּין הַשְּׁמִשׁוֹת בָּרָא אֶת הַמָּטָה וְהַחַיּוֹת בְּגֵן עֵדֶן, ⁹⁶הַמָּטָה הַזֶּה מְשַׁקְלוֹ אַרְבָּעִים סָאָה, ⁹⁷וּבִדְרֹךְ גָּס הִיָּה הַמָּטָה נוֹשֵׂא אֶת עֲצָמוֹ וְנוֹרָאָה כְּנִישָׂא בִידוֹ שֶׁל מֹשֶׁה וְחֻקּוֹק עָלָיו שֵׁם הַמְּפֹרָשׁ, וּדְצִ"ךְ עַד"ש בִּאֲח"ב, ⁹⁸וּשְׁלֹשֶׁת אַבּוֹת, וְאַרְבַּע אֲמָחוֹת וּבִלְהַח זִלְפָּה, וּשְׁנַיִם עֶשֶׂר שְׁבָטִים, ⁹⁹וּכְשֶׁהִיָּה אֲדָם הָרֵאשׁוֹן בְּגֵן עֵדֶן נִמְסָר לוֹ הַמָּטָה. אֲדָם מְסָרוֹ לְחַנוּךְ, וְחַנוּךְ מְסָרוֹ לֵנָח, וְנָח לְשֵׁם, וְשֵׁם מְסָרוֹ לְאַבְרָהָם, אַבְרָהָם לְיִצְחָק, וְיִצְחָק לְיַעֲקֹב, וְיַעֲקֹב הוֹרִיד אֹתוֹ לְמִצְרַיִם וּמְסָרוֹ לְיוֹסֵף בְּנוֹ. כְּשִׁמַּת יוֹסֵף וְשָׁלְלוֹ הַמִּצְרַיִם אֶת גִּיתוֹ, נָתַנוּ אֶת הַמָּטָה בְּפִלְטָרִין שֶׁל פִּרְעָה, יִתְרוֹ הִיָּה אֶחָד מִחֲרִטוּמֵי מִצְרַיִם וְרָאָה אֶת הַמָּטָה וְאֶת הָאוֹתוֹת אֲשֶׁר עָלָיו וְחָמַד אֹתוֹ בְּלִבּוֹ וְכִאֲשֶׁר בָּרַח מִמִּצְרַיִם לָקַחוּ וְנָטְעוּ בְּתוֹךְ הַגֵּן שֶׁל גִּיתוֹ וְלֹא הִיָּה אֲדָם יָכוֹל לְהוֹצִיאָו, עָמַד יִתְרוֹ וְהַבְּטִיחַ שֶׁכָּל מִי שִׁיּוֹצִיא אֶת הַמָּטָה יִיתֵן לוֹ אֶת גִּיתוֹ לְאַשָּׁה, וְכִשִּׁיּוֹצִיא מֹשֶׁה מִבֵּית הָאֲסוּרִים, נִכְנַס לְגִיתוֹ שֶׁל יִתְרוֹ וְרָאָה אֶת הַמָּטָה וְקָרָא אֶת הָאוֹתוֹת אֲשֶׁר עָלָיו, שָׁלַח יָדוֹ וְהוֹצִיאָו, רָאָה יִתְרוֹ אֶת הַמָּטָה בְּיַד מֹשֶׁה וְנָתַן לוֹ אֶת צִפּוֹרָה בִּתּוֹ לְאַשָּׁה.

⁹⁶ תנחומא פ' וארא אות ט'.

⁹⁷ מדרש שכל טוב פ"ד כ'.

⁹⁸ תרגום יונתן פ"ד כ"א.

⁹⁹ פרקי דרבי אליעזר פ"מ.

מִשֶּׁה רוֹעֵה צֹאן

מִשֶּׁה הָיָה רוֹעֵה אֶת צֹאן יִתְרוֹ חוֹתֵנוּ, ¹⁰⁰כִּמְנַהֵג הַצִּדִּיקִים הָרִאשׁוֹנִים, הָגַל הַצִּדִּיק הָיָה רוֹעֵה, הָאֲבוֹת הַקְּדוֹשִׁים, וְגַם הַשִּׁבְטִים, וְהַטַּעַם הָיָה כְּדִי לְהִתְרַחֵק מִיָּשׁוּב בְּנֵי אָדָם שִׁגְרָמִים לְחִטָּא, וְגַם הָיוּ יְכוּלִים לְהִתְבּוֹדֵד עִם ה', ¹⁰¹וְכָל זֶמַן שִׁמְשָׁה הָיָה רוֹעֵה אוֹתָם לֹא שִׁכְלָה אוֹתָם חֵית הַשָּׂדֶה וְהָיוּ פָּרִים וְרִבִּים הִרְבֵּה מְאֹד. יוֹם אֶחָד כְּשֶׁרָעָה מִשֶּׁה רִבְעוּ צֹאנוֹ שֶׁל יִתְרוֹ ¹⁰²בָּרַח מִמֶּנּוּ גְדִי וְרֵץ אַחֲרָיו עַד שֶׁהִגִּיעַ לְמָקוֹם שֶׁגָּדַל בּוֹ יָרֵק, כִּיּוֹן שֶׁהִגִּיעַ לָשֵׁם רָאָה בְּרִיכָה שֶׁל מִים וְעָמַד הַגְּדִי לְשִׁתּוֹת, כִּיּוֹן שֶׁהִגִּיעַ מִשֶּׁה אֶצְלוֹ וְרָאָהּ שׁוֹתָה מִחַמִּים, אָמַר: לֹא יָדַעְתִּי כְּשֶׁרָצַתְּ שֶׁאַתָּה צִמָּא, עֲכָשְׁיוּ הָרִי אֶתָּה עֵינִי, הִרְכִּיבוּ עָלַי כְּתִיפֹי וְהָיָה מְהֵלֶךְ עַד שֶׁהִגִּיעַ לְצֹאנוֹ, אָמַר הַקִּבְ"ה: יֵשׁ לְךָ רַחֲמִים לְהַנְהִיג צֹאנוֹ שֶׁל בָּשָׂר וָדָם, נִשְׁבַּע אֲנִי שֶׁאַתָּה תִּרְעָה צֹאנִי יִשְׂרָאֵל.

מִרְאָה חֲסָנָה

כְּשֶׁנָּה לִפְנֵי שֶׁהִגִּיעַ זְמַן שֶׁל יִשְׂרָאֵל לְהִגָּאֵל, הָיָה מִשֶּׁה רוֹעֵה צֹאן יִתְרוֹ, ¹⁰³וַיִּנְהֵג אֶת הַצֹּאן בְּמִשְׁךְ אַרְבָּעִים יוֹם לֹלֵא אֲכִילָה וְשִׁתְיָה, עַד אֲשֶׁר הִגִּיעַ ¹⁰⁴בְּטִ"ו בְּגִיטָּוֹן שֶׁחָל בְּיוֹם הַשַּׁבָּת אֶל הַר סִינִי. ¹⁰⁵מִשֶּׁה רָאָה עוֹפוֹת פּוֹרְחִים וּפּוֹרְשִׁים בְּכַנְפֵיהֶם וְאֵינָם נִכְנָסִים לְשִׁטַּח הָהָר, הִבִּין מִשֶּׁה שֶׁהָהָר קְדוֹשׁ, מִשֶּׁה הִתְקַרֵּב לָהָר, וְשֵׁם נִגְלָה עָלָיו הַקִּבְ"ה מִתּוֹךְ הַסֵּנָה. ¹⁰⁶מִשֶּׁה רָאָה אֶת הַסֵּנָה בּוֹעֵר בָּאֵשׁ וְהָאֵשׁ אֵינָה אוֹכֵלֶת אֶת הַסֵּנָה וְהַסֵּנָה אֵינָה מְכַבֶּה שְׁלֵהֲבוֹתָיו שֶׁל אֵשׁ, וְהַסֵּנָה הוּא עֵץ קוֹצֵנִי שֶׁאֵינָה עוֹמֶה בְּאֶרֶץ אֵלֶּא אִם כּוֹ יֵשׁ מִים תַּחְתָּיו, מִשֶּׁה תָּמָה בְּלִבּוֹ מְאֹד, ¹⁰⁷וְשִׂאֵל אֶת הָרוּעִים שֶׁהָיוּ עִמּוֹ וְהֵם לֹא רָאוּ כָּלֹם. אָמַר מִשֶּׁה: אֶתְקַרֵּב לְרִאשׁוֹת אֶת הַמִּרְאָה הַגָּדוֹל הַזֶּה מְדוּעַ לֹא יִבְעַר הַסֵּנָה. הָעֶמֶד מִשֶּׁה אֶת הַצֹּאן אַחֲרֵי הַמִּדְבָּר, וְנִכְנָס לְבֵדוֹ אֶל הָהָר, וַיִּפְסַע מִשֶּׁה שְׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת

¹⁰⁰ רבינו בחי" פ"ג א'.¹⁰¹ פרקי רבי אליעזר פ"מ.¹⁰² מדרש רבה ב' ב'.¹⁰³ מדרש תנחומא פ' שמות אות י"ד.¹⁰⁴ סדר הדורות תמ"ז בהערות שם.¹⁰⁵ זוהר ח"ב כ"א ע"א.¹⁰⁶ פרקי דרבי אליעזר פ"מ.¹⁰⁷ ילקוט שמעוני רמז קס"ט.

לַעֲבֹד הַסֶּנֶה, וְכִיּוֹן ¹⁰⁸ שְׁמִשָּׁה רִבִּיעוֹ עֲדִיין לֹא הָיָה רָגִיל בְּגִבּוֹאָתָהּ נִגְלָה עָלָיו ה' בְּקוֹלוֹ שֶׁל אֲבִיו עֲמָרָם כְּדִי שְׁלֹא יִבְהַל. מִשָּׁה שָׁמַע קוֹלוֹ שֶׁל אֲבִיו קוֹרֵא לוֹ מִשָּׁה מִשָּׁה, ¹⁰⁹ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה שָׁמַח מִשָּׁה בְּלִיבּוֹ, עוֹד אֲבִי עֲמָרָם הִי, עָנָה מִשָּׁה וְאָמַר: הִנֵּנִי, מַה אֶבְרָא מִבְּקָשְׁךָ. אָמַר לוֹ הַקִּבְיָה אֵינִי אֲבִיךָ, אֲלֵא אֲנִי אֶלּוֹקֵי אֲבִיךָ אֶלּוֹקֵי אֲבִרָהֶם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, אֲלֵא שְׁדִבְרָתִי אֵלֶיךָ בְּקוֹלוֹ שֶׁל אֲבִיךָ כְּדִי שְׁלֹא תִתִּירָא, מִיַּד הַסֶּתִּיר מִשָּׁה פָּנָיו, אָמַר הַקִּבְיָה לְמִשָּׁה: שֶׁל נִעְלָךְ מֵעַל רִגְלֶךָ, כִּי הַמָּקוֹם שֶׁאַתָּה עוֹמֵד עָלָיו אֲדַמָּת קוֹדֵשׁ הוּא, כִּי עֲתִיד אֲתָה ¹¹⁰ לִקְבֹּל אֶת הַתּוֹרָה עַל הָהָר הַזֶּה, וּלְלַמֶּדָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל.

שְׁבַעַת יָמִים בַּסֶּנֶה

הַקִּבְיָה אָמַר לְמִשָּׁה: לָכֵה וְאַשְׁלַחְךָ אֶל פְּרָעָה, עָנָה מִשָּׁה וְאָמַר: הֲרִי יֵשׁ לִי שׁוֹנָאִים בְּמִצְרַיִם שְׂרוּצִים לְהַרְגֵנִי, וּמִשָּׁה הִתְכַּוֵּן בְּזֶה עַל דָּתוֹ וְאַבְרָם, אָמַר לוֹ הַקִּבְיָה: הֵם יִרְדּוּ מִנְּכִסֵּיהֶם וְאֵינָם חֲשׁוּבִים כָּבֵר, וְלֹא יִוָּלִים לְהִרְעֵ לָךְ. אָמַר מִשָּׁה: רִיבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם תָּן לִי אוֹת שֶׁאַתָּה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּדִי שִׁיאֲמִינוּ לִי, וְהַיֵּשׁ נָתַן לְמִשָּׁה שְׁלוֹשׁ אוֹתוֹת נֶגֶד אֲבִרָהֶם יִצְחָק וְיַעֲקֹב. דָּבָר רֵאשׁוֹן אָמַר לוֹ: הַשִּׁלְךָ מִטֶּךָ אֶרְצָה, וְהַשִּׁלְךָ מִטְּהוֹ וְנִעְשָׂה נָחֵשׁ, וַיֹּאמֶר ה': שִׁלַּח יָדְךָ וְאַחֲזוּ בְּזַנְבּוֹ, וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיַּחֲזֹק בּוֹ וְנִעְשָׂה מִטָּה בְּכַפּוֹ, ¹¹¹ וְרָמָז לוֹ בְּזֶה שֶׁפְּרָעָה הִדּוּמָה לְנָחֵשׁ כִּי הוּא הוֹרֵג אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיִּעְשֶׂה כַּמִּטָּה שֶׁאֵינוֹ נוֹשֵׁךְ. דָּבָר שֵׁנִי אָמַר לוֹ ה': הִבָּא נָא יָדְךָ בְּחִיקָךְ, וַיָּבֹא יָדוֹ בְּחִיקוֹ וַיּוֹצִיאָהּ וְהִנֵּה מְצוּרֶת כְּשִׁלְגָה, וַיֹּאמֶר ה': הִשָּׁב יָדְךָ אֶל חִיקְךָ, וַיֵּשֶׁב יָדוֹ אֶל חִיקוֹ וַיּוֹצִיאָהּ וְשָׁבָה כְּבָשָׂרוֹ ¹¹² וְרָמָז לוֹ בְּזֶה שֶׁכִּמּוֹ שֶׁמְצוּרֶת חוֹזֵר וְנִטָּהֵר, כֵּן עִם יִשְׂרָאֵל אַעֲ"פ שֶׁפְּרָעָה מְטַמֵּא אוֹתָם יַחֲזְרוּ וַיִּטָּהְרוּ מִטּוֹמְאוֹת מִצְרַיִם. דָּבָר שְׁלִישִׁי אָמַר לוֹ ה': כְּשֶׁתָּבֹא אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תִּיקַח מִמֵּימֵי הַיָּאֹר וְשִׁפְכָתָ לִיִּבְשָׁה וַיְהִיו לָדָם, וְרָמָז לוֹ בְּזֶה ¹¹³ שֶׁהַמָּכָה הָרֵאשׁוֹנָה תִּהְיֶה בְּגִילּוֹס שֶׁהוּא הָאֵלּוֹה שֶׁל הַמִּצְרַיִם וַיְהִיו עוֹבְדִים לוֹ, וְהַיָּאֹר יִיחָד לָדָם.

¹⁰⁸ מדרש רבה ג' א'.
¹⁰⁹ מדרש תנחומא פ' שמות אות י"ט.
¹¹⁰ תרגום יונתן ג' ה'.
¹¹¹ מדרש רבה ג' י"ב.
¹¹² פרקי דר"א פ"מ.
¹¹³ רש"י פ"ד ט'.

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל ה': אֵיךְ אֶלְכָּךְ לְדַבֵּר אֶל פְּרַעְה ¹¹⁴הָהִי אֲנִי לֹא בָקִי בְּלִשׁוֹן מִצְרַיִם, וַיֹּאמֶר לוֹ ה': מִי שֵׁם פֶּה לְאָדָם הֲלֹא אֲנִי ה', לָכֵן תֵּלַךְ וְאֲנִי אֶהְיֶה עִם פִּיךָ וְאֶלְמַדְךָ מֶה לְדַבֵּר. שׁוּב אָמַר מֹשֶׁה: רִיבֹנוּ שֶׁל עוֹלָם שְׁלַח נָא בְיָד אֶהְרֹן אָחִי, וְכֵן הִיָּה הַקְבִּיָּה מִפְתָּה אֶת מֹשֶׁה רִיבֵנוּ בְּמִשְׁךְ שִׁבְעַת יָמִים שִׁילַךְ וַיִּגְאֹל אֶת עַם יִשְׂרָאֵל מִיַּד פְּרַעְה וּמֹשֶׁה מִמָּאֵן, כִּי מֹשֶׁה רִיבֵנוּ הִיָּה עֲנִיו וּבִזְרוּחַ מִן הַכְּבוֹד, ¹¹⁵וְלָכֵן לֹא רָצָה לְקַחַת גְּדוּלָּה יִתְּרָה עַל אֶהְרֹן אָחִיו שֶׁהִיָּה גְדוֹל מִמֶּנּוּ, עַד שֶׁה' אָמַר לוֹ שֶׁאֶהְרֹן אָחִיו לֹא יִקְפִיד עַל גְּדוּלָּתוֹ אֲלֹא יִשְׁמַח עִמּוֹ.

מֹשֶׁה הוֹלֵךְ לְמִצְרַיִם

לִפְנֵי שֶׁמֹּשֶׁה הָלַךְ לְמִצְרַיִם, הָלַךְ לִישׁוֹל רְשׁוֹת מִיִּתְרוֹ חוּתְנוֹ, וְלָקַח אֶת אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו וַיִּרְכִּיבֵם עַל הַחֲמוֹר לְכִיוּן מִצְרַיִם. לְמֹשֶׁה נוֹלַד בְּיָמִים הָהֵם בֶּן וְעֵדִיין לֹא מָלְאוּ אוֹתוֹ, ¹¹⁶חָשִׁב מֹשֶׁה אִם אֶמּוֹל אֶת בְּנֵי וְאֶצְעָא לְדֶרֶךְ הָרִי זֶה סִפְנָה, אִם אֶמּוֹל וְאֶמְתֵּן עַד שִׁיתְרַפֵּא הָרִי ה' אָמַר לִי לָלֶכֶת לְמִצְרַיִם, לָכֵן יֵצֵא לְדֶרֶךְ וְלֹא מָלְאוּ אֶת בְּנֵי, בְּדֶרֶךְ פָּגַשׁ אֶת אֶהְרֹן אָחִיו שֶׁיֵּצֵא לְקִרְאָתוֹ בְּצִוּוֵי ה', וַיִּשָּׁק אֶהְרֹן לְמֹשֶׁה וְשִׁמְחָה בְּלָבוֹ עַל שֶׁמֹּשֶׁה הוֹלֵךְ לְגִאֲוֹל אֶת עַם יִשְׂרָאֵל. ¹¹⁷אֶהְרֹן אָמַר לְמֹשֶׁה: לָמָּה אֲתָה מֵבִיא אֶת אִשְׁתְּךָ וּבָנֶיךָ לְמִצְרַיִם, שְׁלַח אוֹתָם חֲזָרָה, וּמֹשֶׁה הִסְפִּים לָכֵן, וְנִתְעַסַּק בִּיעֲתִיִּים בְּמַלּוֹן כְּדֵי לָנוּחַ מִהֲדַרְךָ, ¹¹⁸כִּי הִיָּה זֶה יוֹם הַשְּׂמִינִי לְלִידָתוֹ שְׁעֵדִיין לֹא עָבַר הַזְּמַן, וְרָצָה אַחֵר כֵּן לְמוֹל אֶת בְּנֵי, אֲבָל כִּיֹּן שֶׁהַקְבִּיָּה מְדַקְדֵּק עִם צְדִיקִים כְּחוֹט הַשְּׁעָרָה, הַקְפִיד עָלָיו ה' כִּיֹּן שֶׁהִיָּה לוֹ לְמוֹל אֶת בְּנֵי וְאֶחָד לְהִתְעַסֵּק בְּמַלּוֹן, כִּי עַכְשִׁיו כָּבֵד לֹא הִיָּה הַסִּפְנָה שֶׁל יֵצִיאָה לְדֶרֶךְ כִּיֹּן שֶׁבִדְעָתָם הִיָּה שֶׁהִיָּה תַחֲזוֹר לְבֵית אָבִיהָ, וְלָכֵן הִגִּיעַ מִלְּאֲךָ בְּדַמּוֹת נַחֲשׁ וְהִתְחִיל לְבָלוֹעַ אֶת מֹשֶׁה רִיבֵנוּ וְרָצָה לְהַרְגוֹ, מִיַּד לְקַחָה צְפוּרָה אִשְׁתּוֹ אֲזַמְלֵ חֲרִיף וּמָלָה אֶת בְּנֵה וְעַל יָדֵי זֶה נִיצַל מֹשֶׁה.

¹¹⁴ רשב"ם פ"ד י'.

¹¹⁵ רש"י פ"ד י'.

¹¹⁶ נדרים ל"א ע"ב.

¹¹⁷ רש"י פ"ח ב'.

¹¹⁸ פרש"י נדרים ל"ב ע"א.

מֹשֶׁה רָבִעוּ מִבְּשֹׁר אֶת יִשְׂרָאֵל

וַיֵּלְכוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיְדַבְּרוּ אֶל הָעָם וַיַּעֲשׂוּ אֶת הָאוֹתוֹת שֶׁהָאֵל אָמַר לַעֲשׂוֹת, וְגַם הַמַּטֶּה שֶׁל מֹשֶׁה הָיָה מְדַבֵּר אֶל יִשְׂרָאֵל וְאָמַר לָהֶם: הִיִּיתִי בְּמִדְיָן וְנִחַפְכֶנִּי לְנַחֵשׁ וְאַחֲ"כ נַעֲשִׂיתִי מַטֶּה, וְגַם יָדוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הָרִימָה קוֹלָהּ וְאָמְרָה לָהֶם: טְהוֹרָה הִיִּיתִי וְנִטְמַאתִי עַל יְדֵי צָרַעַת וְחִזְרֹתִי וְנִטְהַרְתִּי.¹¹⁹ וַיֵּלְכוּ זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל זִקְנֵתָם סָרַח בֵּת אֲשִׁיר שְׁנִשְׁתִּירָה מִהַדּוֹר שֶׁיָּרְדוּ לְמִצְרַיִם, וְאָמְרוּ לָהּ: בָּא אִישׁ וַעֲשֵׂה אוֹתוֹת לַעֲיֵנֵנוּ כֹךְ וְכֹךְ, וְאָמַר שֶׁהוּא הַגּוֹאֵל, אָמְרָה לָהֶם סָרַח: אֵין בְּאוֹתוֹת הָאֵלֹהִים מִפֶּשׁ וְאֵין לְהַאֲמִינוֹ עַל כֹּךְ. אָמְרוּ לָהּ זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל: הוּא אָמַר לָנוּ בְּשֵׁם ה' פֶּקֶד פְּקֻדָּתִי אֶתְכֶם, אָמְרָה לָהֶם סָרַח: אִם כֹּךְ דַּעוּ שֶׁהוּא הָאִישׁ שֶׁעָתִיד לְגַאֲוֹל אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, כִּי כֹךְ שִׁמְעֵתִי מֵאֲבִי שְׁקִיבֵל מִיּוֹסֵף שֶׁהָאִישׁ אֲשֶׁר יָבֹא וְיֹאמַר לָשׁוֹן זֶה בְּשֵׁם ה' הוּא יִגְאֹל אֶת יִשְׂרָאֵל, וַיֵּאֱמִינוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמֹשֶׁה וּבִשְׁמֹחוֹ מְאֹד.

מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בָּאִים לְפָרְעָה

פָּרְעָה הָיָה מֶלֶךְ גָּדוֹל. כִּידּוּעַ יֵשׁ לְכָל אוֹמָה שֶׁר בְּשָׂמִים, וְהַשִּׁיר¹²¹ שֶׁל מִצְרַיִם שָׁלַט עַל שִׁבְעִים שָׂרִים, וְלָכֵן גַּם פָּרְעָה¹²² מֶלֶךְ עַל כָּל הָעוֹלָם. אַרְמוֹנוֹ הָיָה גָּדוֹל וְעֲנָק, ¹²³מִכָּל צַד הָיוּ מֵאָה פִּתְחִים, סָךְ הַכָּל אַרְבַּע מֵאוֹת פִּתְחִים, וְעַל כָּל פֶּתַח שָׁמְרוּ שִׁישִׁים אֶלֶף גִּבּוֹרִים, וְגַם הָיָה בְּכָל פֶּתַח אֲרִיזוֹת וְדוֹבִים וְחִיּוֹת רָעוֹת, ¹²⁴וְלֹא הָיָה אָדָם יָכוֹל לְהִיכָנֵס עַד שֶׁהָיָה מֵאֲכִיל אוֹתָם בְּשֹׁר כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ מְזִיקִים אוֹתוֹ.

מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בָּאוּ עַד בֵּית פָּרְעָה, וְנִכְנְסוּ בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ, מִיָּד נִתְקַבְּצוּ הַחִיּוֹת סְבִיבָם וְהִתְחִילוּ לָלוֹוֹתָם עַד שֶׁבָּאוּ לִפְנֵי פָּרְעָה, וּבְאוֹתוֹ יוֹם הָיָה אֲצֵל פָּרְעָה מְסִיבָה גְדוֹלָה וְהִבִּיאוּ לוֹ כָּל מַלְכֵי הָעוֹלָם מִתְּנָה, כֶּתֶר לְרֹאשׁוֹ לְהַרְאוֹת שֶׁהֵם מַמְלִיכִים אוֹתוֹ. מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בָּאוּ וַעֲמְדוּ לִפְנֵי וְהַחִיּוֹת סְבִיבָם, וַיִּבְהַל פָּרְעָה מְאֹד מִפְּנֵיהֶם, ¹²⁵וְהָיָה

¹¹⁹ ילקוט שמעוני רמז קע"א.

¹²⁰ פרקי דרבי אליעזר פמ"ח.

¹²¹ סוד לאברהם מעיין ב' נהר נ"ו.

¹²² מדרש רבה פט"ו י'.

¹²³ ילקוט שמעוני רמז קע"ה.

¹²⁴ ילקוט שמעוני רמז קפ"א.

¹²⁵ מדרש רבה ה' י"ד.

מִסְתַּכֵּל בָּהֶם אֲוִלִי גַם הֵם הִבִּיאוּ לוֹ מִתֶּנֶה, אִם מִכֶּתֶב יָפָה, אֲבָל אִיזוֹ אֲכַזְבָּה לֹא מִתֶּנֶה וְלֹא מִכֶּתֶב. מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אָפִילוּ שָׁלוֹם לֹא אֲוִמְרִים לוֹ. וַיֹּאמֶר לָהֶם הַמֶּלֶךְ: מִי אַתֶּם? אָמְרוּ לוֹ: שְׁלוּחָיו שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אָנּוּ! מַה אַתֶּם מִבְּקָשִׁים? וַיֹּאמְרוּ לוֹ: כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: שִׁלַּח אֶת עַמִּי וַיְחַוְּגוּ לִי בַמִּדְבָּר לְיִבּוֹחַ וּבְחִים. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה כָּעַס פְּרָעָה וַאֲמַר: מִי ה' אֲשֶׁר אֲשַׁמֵּעַ בְּקוֹלוֹ לְשִׁלַּח אֶת יִשְׂרָאֵל, לֹא הִיא יוֹדֵעַ לְשִׁלּוֹחַ לִי עֲטָרָה לְכַבֹּדִי, אִינִי מִכִּיר אֶת ה' וְגַם אֶת יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשִׁלַּח! אָמַר לָהֶם פְּרָעָה: הִמָּתִינוּ וְאַחֲפֹשׁ בְּסֹפֶר שְׁלִי אִם אֲמַצָּא אֶת שְׁמוֹ, וְהִיא קוֹרֵא בְּקוֹל בְּסֹפֶר שֶׁל הָעֲבֹדוֹת זְרוֹת אֱלֹהֵי מוֹאָב אֱלֹהֵי עַמּוֹן אֱלֹהֵי צִידוֹן, וְכַשְׁגֹּמֶר אָמַר לָהֶם: חִיפְשִׁיתִי שְׁמוֹ שֶׁל ה' וְלֹא מָצָאתִי. אָמְרוּ לוֹ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן: שׁוּטָה, שָׁם לֹא תִמָּצֵא אֶת אֱלֹהֵינוּ, מַה לָּכֶהוּן בְּבֵית הַקְּבֵרוֹת, אֱלֹהֵינוּ הִי הוּא וּמֶלֶךְ הָעוֹלָם וְאַתָּה מֵחַפֵּשׁ אוֹתוֹ בֵּין הַמֵּתִים? אָמַר לָהֶם פְּרָעָה: שִׁקֹּר אַתֶּם אֲוִמְרִים, אֲנִי הוּא אֲדוֹן הָעוֹלָם וְאֲנִי בְּרֵאתִי אֶת עַצְמִי וְאֶת הַנִּילוֹס, אָפִילוּ אִם הִיא הִיּוֹם יַעֲקֹב אֲבִיכֶם קִיִּים לֹא הִיא נִפְטָר מִהָעֲבֹדָה, אֲלֵא הִיא מְשִׁתַּעֲבֵד בַּעֲבֹדַת פֶּרֶךְ כָּמוֹ בָּנָיו, וְהִיִּיתִי נוֹתֵן סֵל וּמִגְרִיפָה עַל כְּתַפְיוֹ.

פְּרָעָה מִקְשָׁה אֶת לִיבּוֹ

חֲשַׁבּוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לְעַצְמָם, ¹²⁶אֲוִלִי שִׁינְנוּ אֶת הַלָּשׁוֹן שֶׁאָמַר לָנוּ ה' וּבְשִׁבִיל כֶּךָ הוּא מִתְקַשֶּׁה נִגְדָנוּ, חֲזְרוּ וְאָמְרוּ לְפְרָעָה עוֹד פַּעַם וְדִיִּיקוּ יוֹתֵר בְּלִשׁוֹנָם, וְכֵן אָמְרוּ: אֱלֹהֵי הָעִבְרִים הִתְגַּלָּה לָנוּ וַאֲמַר, שִׁנְלַךְ דֶּרֶךְ שְׁלוֹשִׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנִשְׁחַט לוֹ קֶרֶבֶנוֹת אָמַר לָהֶם פְּרָעָה: אַתֶּם אֲנָשִׁי תוֹהוֹ וְהֶבֶל שִׁאֲנֵכֶם עוֹבְדִים עֲבֹדַת הַמֶּלֶךְ, מַה אַתֶּם מְפָרִיעִים אֶת הָעַם מִהָעֲבֹדָה, אִם הִיִּיתֶם מִבְּקָשִׁים אֲלֵף אֲנָשִׁים אוֹ אֲלָפִים הִיִּיתִי נוֹתֵן, אֲבָל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֲלֵף אִישׁ אַתֶּם מִבְּקָשִׁים, לָכֵן לִמְלֶאכֶתְכֶם.

בְּאוֹתוֹ יוֹם צִוָּה פְּרָעָה הָרָשָׁע לְהַכְבִּיד אֶת הָעֲבֹדָה עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְהִיא חָפֵץ לְהַסִּירָם מֵהָ, וְרָאָה שִׁאֲנֵי מַצְלִיחַ, וְהִבִּין שֶׁהוּא מַחֲמַת שִׁהִיו רְגִילִים לְהִתְאַסֵּף בְּשִׁבְתוֹת לְשִׁמוּעַ תּוֹכָחָה וּלְקָרָא בְּמִגִּילוֹת וְהִיו מְשִׁתַּעֲשָׁעִים בָּהֶם בְּכָל שַׁבָּת וְהִיא כְּתוּב שָׁם שֶׁעֲתִיד הַקִּבְ"ה לְגַאֲוֹל אוֹתָם, וְעַל יְדֵי זֶה הִיו דְּבָקִים בָּהּ, וְלָכֵן בִּטֵּל מֵהֶם אֶת

הַמְנוּחָה בַּיּוֹם הַשִּׁבְתָּ, וְאַסֵּר לָהֶם לְהִתְאַסֵּף בְּשִׁבְתוֹתָיִם.¹²⁷ כִּדִּי שְׁלֹא יוֹסִיפוּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דַּעַת וּתְבוּנָה.

עוד גזר פרעה שלא יוסיפו הנוגשים לתת לעם תבן, שהיו גובלים תבן עם הטיט לעשות מהם לִבְנֵים לִבְנֵן, ואף על פי כן לא תגרעו את סכום הִלְבָּנִים שִׁהִיָּה כל אחד עושה. יִצְאוּ הַנוֹגְשִׁים וְהַשּׁוֹטְרִים וַיֹּאמְרוּ לָעָם: כֹּךְ אָמַר פַּרְעֹה, אֵינֶנִּי נוֹתֵן לָכֶם יוֹתֵר תִּבְּן, אַתֶּם לָכוּ קָחוּ לָכֶם תִּבְּן אִיפָּה שִׁתְּמַצְאוּ כִּי לֹא יִגְרַע סָכּוּם הַלְבָּנִים שִׁהִיִּיתֶם עוֹשִׂים עַד הַיּוֹם שׁוּם דָּבָר, וַיִּתְּפוּרוּ הָעָם בְּכָל שִׁדּוֹת מִצְרַיִם לֶאֱסוֹף קֶשׁ לַתִּבְּן, וַיְהִי בְּרֵאוֹת הַמִּצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ שִׁדּוֹתֵיהֶם הָיוּ מִכִּים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְשׁוֹבְרִים לָהֶם אֶת עֲצָמוֹתֵיהֶם, שְׁלֹא יִקְחוּ תִבְּן מִשִּׁדּוֹתֵיהֶם, וְהַנוֹגְשִׁים הָיוּ דוֹחֲקִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְגִמּוֹר אֶת הָעֲבוּדָה, וְאַחֲרֵי יוֹמִים שִׁנְגֶּרֶה הַגִּזְרָה הָיוּ הַנוֹגְשִׁים מִכִּים אֶת שׁוֹטְרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאוֹמְרִים: מַדּוּעַ לֹא גִמַּרְתֶּם לַעֲשׂוֹת אֶת סָכּוּם הַלְבָּנִים כְּמוֹ שְׁלִשׁוֹם גַּם אֶתְמוֹל וְגַם הַיּוֹם,¹²⁸ וַיֹּאמְרוּ לָהֶם: אִם לֹא תִגְמְרוּ אֶת סָכּוּם הַלְבָּנִים נִקַּח אֶת יְלִדְכֶם הַקִּטְנִים וְנָשִׁים אוֹתָם בְּבִנְיָן, וְכֵן עָשׂוּ וּלְקָחוּ בְּחִזְקָה אֶת הַיְלָדִים מִבֵּין בְּרָכִי אֲמוֹתָם וַיִּשְׁיֻמוּ תַּחַת הַלְבָּנִים בְּבִנְיָן,¹²⁹ וַיְהִי יְלָדִים הָיוּ צוֹעֲקִים בְּכוֹחוֹת הָאֲחֵרוֹנִים עַל מִשָּׁא הַלְבָּנִים וְהַטִּיט שֶׁעָלִיָּהֶם, אֲבָא אֲבָא הַצִּילוּ נָא הַצִּילוּ כִּי אִי אֶפְשָׁר לִי לְסָבּוֹל יוֹתֵר, וְאַגִּיהֶם וְאֲמָם הָיוּ פּוֹכִים בְּשִׁמְעָם קוֹל יְלָדֵיהֶם וְרָאוּ שֶׁהֵם נִחְנָקִים בְּקִיר הַבִּנְיָן מִבְּלִי יְכוּלָת לְהוֹשִׁיעַ, אֲבָל ה' שָׁמַע אֶת נַאֲקָתָם וְהַחִישׁ אֶת גְּאוּלָּתָם.

דָּתוֹ וְאַגִּירָם

שׁוֹטְרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁהִיוּ יְהוּדִים,¹³⁰ בָּאוּ וְצוּחוּ לַפַּרְעֹה, לָמָּה תַעֲשֶׂה לָנוּ כִּכָּה, תִּבְּן לֹא נוֹתֵנִים לָנוּ, וְלִבְנֵים אוֹמְרִים לָנוּ עָשׂוּ בְּאוֹתָהּ מִתְּכַוֶּנֶת, וְעוֹד מִכִּים אוֹתֵנוּ. פַּרְעֹה הִרְשָׁע הִתְאַכְזֹר וְאָמַר: אַתֶּם מִתְּרַפִּים מִהָעֲבוּדָה לָכֵן אַתֶּם אוֹמְרִים גֵּלַךְ לְזִבּוּחַ לַה', לָכוּ עֲבֹדוּ וְתִבְּן לֹא יֵעָן לָכֶם וְלִבְנֵים תַעֲשׂוּ בְּאוֹתָהּ מִתְּכַוֶּנֶת, הַשּׁוֹטְרִים יִצְאוּ בְּפָחִי נֶפֶשׁ, וּבִצְאָתָם פָּגְעוּ הַשּׁוֹטְרִים בְּמִשָּׁה וְאַחֲרוֹן, וַיֹּאמְרוּ שְׁנֵי שׁוֹטְרִים שִׁשְׁמָם דָּתוֹ וְאַגִּירָם בְּמִרְיוֹת לִיבָם לְמִשָּׁה וְאַחֲרוֹן: ה' יִשְׁפּוֹט אֶתְכֶם שִׁהִבְאַשְׁתֶּם אֶת רִיחֵנוּ בְּעֵינֵי פַרְעֹה וְעֲבָדָיו. מִשָּׁה שָׁב אֵל ה' וְאָמַר: לָמָּה הִרְעַתָּה לָעָם הַזֶּה, לָמָּה שִׁלַּחְתָּנִי, מֵאַן בָּאתִי

¹²⁷ פרדס יוסף פ"ה פסוק ז' בשם ה"ק ר"ד מלעלוב ז"ל

¹²⁸ סדר הדורות ב"א תמ"ד.

¹²⁹ הכשרת האברכים פ"ז.

לַפְרָעָה לְדַבֵּר בְּשִׁמְךָ הָרַע לָעַם הַזֶּה, אָמַר ה' לְמֹשֶׁה: עֲכָשְׂיוּ תִרְאָה אֶת אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה
לַפְרָעָה כִּי בִיד חֲזָקָה יִשְׁלַחַם וּבִיד חֲזָקָה יִגְרָשֻׁם מֵאֶרֶצוֹ.

מִטָּה אֶהְרֹן

וַיְהִי אַחֲרֵי לָכֶת ¹³¹ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיִּקְרָא פְּרָעָה אֶל בְּלָעַם וּבְנָיו הַמְכַשְּׁפִים, וְכָל
חֲרָטוּמֵי מִצְרַיִם, וַיִּסְפָּר לָהֶם דְּבָרֵי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, וַיִּשְׁאַלּוּ אֶת הַמֶּלֶךְ אֵיךְ נִכְנְסוּ אֵלַיִךְ
הָרִי יֵשׁ שׁוֹמְרִים וְחַיּוֹת רָעוֹת עַל הַפִּתְחִים ? אָמַר לָהֶם פְּרָעָה: הֵם הִנִּיפוּ אֶת הַמִּטָּה
עֲלֵיהֶם וְכִילָם נִכְנְעוּ לַפְּנִיָּה, וְגַם הָאֲרִיזוֹת הִתְלָווּ אֹתָם לָבֹא לִפְנֵי. וַיֹּאמֶר בְּלָעַם: אֵין
אֵלָּה כִּי אִם מְכַשְּׁפִים כְּמוֹנִי, וְעַתָּה שְׁלַח וַיִּקְרָא לָהֶם וַיָּבֹאוּ וַיִּנְגְּסָה אוֹתָם, וַיַּעֲשֶׂה הַמֶּלֶךְ
כְּדִבְרֵיו וַיִּשְׁלַח וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וְלְאַהֲרֹן וַיָּבֹאוּ אֵלָיו, וַיֹּאמֶר לָהֶם פְּרָעָה: תֵּנוּ לָנוּ מוֹפֵת
שֶׁאַתֶּם שְׂלוֹחִים מֵה', וַיִּשְׁלַךְ אֶהְרֹן אֶת מִטָּהוּ וַיְהִי לְתַנּוּן, ¹³² וַיִּקְרָא פְּרָעָה לַחֲכָמִים
וְלַמְכַשְּׁפִים, וְגַם הֵם הִבִּיאוּ מִטּוֹת, וְהָיוּ שֵׁם כָּל כֶּךָ הַרְבֵּה מִטּוֹת שִׁהִיָּה אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת
מֵהֶם עֶשֶׂר חֲבִילוֹת, (וְכָל ¹³³ חֲבִילָה עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה מִטּוֹת) וְגַם הֵם עָשׂוּ כֵן בְּכִישׁוֹף,
שִׁהֲמִטָּה שְׁלָחַם נִהְפָּךְ לְתַנּוּן. אַחֲרַיִךְ לָקַח אֶהְרֹן אֶת הַתַּנּוּן וַחֲזָר לְהַיּוֹת מִטָּה, וְגַם הֵם
הִפְכוּ אֶת הַתַּנּוּנִים לְמִטּוֹת. אַחֲרַיִךְ כֶּךָ הִלַּךְ הַמִּטָּה שֶׁל אֶהְרֹן וַיִּבְלַע אֶת כָּל הַמִּטּוֹת שֶׁל
הַמְכַשְּׁפִים, וְהָיָה נֶס גָּדוֹל שֶׁלֹּא נַעֲשֶׂה הַמִּטָּה יוֹתֵר עַב מִמָּה שִׁהִיָּה. פְּרָעָה רָעַד מִפְּחַד
וַחֲשֵׁב, ¹³⁴ מָה יִהְיֶה אִם יֵצֵא לַמִּטָּה שֶׁלּוֹ שִׁיבְלַע אֶת כֶּסֶּאִי וְאוֹתִי בִּיחַד, אַחֲרַיִךְ כֶּךָ הִכְנִיס
אֶהְרֹן אֶת יָדוֹ בְּחִיקוֹ וְהוֹצִיָּאָה, וְהִנֵּה הִיא מְצוּרֶת, וַיַּעֲשׂוּ כֵן גַּם הַחֲרָטוּמֵי מִצְרַיִם הִכְנִיסוּ
יָדָם אֶל חִיקָם וְהוֹצִיָּאוּ מְצוּרֶת, שׁוּב הִכְנִיס אֶהְרֹן אֶת יָדוֹ אֶל חִיקוֹ וַיִּוְצִיָּאָה וְהִנֵּה
שָׁבָה כְּבָשׂוֹר, וַיִּכְנִיסוּ גַם הַחֲרָטוּמִים בְּגִאָנוֹה אֶת יָדָם כְּדִי שִׁיסּוֹר מֵהֶם הִצְרֶעֶת
וַיִּוְצִיָּאוּ, אֲבָל כָּעֵת הַחֲכָמָה לֹא הִצְלִיחָה, הַיָּדִים לֹא נִתְרַפְּאוּ ¹³⁵ וְלֹא סָר מֵהֶם צָרַעְתָּם
עַד יוֹם מוֹתָם.

¹³⁰ סוף פרשת שמות.

¹³¹ ילקוט שמעוני רמז קע"ו.

¹³² תנחומא וארא אות ג'.

¹³³ ר"ע מברטנורא ערלה ג' ו'.

¹³⁴ מדרש רבה ט' ז'.

¹³⁵ פרקי דרבי אליעזר פמ"ח וכן הוא הגירסא בילקו"ש פ"ט רמז קפ"ד

עֲשֵׂי מִכּוֹת

מִכַּת דָּם

דָּם וְאַשׁ וְתַמְרוֹת עֶשֶׂן (יואל ג')

פְּרָעָה ¹³⁶ הָיָה עוֹשֶׂה עֲצָמוֹ לְאַלֹּהֶ, וְהָיָה אֹמֵר שְׂאִינִי צָרִיךְ לְנִקְבִּי וּמִשְׁכִּים כָּל יוֹם וַיּוֹצֵא לְנִילוֹס, וְהָיָה עוֹשֶׂה שָׁם צָרְכִּי. וְאֵיךְ הָיָה יוֹצֵא לְבָדוֹ, הָרִי אֵין מֶלֶךְ הוֹלֵךְ לֹלֵא עֲבָדִים, ¹³⁷ אֲלֵא הָיָה אֹמֵר לָהֶם שְׂיִישׁ לוֹ דְּבָרִים מְיֻחָדִים לְדַבֵּר עִם הָאֱלֹהִים בְּמָקוֹם מְיֻחָד, וְלֵאמֹר אֶחָד אֲסוּר לְהִיּוֹת שָׁם. ה' אָמַר לְמֹשֶׁה: הִשָּׁכֶם בְּבוֹקֵר וְהִתְעַצֵּב לִקְרֹאת פְּרָעָה כְּשִׁיּוֹצֵא לְנִילוֹס, וְכֵן עָשׂוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, קָמוּ בְּבוֹקֵר וְכִשְׁפְּרָעָה הִגִּיעַ לְנִילוֹס וְעָמַד עַל מְקוֹמוֹ לַעֲשׂוֹת צָרְכִּי וְהִנֵּה הוּא רוֹאֶה לִקְרֹאתוֹ אֶת מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, ¹³⁸ וַיֵּאָחֲזוּ מֹשֶׁה אֶת פְּרָעָה לְדַבֵּר אִתּוֹ, אָמַר לוֹ פְּרָעָה: הֵנֵחַ לִי וְאַעֲשֶׂה צָרְכִּי וְאַחֲרֵי כֵן אֲנִי אֲדַבֵּר אִתָּךְ. אָמַר לוֹ מֹשֶׁה: וְכִי יֵשׁ אֱלֹהִים שְׁעוֹשֶׂה צָרְכִּי, ¹³⁹ וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לֹא בָּאוּ לְהַתְרוֹת בְּפְרָעָה כִּיּוֹן שְׁפְרָעָה עֲדִיין לֹא קִיבֵל שׁוֹם מְכָה וְלֹא הָיָה מֵאֲמִין שְׂיִישׁ בְּפוּחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רִבְּעוּ לְקִיִּים אֶת שְׁהוּא אֹמֵר, לָכֵן בָּאוּ רַק לְהוֹדִיעַ לוֹ מָה מַעֲפָה לוֹ. וַיֹּאמְרוּ לוֹ: ה' שְׁלַחְנוּ לֹאמֵר לָךְ לְשַׁלַּח אֶת יִשְׂרָאֵל וְלֹא שְׁמַעְתָּ, לָכֵן דַּע שֶׁה' יַכֶּה אֶת הַנִּילוֹס וַיִּיהַפֵּךְ לָדָם, וַיִּלְכּוּ לָהֶם מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן.

יוֹם אֶחָד הָלַךְ פְּרָעָה עִם עֲבָדָיו לִיד הַיָּאֹר וְהִנֵּה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לִקְרֹאתָם, וְאַהֲרֹן מִנִּיף אֶת הַמַּטֶּה לְעִינֵי פְרָעָה וְעֲבָדָיו, ¹⁴⁰ וְנָטָה יָדוֹ עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם כְּנֶגֶד כָּל הָרוּחוֹת וְאַחֲרֵי כֵן הִכָּה בַּמִּים שְׁבִיֵּאֹר, וְכָל הַמִּים שְׁבִיֵּאֹר נִהְפְּכוּ לָדָם לְעִינֵינוּ, וְהָיָה מִמֶּשׁ דָּם שְׁהִיָּה חֵם, וְהוּא כַּח הָאֵשׁ, ¹⁴¹ וְהָיָה גַם בְּתוֹךְ גַּם שְׁהִיָּה מַעֲלָה תַמְרוֹת עֶשֶׂן, שְׂאִינִי בְּטֶבַע דָּם, ¹⁴² עַד שֶׁנִּתְמַלֵּא כָּל מִצְרַיִם עֶשֶׂן, וְהַמְכָּה הַזֹּאת הָיְתָה מְאֹד קָשָׁה לְמִצְרַיִם שְׁהִיּוֹ עוֹבָדִים לְנִילוֹס וְזֶה הָיָה הָאֱלֹהִים שֹׁלָהֶם, וְהִנֵּה שׁוֹד וְשֹׁבֵר, הָאֱלֹהִים שֹׁלָהֶם לָקָה.

¹³⁶ רש"י פ"ז ט"ו.

¹³⁷ מהר"ל בגור אריה ד"ה ואינו צריך לנקביו.

¹³⁸ ילקוט שמעוני רמז קפ"ב.

¹³⁹ מלבי"ם פ"ז י"ד.

¹⁴⁰ רמב"ן.

¹⁴¹ של"ה פסחים כ' ע"א מצה שמורה ד"ה ובמופתים.

¹⁴² ריטב"א הגדה של פסח ד"ה ובמופתים זה הדם.

פְּרַעָה וַעֲבָדָיו הָיוּ יְכוּלִים לַחֲשׂוֹב שְׂזָה כִּישׁוּף אֲבָל גַּם הַדָּגִים שְׂבִיאֹר מִתּוֹ וְהַיָּאֹר הַסְּרִית, מִזֶּה רָאוּ שְׂזָה לֹא כִישׁוּף כִּי כִישׁוּף אֵינוֹ אֵלָּא לְמַרְאִית עֵין וְלֹא בְעֵצָם, וְאֵם זֶה הָיָה כִישׁוּף לֹא הָיוּ הַדָּגִים מֵתִים. וְלֹא רַק הַמֵּים שְׂבִיאֹר אֵלָּא בְּכָל מָקוֹם בְּמִצְרַיִם שְׂהִיָּה בּוֹ מִים נֶחֱפְכּוּ הַמֵּים לָדָם,¹⁴³ וְאַפִּילוֹ הָרוֹק שְׂהִיָּו יוֹרְקִים נַעֲשֶׂה דָם. וְכֵן הָיָה בְּמִשְׁךְ שִׁבְעָה יָמִים. אֲמַנָּם¹⁴⁴ הַיָּאֹר עֲצָמוֹ נֶחֱפֵךְ חֲזָרָה לְמִים אַחֲרֵי שְׂעָה מוֹעֵטָה, אֲבָל כִּיּוֹן שִׁכַּל הַדָּגִים שְׂבִיאֹר מִתּוֹ הִתְחִיל הַיָּאֹר לְהִבְאִישׁ וּלְהַסְרִית¹⁴⁵ וְגִדְלוֹ שֵׁם תּוֹלְעִים, וְהַמִּצְרִים לֹא הָיוּ יְכוּלִים לְשַׁתּוֹת מִמֵּי הַיָּאֹר בְּמִשְׁךְ שִׁבְעָה יָמִים. וְכִיּוֹן שִׁלֹּא הָיָה לָהֶם מִים הָלְכוּ אֲצֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִקְחַת מֵהֶם שְׂתִיָּה, וְהָיָה בְּבֵית הַיְּהוּדִי חֲבִית מִים,¹⁴⁶ הַיְּהוּדִי פוֹתַח אֶת הַבְּרֹז וּמוֹצִיא מִים, הַמִּצְרִי פוֹתַח אֶת הַבְּרֹז וּמוֹצִיא דָם, אָמַר הַמִּצְרִי לַיְּהוּדִי: תוֹצִיא אֶתָּה מִהַחֲבִית וְתֵן לִי מִים מִחֵיד שְׁלֹךְ, וְכִיּוֹן שְׂהִגִּיעַ לְיַדִּי הַמִּצְרִי נַעֲשֶׂה דָם,¹⁴⁷ אָמַר הַמִּצְרִי לַיְּהוּדִי: בֹּא וְנִשְׁתֶּה יַחַד מִכֵּלִי אֶחָד, וְגַם זֶה לֹא עֶזֶר לָהֶם, הַמֵּים שְׂבִכְלִי נֶחֱלְקוּ חֲצִי מִים וְחֲצִי דָם, הַיְּהוּדִי הָיָה שׂוֹתֶה מִים וְהַמִּצְרִי דָם.

וְהָדָם לֹא¹⁴⁸ רַק שְׂהִגִּיעַל אֹתָם, רַק אֵם הָיָה הַמִּצְרִי שׂוֹתֶה דָם הָיָה הָדָם נִכְנָס לְמַעֲיִים וּמִתְבַּקֵּעַ, וְלֹא הָיָה לָהֶם עֵצָה אֵלָּא אֵם הָיוּ קוֹנִים בְּכֶסֶף רַב מִיְּהוּדִי. הַמִּכְשָׁפִים שֶׁל פְּרַעָה רָצוּ לְהִרְאוֹת אֶת חֲכָמָתָם הַגְּדוֹלָה וּלְהַכְחִישׁ אֶת מִשָּׁה וְאַחֲרָיו שְׂאֲמָרוּ שְׂזָה גַם מֵה', הָלְכוּ וְקִעְנוּ מִים מִיְּהוּדִי וְהִרְאוּ לְפְרַעָה שִׁהֵם הוֹפְכִים אֶת זֶה לָדָם, וּפְרַעָה שְׂרָאָה שִׁגָּם הַמִּכְשָׁפִים יְכוּלִים לַעֲשׂוֹת מִמֵּים דָם,¹⁴⁹ וְגַם לֹא נִגְהַל כָּל כֵּן מִהַמָּכָה כִּיּוֹן שִׁלֹּא הָיָה בְּמָכָה סִכְנַת חַיִּים, כִּי הָרִי הָיוּ קוֹנִים מִים מִיְּהוּדִים, לָכֵן הִכְבִּיד אֶת לִבּוֹ וְלֹא שִׁילָה אֶת יִשְׂרָאֵל.

¹⁴³ תנחומא וארא אות י"ג.

¹⁴⁴ חזקוני פ"ז כ' והראיה לזה מהפסוק בפ"ד כי לא יכלו לשתות ממימי היאור, ולא כתוב מהדם שביאור, משמע שהיה מים רך לא היו ראויים לשתיה, וכ"כ הריב"א בשם ר' יוסף בכור שור.

¹⁴⁵ פ' הטור על התורה פ"ז כ"א.

¹⁴⁶ תנחומא וארא אות י"ג.

¹⁴⁷ תנא דבי אליהו רבה פ"ז.

¹⁴⁸ זוהר ח"ב כ"ח ע"ב.

¹⁴⁹ אור החיים פ"ח ד'.

מכת צפרדע

וצפרדע ותשחיתם (תהילים ע"ח)

לאחר שנגמרה מכת דם, ופרעה ראה שמשה רבנו יש בכוהן לקיים את שיהוא אומר, כבר יש סיבה להתרות, ובכל זאת פרעה הקשה את לבו. ה' שלח את משה ואהרן שיתרו את פרעה לא ליד הנהר כשהוא עומד לבד אלא בביתו.¹⁵⁰ משה ואהרן הגיעו יום אחד אל בית פרעה בשעות שאחר הצהריים בשעה שהוא יושב בבית עם כל שריו, והנה משה ואהרן לפניו, ואמרו לו: כה אמר ה' שלח את עמי ויעבדוני, ואם אינך משלח, ה' יכה את כל מצרים בצפרדעים והמכה תתחיל אצל פרעה ואחר כך בכל מצרים. וכך הגיעו משה ואהרן כל יום אצל פרעה והתרו בו במשך שלושה שבועות, ופרעה עדיין מקשה את ליבו ולא שולח את ישראל.

אחרי שלושה שבועות שהיו מתרים בפרעה אמר ה' למשה שיאמר לאהרן להרים את המטה על היאור ומימי מצרים, ואהרן הרים את מטהו כמו שה' ציווה, והנה מן היאור עולה צפרדע אחת גדולה, המצרים לא חשבו פעמיים והגיעו אל הצפרדע כדי להרוג אותה, ואז, במקום שהצפרדע תמות מהמכות¹⁵¹ התחילה הצפרדע להתזנז נחילים של צפרדעים.¹⁵² אם היה להם שכל ישר היו צריכים להפסיק להפותה, שהרי מכל מכה יוצאים עוד יותר, אבל מרוב כעסם לא יכלו להתגבר על עצמם עד שנתמלאה מצרים בצפרדעים, והמצרים שהיו עובדים לגילוס לא האמינו למה שהם רואים, בפעם הראשונה האלוה שלהם לקח, ועכשיו האלוה שלהם שומע בקול ה' ומביא עליהם מכה. הצפרדעים התחילו להשתלט על מצרים, דבר ראשון באו לפרעה, מכיון שפרעה הוא מלך, ולכבוד מלכותו¹⁵³ הגיעו אל ביתו הצפרדעים המעולות הגדולות, ולא רק אל ביתו אלא גם בתוך בטנו, ואחר כך בכל מצרים, וכיון שהיה מצרי שותה מים, ורק טיפה אחת הגיעה אל ליבו, מיד הייתה הטיפה נבקעת ונעשה ממנה צפרדע, וכך הגיעו הצפרדעים בהמוניהם וכיסו את מצרים, כל מקום

¹⁵⁰ מלבי"ם פ"ז כ"ו.

¹⁵¹ רש"י פ"ח ב'.

¹⁵² טעמא דקרא בשם אביו הקהלות יעקב, ומוכיח מכאן גנות מידת הכעס כשבני אדם מתקוטטים וכל אחד רוצה לענות ולהוכיח את חברו אע"פ שעי"ז לבסוף מריע לעצמו ואם היה שותק היה מרויח יותר, אבל מידת הכעס אינו מניח לו.

¹⁵³ מדרש רבה פ"י ב' ג'.

שִׁיחָהּ בּוֹ מִים נַעֲשֶׂה צַפְרָדַיִם, וְכָשֶׁה־מִצְרַיִם הָיוּ מִזִּיעִים, מְכַל טִיפַת זֵיעָה נַעֲשֶׂה צַפְרָדַיִם.

הַצַּפְרָדַיִם בְּמִסִּירוֹת נַפְשָׁם לְקִיּוּם אֶת רָצוֹן ה', הָיוּ נִכְנָסִים גַּם לְתוֹךְ הַתְּנוּרִים שֶׁל הַמִּצְרַיִם. ¹⁵⁴וְהָ עָשָׂה נִס לַצַּפְרָדַיִם שֶׁנִּכְנָסוּ לְתְּנוּרָה שֶׁגַּם לְאַחַר שֶׁנִּגְמְרָה מִכַּת צַפְרָדַיִם וְכָל הַצַּפְרָדַיִם מָתוּ, אֲלוֹ שֶׁנִּכְנָסוּ לְתְּנוּרָה בְּמִסִּירוֹת נַפְשָׁם נִשְׁאָרוּ חַיִּים. הָיוּ צַפְרָדַיִם שֶׁנִּכְנָסוּ בְּתְּנוּרָה אֲפִיחָה בְּתוֹךְ הַלֶּחֶם וּמָתוּ, אֲבָל הָיוּ נִבְקָעִים וּמֵהֶם יֵצְאוּ עוֹד צַפְרָדַיִם בְּתוֹךְ הַלֶּחֶם, וְכָשֶׁה־מִצְרַיִם אָכְלוּ אֶת הַלֶּחֶם הַזֶּה הַצַּפְרָדַיִם בְּתוֹךְ בֶּטֶן הַלְּתִיחָה וְהָיוּ רוֹקְדִים וְהִרְיָמוּ אֶת הַקּוֹל שֶׁלָּהֶם עַד שֶׁהַמִּצְרַיִם מָתוּ. הָעֲשִׂירִים שֶׁבַּמִּצְרַיִם הִסְתַּגְּרוּ בְּבִתְיָהֶם שֶׁהָיוּ עֲשׂוּיִים שִׁישׁ, וְנִזְהָרוּ שִׁיחָהּ הַכֹּל אֲטוּם כְּדִי שֶׁלֹּא יִכְנָסוּ צַפְרָדַיִם, וְהַצַּפְרָדַיִם הִגִּיעוּ לְבִתֵּיהֶם אֲלוֹ ¹⁵⁵וְהָיוּ אֹמְרִים לַשִּׁישׁ: עָשֵׂה לִי מָקוֹם לְהִיכָנֵס כְּדִי שֶׁאֶכֹּל לְקִיּוּם אֶת רָצוֹן ה', וְהַשִּׁישׁ הָיָה נִבְקָע וְהַצַּפְרָדַיִם נִכְנָסוּ בְּהַמוֹנֵיהֶם אֶל תּוֹךְ הָאוֹכֵל וְהַמִּיטוֹת, וְאֵל תּוֹךְ בֶּטֶן שֶׁל הַמִּצְרַיִם, ¹⁵⁶וְהִיכְנוּ שֶׁצַּפְרָדַיִם רָאֲתָה יְהוּדֵי בְּרַחֲהָ מִמֶּנּוּ, וְהִיכְנוּ שֶׁרָאֲתָה מִצְרֵי הָיְתָה קוֹפֶצֶת עָלָיו, וְהָיוּ הַצַּפְרָדַיִם מְקַרְקְרוֹת וְצוֹעֲקוֹת בְּתוֹךְ בֶּטֶן שֶׁל הַמִּצְרַיִם ¹⁵⁷וְהָיוּ שׂוֹמְעִים מִתּוֹךְ בֶּטֶן אֵיךְ שֶׁהוּ צוֹעֲקוֹת קוֹקוֹ.

כָּל מִצְרַיִם ¹⁵⁸רָעָשָׁה מִהַקּוֹלוֹת שֶׁל הַצַּפְרָדַיִם, וְהִקְרִקוּרִים הָיוּ קָשִׁים לָהֶם יוֹתֵר מִהַשְׁחָתָה שֶׁהִשְׁחִיתוּ בָּהֶם, עַד שֶׁהַמִּצְרַיִם הָיוּ נוֹפְלִים בְּבִיתָם כְּמוֹ מֵתִים. ¹⁵⁹כָּשֶׁהָיוּ יוֹצְאִים לְבֵית הַכֶּסֶּא הָיוּ בָּאִים צַפְרָדַיִם וְעוֹשִׁים אוֹתָם בְּנִקְבֵיהֶם. הַצַּפְרָדַיִם הוּא צִפּוֹר שִׁישׁ בּוֹ דֵּעָה, ¹⁶⁰וְהָיוּ מְדַבְּרִים וּמִיִּסְרִים אֶת הַמִּצְרַיִם עַל מַה שֶׁרָצוּ לְמַעַט אֶת גִּנֵּי יִשְׂרָאֵל, וְהָיוּ מִשְׁחִיתִים וּמַחְבְּלִים אֶת גּוֹפֵם שֶׁל הַמִּצְרַיִם, וְהִרְבֵּה מִיָּנִי צַפְרָדַיִם הָיוּ שָׁם.

¹⁵⁴ סדר הדורות ב"א תמ"ז.

¹⁵⁵ זוהר ח"ב כ"ט ע"ב.

¹⁵⁶ מדרש רבה י' ג'.

¹⁵⁷ מדרש רבה במדבר פ"ט י"ד.

¹⁵⁸ תנא דבי אליהו רבה פ"ז.

¹⁵⁹ זוהר ח"ב כ"ט ע"א, ותנחומא פ' בא אות ד'.

¹⁶⁰ תנא דבי אליהו רבה פ"ז.

¹⁶¹ מדרש רבה ט"ו כ"ז.

הַחֲרָטָמִים הָרָאוּ לַפְּרָעָה שֶׁגַם הֵם יְכוּלִים לַעֲשׂוֹת כֵּן, וְהָעָלוּ עוֹד צִפְרָדְעִים עַל מִצְרַיִם, אֲבָל לַפְּרָעָה זֶה לֹא עֶזֶר, זֶה רַק הָיָה מִלַּח עַל הַפְּצָעִים, וְרָאָה שֶׁאֵין בַּחֲרָטָמִים מִמֶּשׁ כִּי אֵינֶם יְכוּלִים לַעֲזֹר לוֹ.¹⁶² פְּרָעָה לֹא הָיָה יְכוּל לְסָבּוֹל אֶת הַקִּרְקוּרִים בְּתוֹךְ בִּטְנוֹ, שִׁזְזָה מִכָּה מְבַהִילָה מְאֹד, וַיֵּשׁ בָּהּ גַּם סִכְנַת חַיִּים, לָכֵן הָיָה מִלֹּא פָחַד,¹⁶³ וְכִאֲשֶׁר עָבְרוּ רַק שִׁשָּׁה יָמִים מִהַמִּכָּה קָרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן, וַיִּקְשׁ מֵהֶם שִׁיתַּפְּלִלוּ לָהּ, לְהַסִּיר אֶת הַמִּכָּה מִתּוֹךְ בִּטְנוֹ וְשִׁי־צִפְרָדְעִים יִסּוּרוּ מִמִּצְרַיִם.¹⁶⁴ כָּל מִכָּה הִיְתָה צְרִיכָה לְהִיּוֹת שִׁבְעָה יָמִים, וּלְכֹן כִּשְׁמֹשָׁה שָׁאֵל אֶת פְּרָעָה לְמַתִּי אֶתְפַּלֵּל שִׁי־סוּרוּ הַצִּפְרָדְעִים עָתָּה ה' בְּלֵב פְּרָעָה מַחֲשִׁבָה שִׁמְשִׁיָּה עֲשֵׂה אֶת הַכֹּל בְּכִישׁוּף,¹⁶⁵ וּמֹשֶׁה יוֹדֵעַ שֶׁעַכְשָׁיו הֵגִיעַ הַזְמַן שֶׁהַמִּכָּה תִסּוּר מִעֲצָמָהּ, וְכֵדִי לְנִסּוֹת אֶת מֹשֶׁה אָמַר לוֹ פְּרָעָה שִׁי־בִקֵּשׁ שִׁי־סוּרוּ מִכָּה, וְכֵן נִשְׁלְמוּ שִׁבְעָה יָמִים לַמִּכָּה. מֹשֶׁה רִבְּעוּ רָצָה לְהַתְפַּלֵּל,¹⁶⁶ וְהַתְפַּלֵּל צָרִיךְ לְהַשְׁמִיעַ קוֹלוֹ לְאֹזְנוֹ, וְלֹא הָיָה יְכוּל לְשִׁמּוֹעַ אֶת מֶה שֶׁהוּא מוֹצִיא מִפִּיו מַחֲמַת הָרַעַשׁ שֶׁהַשְׁמִיעוּ הַצִּפְרָדְעִים, לָכֵן מֹשֶׁה צָעַק אֵל ה' עַל דִּבְרֵי הַצִּפְרָדְעִים, וְה' שָׁמַע בְּקוֹלוֹ וְכָל הַצִּפְרָדְעִים בְּכָל מִצְרַיִם שָׁחִיו שָׁם מִלִּיּוֹנִים מִלִּיּוֹנִים כּוֹלֵם בְּבֵת אַחַת מִתּוֹ, רַק בִּיאֹר נִשְׁאָר¹⁶⁷ יִזְכָּר לְנִפְלְאוֹת ה' וְעַד הַיּוֹם עַד־יִין מְצוּיִים שָׁם צִפְרָדְעִים. כִּשְׁמַתוֹ הַצִּפְרָדְעִים אֶסְפוּ אוֹתָם הַמִּצְרַיִם וַעֲשׂוּ מֵהֶם עֲרֻמוֹת,¹⁶⁸ כָּל מִצְרֵי אֶסְף לְאַשְׁפָּה יוֹתֵר מֵאַרְבַּעַת אֲלָפִים לִיטֵר צִפְרָדְעִים, וְאַרְצָן מִצְרַיִם הִסְרִיחָה מִעֲרֻמוֹת צִפְרָדְעִים.¹⁶⁹ פְּרָעָה לֹא הָיָה מְרוּצָה כִּי הוּא חָשַׁב שֶׁכָּל הַצִּפְרָדְעִים יִלְכוּ מִמִּצְרַיִם, אֲךָ הַצִּפְרָדְעִים יָתוּ בְּמִצְרַיִם, וּלְכֹן הִקְשָׁה פְּרָעָה אֶת לִיבּוֹ וְלֹא שִׁילַח אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

מַכַּת כִּינִים

אַחֲרֵי שֶׁפְּרָעָה כָּבַד קִיבֵּל שִׁתֵּי מַכּוֹת עִם הוֹדָעָה מוֹקֶדֶמֶת וְלֹא עֶזֶר כָּלֹּם, לֹא הֵגִיעַ מֹשֶׁה לְהַתְרוֹת בְּפְרָעָה שִׁי־שִׁלַּח אֶת יִשְׂרָאֵל, אֲלָא ה' אָמַר לְמֹשֶׁה שִׁי־אָמַר לְאַהֲרֹן וַיִּכָּה עֵפֶר הָאָרֶץ בַּמָּטָה, וְאַהֲרֹן הִכָּה בַּמָּטָה אֶת הָעֵפֶר,¹⁷⁰ וַיִּמִּיד הַתְּחִיל לְרַחוּשׁ כִּינִים עַל

¹⁶² אור החיים פ"ח ד'.

¹⁶³ מדרש רבה פ"ה ה'.

¹⁶⁴ חיד"א.

¹⁶⁵ אבן עזרא פ"ח ו' בשם רב שמואל בן חפני.

¹⁶⁶ מהר"ל צינץ ופרדס יוסף פ"ז פסוק ח' בשם הגר"א ברודא.

¹⁶⁷ רמב"ן פ"י י"ד.

¹⁶⁸ ע"פ מש"כ בעל הטורים פ"ח י' שהממעט אסף עשרה חמרים, וחמר הוא שלושים סאה, וכל סאה הוא 14.4 ליטר לשיעור

חזו"א. עיין חזקוני במדבר י"א ל"ב, ויוצרות לפ' שקלים.

¹⁶⁹ מלבי"ם פ"ח י' י"א.

¹⁷⁰ ראש דוד בשם ר"ח אבולעפיא ובתורת החיד"א אות ס"ג.

הָאָדָם וְהַבְּהֵמוֹת, אֲבָל הָעֶפֶר עֲדִיין לֹא נַעֲשֶׂה כִּינִים כְּדִי שֶׁהַחֲרָטוּמִּים יוּכְלוּ לְנִסּוֹת לַעֲשׂוֹת כִּינִים מֵעֶפֶר. אַחֲרֵי שֶׁהַחֲרָטוּמִּים נִסּוּ וְלֹא הִצְלִיחוּ וְהוּדוּ בְּכַשְׁלוֹנָם נַעֲשֶׂה גַם כָּל עֶפֶר הָאָרֶץ כִּינִים, עַד כְּדִי כִּי ¹⁷¹שֶׁאֶפִּילוֹ אִם הָיוּ חוֹפְרִים בָּאָרֶץ בְּעוֹמֶק אִמָּה לֹא הָיוּ מוֹצְאִים עֶפֶר רַק כִּינִים.

אַרְבַּע עֶשְׂרֵה ¹⁷²סוּגִי כִינִים הָיוּ שָׁם, הַקָּטָן שֶׁבָּהֶם הָיָה בְּגוֹדֵל בִּיצֵת תַּרְנֵגוֹלֶת שֶׁבְּזִמְנָם, זֹאת אוֹמֶרֶת כְּמוֹ שֶׁנִּי בִּיצִים שְׁלֵנוֹ, וְהַגְדוֹל הָיָה כְּבִיצֵת אֲנוּז, ¹⁷³וַעֲשֶׂה קִבּוּן כִּינִים הָיָה לְכָל מִצְרִי, זֹאת אוֹמֶרֶת עֲשָׂרִים וָאַרְבַּע לִיטֵר כִּינִים בְּמִיּוֹחַד "סְפִישָׁל" לְכָל מִצְרִי, חוּץ מִמָּה שֶׁכָּל הָעֶפֶר נַעֲשֶׂה כִינִים. ¹⁷⁴הַכִּינִים הָיוּ נִכְנָסִים בְּתוֹךְ גּוֹפֶם שֶׁל הַמִּצְרִים וּבְהֵמוֹת כְּחִיצִים, וְהָיוּ הַכִּינִים מְכִים אוֹתָם בְּפָנֵיהֶם וּבְגוֹפֶם. ¹⁷⁵הַמִּצְרִים חָשְׁבוּ שֶׁאִם יִלְכוּ לַיָּם וְיִכְנָסוּ לַמַּיִם הַכִּינִים יִגְרְחוּ כִּי אֵין דְּרָכָם לָבֹא בַּמַּיִם אֲבָל גַּם זֶה לֹא עוֹזֵר כִּי הַכִּינִים נִכְנָסוּ גַם לַיָּם וְנִלְחְמוּ אֹתָם שָׁם. ¹⁷⁶יַחַד עִם מַכַּת כִּינִים הָיָה לָהֶם עוֹד שְׁתֵּי מַכּוֹת שְׁחִין וְחוֹשֶׁךְ. ¹⁷⁷כִּיּוֹן שֶׁהַמִּצְרִים הָיוּ מְשַׁעֲבָדִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּחוֹמֵר וּבְלִבָּנִים וּבְכָל עֲבוֹדָה בְּשָׂדֶה, הִיתָה מַכַּת הַכִּינִים גַּם בָּאָרֶץ גִּשּׁוֹן אֲצֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲבָל לֹא צִיעֲרוּ אוֹתָם כָּלָל, וְכָל הָעֶפֶר הִפָּךְ לְכִינִים עַד שֶׁלֹּא הָיוּ מוֹצְאִים מָקוֹם לְהַעֲבִיד אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵן בְּטָל הַשְׁעָבִיד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּצְרִים.

הַחֲרָטוּמִּים לֹא ¹⁷⁸הָיוּ יְכוּלִים לִיַּעַר כִּינִים כְּמוֹ שֶׁעָשׂוּ בַּמַּכּוֹת הַקּוֹדְמוֹת, כִּיּוֹן שֶׁאֵין יְכוּלֵת בְּפוֹחַ הַכִּישּׁוּף לִיַּעַר בְּעֲלֵי חַיִּים שֶׁבִּטְבָּעָם הֵם יוֹתֵר קִטְנִים מִכִּשְׁעוֹרָה, וְאֶפִּילוֹ שֶׁבַּמַּכָּה הַזֹּאת הִבִּיֵּא ה' כִּינִים שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם הָיָה גָדוֹל מִבִּיצָה, אֲבָל כִּיּוֹן שֶׁבִּטְבָּעַ הַבְּרִיאָה הֵם קִטְנִים לֹא הָיוּ יְכוּלִים לַעֲשׂוֹת כְּדוּגְמָתוֹ, וּבְגִלִּית בְּרִירָה הָיוּ מוֹכְרֵחִים לַהֲוֹדוֹת שֶׁמַּכָּה זוֹ לֹא נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי כְּשִׁפִּים רַק אֲצַבֵּעַ אֱלֹדָקִים הִיא, ¹⁷⁹[אֲצַבֵּעַ רִ"ת אֵין צָרִיךְ בְּדִיקָה עוֹד], ¹⁸⁰אֲבָל פְּרָעָה טָעָה וַחֲשָׁב שֶׁמִּשָּׂה וְאַהֲרֹן הֵם מְתַמַּחִים בְּפוֹחַ

¹⁷¹ מדרש רבה י' ז'.

¹⁷² תנא דבי אליהו רבה פ"ז לגירסת הילקו"ש רמז קפ"ב.

¹⁷³ זרוע ימין בשם מהר"א מגרמייזא, ובתורת החיד"א אות ס"א.

¹⁷⁴ תנחומא פ' בא אות ד'.

¹⁷⁵ בעל הטורים פ"ח י"ד.

¹⁷⁶ ילקוט ראובני בשם ספר פליאה.

¹⁷⁷ ואפשר שמשום כך אמר אמר יעקב אבינו ליוסף שלא יקברוהו במצרים משום שסופה להיות עפרה כינים ומרחשין תחת גופי

כמש"כ רש"י (בראשית מ"ז כ"ט) ולא אמר כן על מכה אחרת.

¹⁷⁸ רש"י פ"ח י"ד וט"ו.

¹⁷⁹ חומת אנך בשם נצח ישראל, ובתורת החיד"א אות ס"ה.

¹⁸⁰ חומת אנך, ובתורת החיד"א אות ס"ו.

הכִּישׁוּף יוֹתֵר מִהַחֲרָטוּמִים, וְהֵם כֵּן הִצְלִיחוּ לִיַּיֶצֶר כִּינִים בְּכִישׁוּף, וּרְאִיָּה הִיָּה לוֹ לְטַעוֹתוֹ שֶׁהָרִי הַכִּינִים שֶׁהָיוּ בְּמִכָּה הָיוּ גְדוֹלִים, וְלִכֵּן לֹא רָצָה לְשִׁמוֹעַ וּלְקַבֵּל מֵהֶם אֶלֶּא הִקְשָׁה אֶת לְבוֹ וְלֹא שִׁלַּח אֶת הָעָם.

מַכַּת עֲרוֹב

כָּאן הִתְחִיל סִדְרָה חֲדָשָׁה שֶׁל מִכּוֹת, כְּבֶר נִגְמַר דִּצְ"ךְ וּבֹ רָאוּ הַמִּצְרִים שֶׁהִי בַעַל הַבַּיִת עַל הָעוֹלָם וְאֵין כְּמוֹהוּ, כָּעֵת מִתְחִיל עַד"שׁ, בּוֹ הִרְאָה ה' שֶׁהוּא לֹא רַק בַּעַל הַבַּיִת אֲלֵא גַם מְשִׁיחַ בְּהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית עַל עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, לִכֵּן הִי שִׁלַּח אֶת מֹשֶׁה שִׁיתְרָה בְּפִרְעָה.

מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן הַשְּׂכִימוּ בַּבּוֹקֶר לִפְנֵי פְרָעָה וּכְשִׁפְרָעָה הִגִּיעַ אֶל הַנִּילוֹס לַעֲשׂוֹת אֶת עֲרֻכּוֹ הוּא רֹאֶה שֶׁמֹּשֶׁה וְאַהֲרֹן כְּבֶר נִמְצְאִים שָׁם, וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מַתְרִים בּוֹ וְאוֹמְרִים: כֹּה אָמַר ה' שִׁלַּח עִמִּי וַיַּעֲבְדוּנִי, כִּי אִם אֵינְךָ מְשִׁלַּח, הִנְנִי מְשִׁלַּח בְּךָ וּבַעֲבָדֶיךָ אֶת הָעֲרוֹב. וְכֵן הִי עָשָׂה וַהֲבִיא כָּל סוּגֵי חַיּוֹת שֶׁבָּעוֹלָם אֶל מִצְרַיִם אֲרִיּוֹת דּוּגִים נִמְרִים זְאֵבִים נְחָשִׁים וְכו'. הַחַיּוֹת, כְּשֶׁאֵינָם נִמְצְאִים בְּמָקוֹם שֶׁרְגִילִים, אֵינָם מְזִיקִים כ"כ, לִכֵּן הִבִּיא ה' גַּם אֶת הָאַדְמָה שֶׁל כָּל חַיָּה מִהַמָּקוֹם שֶׁהִיָּתָה רְגִילָה לַחַיּוֹת וְכִיּוֹן שֶׁהִיא מְרִיחָה אֶת הָאַדְמָה הִיא מְרַגֶּשֶׁת אֶת עֲצָמָהּ בַּבַּיִת וּמְשִׁתּוֹלָלָת וּמְזִיקָה. יֵשׁ חַיָּה בָּעוֹלָם שֶׁנִּקְרָאת ¹⁸¹יִדְעוֹנִי וּמְכִינָה בָּשֵׁם אֲדֹנִי הַשָּׂדֶה שֶׁהִיא גּוֹדֶלֶת בְּשָׂדוֹת, ¹⁸²וְהַחַיָּה הַזֹּאת קְשׁוּרָה בְּטַבּוּרָה הָאֲרוֹךְ כְּמוֹ חֶגֶל אֶל הָאַדְמָה, וַיֵּשׁ לָהּ צוּרֶת אָדָם בְּפִרְצוֹף וַיֵּשׁ לָהּ יָדִים וְרַגְלִים, וְכָל הַקָּרֵב אֵלֶיהָ הִיא הוֹרֶגֶת וְשׁוֹרֶפֶת, אֲבָל אֵינָה יְכוּלָה לַהֲנִיחַ מִהָאַדְמָה, שְׂאֵם תִּתֶּנֶּתְךָ הִיא תָמוּת, וְהִי הִבִּיא אֶת הַחַיָּה עִם הָאַדְמָה שֶׁהִיא עָלֶיהָ אֶל מִצְרַיִם.

דָּבָר רִאשׁוֹן הִגִּיעוּ הַחַיּוֹת לַבַּיִת פְּרָעָה וְאַחֵר כֵּן לְכָל מִצְרַיִם, ¹⁸³וַיִּתְחַבְּאוּ הַמִּצְרַיִם וַיִּנְעֻלוּ דְלָתוֹתֵיהֶם מִפְּנֵי הָעֲרוֹב, וַיִּצְווּ ה' אֶת הַסִּילוֹנִית אֲשֶׁר בֵּינָם שֶׁיֵּשׁ לָהּ יָדִים אֲרוּפוֹת בְּאֲרוֹךְ עֲשׂוֹר אֲמוֹת, וַתַּעַל הַחַיָּה עַל הַתְּקָרָה וַתִּשְׁלַח יָדָהּ בֵּין הַנְּסָרִים וַתִּסָּר

¹⁸¹ פרדס יוסף פ"ח פ' ו"ט בשם הגר"א.

¹⁸² ר"ע מברטנורא כלאיים פ"ח מ"ה.

¹⁸³ דור הדורות ב"א תמ"ז.

הַמִּנְעוּל וְהַבְּרִיחַ, וַתִּפְתַּח בֵּיתִי מִצְרַיִם, וְאַחֲרַיִךְ בָּא הָעֲרֹב בֵּית מִצְרַיִם וַיִּשְׁחִיתֵם, וַיִּצֶר לָהֶם.

הִיָּה לְמִצְרַיִם¹⁸⁴ עֲשֵׂרָה בָּנִים, אָמַר לְשִׁכְנוּ הַיְּהוּדִי: לֵךְ אֶתָּה וּתְטַיִל עִם בְּנֵי בְּשׁוּק, וְהִיָּה הַיְּהוּדִי יוֹצֵא עִם כּוֹלָם לְשׁוּק וְחוּזֹר בְּיָדִים רִיקוֹת, וְהַמִּצְרַיִ שׁוֹאֵל אוֹתוֹ הֵיכָן הַיְּלָדִים שְׁלִי, אָמַר לוֹ הַיְּהוּדִי: שֵׁב, אֲנִי אֶעֱשֶׂה לָּךְ חֲשִׁבוֹן, הָאֲרִיָּה לָקַח אֶחָד, הַזֵּאֵב אֶחָד, הַדּוֹב אֶחָד, הַנֶּמֶר אֶחָד, וְכו' וּלְךָ לֹא נִשְׁאָר כְּלוּם.

ה' הִרְאָה אֶת הַשְּׁגָחָתוֹ בַּמֶּכָּה הַזֹּאת יוֹתֵר מִבְּקוֹדְמוֹת,¹⁸⁵ לְפִי שֶׁהַחַיּוֹת רְעוּת יְכוּלִים לָלֶכֶת בְּקִלּוֹת בְּכָל מָקוֹם וְאֶעֱפ"כ רָאוּ פִּרְעָה וְעַבְדָּיו שֶׁמִּכָּל אֲלָפֵי אֲלָפִים שָׁל חַיּוֹת רְעוּת שֶׁבָּאִים לְמִצְרַיִם בְּבֵת אֶחָת, לֹא נִכְנָסָה אֵף הִיָּה לְאַרְצָן גּוֹשֹׁן, אֵף אֶחָד לֹא עָבַר אֶת הַתְּחוֹם, וְגַם בְּמִצְרַיִם הֵיכָן שִׁהִיָּה יְהוּדִי לֹא הִזִּיקוּ לוֹ הַחַיּוֹת, וּבַמֶּכָּה הַזֹּאת שֶׁלֹּא הִגִּיעָה עַל יְדֵי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֲלָא עַל יְדֵי ה' לְבַד, לֹא נִסּוּ הַחֲרָטוּמִּים לַעֲשׂוֹת כֵּן. פִּרְעָה קָרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וּבִיקֶשׂם שֶׁיִּתְּפִלּוּ לָהּ שִׁיִּפְסִיק הַמֶּכָּה. פִּרְעָה וְהַמִּצְרַיִם רָצוּ שֶׁכָּל הָעֲרֹב יָמוּתוּ כְּמוֹ שִׁהִיָּה בַּצִּפְרִדָּעִים כְּדִי שֶׁיִּזְכְּלוּ לִיהֲנוֹת מִהָעוֹרוֹת שָׁל כָּל הַחַיּוֹת, אֲבָל ה' שָׁמַע לְתַפִּילַת מֹשֶׁה וְכָל הַחַיּוֹת שֶׁהִגִּיעוּ לְמִכַּת עֲרֹב כּוֹלָם עֲזָבוּ אֶת אֶרֶץ מִצְרַיִם כְּלִעוּמָת שֶׁבָּאוּ וְלֹא נִשְׁאָר אֶחָד, וּבְכָל זֹאת פִּרְעָה הַכְּבִיד לָבוּ גַם בַּפֶּעַם הַזֹּאת וְלֹא שִׁילַח אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

מַכַּת דָּבָר

וּבִיד חֲזָקָה זֶה הַדָּבָר¹⁸⁶

מֶכָּה זֶה הִיא הַשְּׁנִיָּה מְסוּדֶרֶת עַד"ש, וְה' צִוָּה לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן שֶׁיִּתְּרוּ אֶת פִּרְעָה בְּבִיתוֹ, וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן הִגִּיעוּ לְבֵית פִּרְעָה וְאָמְרוּ לוֹ בְּשֵׁם ה': שִׁלַּח עַמִּי וַיַּעֲבֹדוּנִי, כִּי אִם אֵינְךָ מְשִׁלַּח, ה' יִכֶּה אֶת מִקְנֶךָ וְכָל מִקְנֵה מִצְרַיִם, וּבַמֶּכָּה הַזֹּאת לֹא תִזְכֵּל לָבֵא וּלְבַקֵּשׁ שֶׁהַמֶּכָּה תִסּוּר, כִּי בַּמֶּכָּה הַזֹּאת בַּשְּׁנִיָּה אֶחָת יִקְבְּלוּ כָּל הַמִּקְנֵה מִכַּת מָוֹת, וְכֵן ה' עָשָׂה

¹⁸⁴ תנחומא פ' בא אות ד', וילקוט שמעוני רמז קפ"ב.

¹⁸⁵ רשב"ם ורמב"ן פ"ח י"ח.

¹⁸⁶ הגדה של פסח.

לַמַּחֲרֹת כָּל מִקְנֵה מִצְרַיִם קִבְּלוּ מִפֶּת מִוּוֹת, ¹⁸⁷ וַיִּתְּן שְׂבָעָה יָמִים מִתּוֹ כָּל מִקְנֵה מִצְרַיִם. גַּם כָּאן הָרָאָה ה' אֶת הַשְּׂגָחָתוֹ הַפְּרָטִית עַל כָּל דָּבָר בְּעוֹלָם, שֶׁלֹּא מֵת מִמִּקְנֵה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶפִּילוֹ אֶחָד, אֲבָל ה' נָתַן מָקוֹם לַפְּרָעָה לְטָעוֹת, וַאֲיִרַע מִקְרָה, ¹⁸⁸ שִׁיְהוּדֵי אֶחָד קָנָה בְּהֵמָה מִמִּצְרַיִם וַעֲדִיין לֹא גָמַר לַעֲשׂוֹת בּוֹ אֶת הַקְּנִינִים עַל פִּי הַהֲלָכָה כְּמוֹ שֶׁצָּרִיךְ, וּפְרָעָה חָשַׁב שֶׁבְּהֵמָה זֹאת שִׁיִּיכֶת כֶּבֶד לַיהוּדִי, אֲבָל הָאֱמֶת הִיא שֶׁהַבְּהֵמָה הִיְתָה עַדִיין שִׁיִּיכֶת לָגוֹי, וְלִכְן הַבְּהֵמָה מִתָּה, וּפְרָעָה שִׁטָּעָה בָּזָה הַכְּבִיד אֶת לִבּוֹ וְלֹא שִׁילָח אֶת הָעַם.

הַכְּבִיד לֵב פְּרָעָה

עַד כָּאן כֶּבֶד קִיבֵּל פְּרָעָה חֲמִשׁ מִכּוֹת ¹⁸⁹ וַיִּכְיוֹן שֶׁה' רָאָה שֶׁפְּרָעָה לֹא חוֹזֵר בּוֹ וְלֹא נִכְנַע לְשִׁלַּח אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אָמַר הַקִּבְ"ה: מַעֲכָשָׁיו אֶפִּילוֹ אִם הוּא יִרְצֶה לָשׁוּב אֲנִי מַחֲזִיק אֶת לְבֹו כְּדֵי שֶׁיִּקְבֹּל אֶת עוֹנָשׁוֹ, ¹⁹⁰ וַיִּבְכֹּל זֹאת אֵף שֶׁהַקִּבְ"ה מִנֵּעַ מִמֶּנּוּ מִלְּחַזּוֹר בְּתַשׁוּבָה אִם הָיָה מִתְאַמֵּץ בְּכָל פּוֹחוֹ לְחַזּוֹר בְּתַשׁוּבָה, הָיָה ה' מְקַבֵּלוֹ, ¹⁹¹ וְלִכְן גַּם בְּמִכּוֹת הַבָּאֹת ה' שִׁלָּח אֶת מֹשֶׁה לְהַתְרוֹת בְּפְרָעָה שִׁיְחַזּוֹר בּוֹ, ¹⁹² אֲבָל פְּרָעָה הִרְשִׁיעַ לֹא שִׁמַּע לוֹ וְהוֹסִיף לְחַטּוֹא וְלִכְן קִיבֵּל אֶת הַמִּכּוֹת.

¹⁸⁷ שו"ת רדב"ז ח"ב סי' תתי"ג.

¹⁸⁸ פרדס יוסף פ"ט פ' ו' בשם החת"ס.

¹⁸⁹ מדרש רבה פ"א ו'.

¹⁹⁰ נחל קדומים, ובתורת החיד"א בא אות א', ע"פ מ"ש בשו"ת מהרי"ט ח"ב או"ח סימן ח', וז"ל מה שאמרו באחר "שובו בני שובבים חוץ מאחר" מונעים היו לו מן השמים דרכי תשובה וכו' כל המחט"י את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה, ואני שמעתי משמא דגמ' דבהא טעה אחר שלא היה לו להשיגח בבית קול ששמע שובו בני שובבים חוץ מאחר דקי"ל כל מה שאמר לך בעל הבית עשה חוץ מצא כדאמרי' בס"פ מי שהיה טמא והיה לו לשים פניו כחלמיש לשוב בתשובה שאם היה שב בתשובה שלמה היו מקבלים אותו וכו' עכ"ל, וכ"כ באר מים חיים פ' בא פסוק א' בד"ה ואמנם זאת תדע.

¹⁹¹ מסתבר, דאל"כ קשה עכ"פ בדרך הפשט למה שלחו להתרות.

¹⁹² הרה"ג ר' יוסף שאול נטנזון ז"ל סיפר שבאו לדין תורה ראובן ושמעון, וטען ראובן ששמעון הכה אותו, ואמר לו ר' יוסף שאול (בבדיחותא) למה אינו מחזיר לו, וטען ראובן שאין זה מדה כנגד מדה, כי שמעון הכה אותו בחינם, ואם הוא יחזיר לו ה"ז בגלל שמגיע לו, ופי' בזה ר' יוסף שאול את המכות במצרים, שלכאורה קשה הרי ה' הקשה את ליבו בחמש אחרונות ולמה הכה אותו, אלא שחמש מכות קיבל בגלל שמגיע לו, וחמש אחרונות מדה כנגד מדה כיון שהוא שעבד את ישראל בחינם גם הוא ילקה בחינם, (שמעתי מדו"ז ר' שמעון ברנר ז"ל).

מכת שיחין

מכת שיחין שִׁחִיָּא הַמִּכָּה הַשְּׁלִישִׁית בַּסִּדְרָה שֶׁל עַד"ש, לֹא הִתְרָה מִשָּׁה אֶת פְּרָעָה וְאַף לֹא הוֹדִיעַ לוֹ, כִּי הָרִי כָּבֵד יֵשׁ חֻזָּקָה שֶׁהוּא לֹא שׁוֹמֵעַ, לָכֵן הִ' צִוָּה לְמִשָּׁה וְאַתְרוֹן.¹⁹³ וַיִּיקָחוּ מִלֵּא חוֹפְנִיָּהֶם אֶפְרַיִם כְּבָשׁוֹן, וְאַתְרוֹן הָעֶבֶר אֶת שָׁלוֹ לְמִשָּׁה, וּמִשָּׁה הָעֶבֶר אֶת הַכֹּל לִיד אַחַת, וּזְרַק אֶת הַכֹּל כָּלפִּי מַעֲלָה הַשְּׁמִימָה לְעֵינֵי פְרָעָה וְהָאֶבֶק הַתַּפְזוֹר עַל כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֵּרֶד עַל הָאָדָם וְהַבְּהֵמוֹת.¹⁹⁴ וַיִּשְׁלַח הִ' דִּלְקָת אֵשׁ בְּבָשָׂר מִצְרַיִם וַיִּבְקַע בְּשָׂרָם וַיְהִי לְשִׁחִין פּוֹרֵחַ אֲבַעְבוּעוֹת, וַהֲיָה זֶב דָּם וְהִבְאִישׁ בְּשָׂרָם.

עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה¹⁹⁵ מִיְּנֵי שִׁחִין הִבִּיא עֲלֵיהֶם הַקִּבְ"ה, וּלְכָל מִין הָיָה צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת סוּג רְפוּאָה מִיּוֹחֶדֶת שֶׁהָיָה מְזִיק לְסוּגֵי שִׁחִין הָאֲחֵרִים,¹⁹⁶ וְהַשִּׁחִין הָיָה לֹא מִבְּחוּץ וַיִּבֶשׁ מִבְּפָנִים¹⁹⁷ שֶׁלֹּא הָיוּ יְכוּלִים לְרַחוּץ וּלְגַעַת בְּמִים גִּין מִים חֲמִים וּגִין מִים צוֹנְגִים, וְהַחֲרָטוּמִים רָצוּ לְהִרְאֹת אֶת פִּוְחָם שֶׁגַּם הֵם יְכוּלִים לַעֲשׂוֹת שִׁחִין אֲגָל לֹא הָיָה לָהֶם עַל מָה לְנַסּוֹת כִּי פוֹלֵם הָיוּ מִלֵּאִים בְּשִׁחִין,¹⁹⁸ וְעַלָּה בְּדַעְתָּם לַעֲשׂוֹת שִׁיחָא הַשִּׁחִין גַּם עַל מִשָּׁה רִגְעוֹ וְלֹא יָכְלוּ לוֹ, וְאַפִּילוֹ שֶׁעָמַד בְּמִצְרַיִם סָמוּךְ לְבֵית פְּרָעָה לֹא הִצְלִיחוּ לְהִרְעֵ לוֹ וּנְכַלְמוּ מְאֹד,¹⁹⁹ וְלֹא זֶה בְּלִבְד אֲפֵלַא כְּשֶׁעָמְדוּ הַחֲרָטוּמִים סָמוּךְ לְמִשָּׁה רִגְעוֹ הָיָה הַשִּׁחִין מִתְחַזֵּק וְשׁוֹרֵף בָּהֶם וְהָיוּ נִכְוִים, עַד שֶׁלֹּא הָיוּ יְכוּלִים לַעֲמֹד לְפָנָיו.²⁰⁰ יַחַד עִם הַמִּכָּה הַזֹּאת הָיָה גַּם מִכַּת כִּינִים וְחוּשָׁד, וּמִכַּת שִׁחִין הָיְתָה גַּם כֵּן שֶׁבַעַת יָמִים כְּמוֹ כָּל הַמִּכּוֹת אֲגָל לֹא עָבַר מֵהֶם הַמִּכָּה לְגִמְרֵי עַד יוֹם מוֹתָם.

¹⁹³ רש"י פ"ט ח'.

¹⁹⁴ סדר הדורות ב"א תמ"ז.

¹⁹⁵ בתי מדרשות ח"ב מדרש שלושה וארבעה אות ס"ד.

¹⁹⁶ ב"ק דף פ' ע"ב.

¹⁹⁷ תנא דבי אליהו רבה פ"ז.

¹⁹⁸ משך חכמה פ"ט י"א.

¹⁹⁹ אלשיך פ"ט ח'.

²⁰⁰ ילקוט ראובני בשם ספר פליאה.

מַכַּת בְּרָד

וַיִּסָּגֵר לַבְּרָד גְּעִירִם, וּמִקְנֵיהֶם לְרֹשְׁפִים (תְּהִלִּים ע"ה)

מִכָּה זֶה הָיָא הָרִאשׁוֹנָה מִהַסְדְּרָה הָאַחֲרוֹנָה וְנִקְרָאת בִּאח"ב, וְכִיוֵּן שֶׁהָיָא רִאשׁוֹנָה בַּסְדְּרָה הִגִּיעַ מֹשֶׁה רִבְעוֹ וְהִתְרָה אֶת פְּרַעָה לֵיד הַיָּאֹר וְאָמַר לוֹ: כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי הָעִבְרִים, שִׁלַּח אֶת עַמִּי וַיַּעֲבֹדוּנִי, וּבַפֶּעַם הַזֹּאת תִּיּוֹכַח וְתִרְאַה שֶׁגַם כָּל הַמַּכּוֹת הַקּוֹדְמוֹת לֹא הָיוּ כִּישׁוּף וְכִדּוּמָה אֲלֵא תִדַּע כִּי אֲנִי כְמוֹנִי בְּכָל הָאָרֶץ, לֹא רַק שֶׁאֲנִי ה' מִה שֶׁנִּדְעַ בַּמַּכּוֹת דַּצ"ךְ, וְלֹא רַק שֶׁאֲנִי מַשְׂגִּיחַ הַשְּׂגָחָה פְּרָטִית עַל עַמִּי, מִה שֶׁנִּדְעַ בַּמַּכּוֹת עַד"ש, אֲלֵא תִתְּנוּדַע שֶׁאֲנִי כְמוֹנִי בְּכָל הָאָרֶץ, שׁוֹלֵט וּמַשְׂגִּיחַ עַל כָּל הָעוֹלָם, וְכֵן הָיָה מִתְּרָה בּוֹ בְּמַשָּׁךְ שְׁלוֹשָׁה שָׁבוּעוֹת.

יוֹם לִפְנֵי²⁰¹ שֶׁהִתְחִיל הַמִּכָּה הִגִּיעַ מֹשֶׁה רִבְעוֹ אֶל פְּרַעָה, וְשִׁרְט לוֹ שְׂרִיטָה בַּכּוֹתֵל וְאָמַר לוֹ: מָחָר כְּשִׁיגִיעַ הַחֲמָה לְשְׂרִיטָה הַזֹּאת יִתְחִיל הַבְּרָד. לְמַחֲרַת הַגְּבִיָּה ה' אֶת מֹשֶׁה לְמַעַלָּה מִן הַשָּׁמַיִם, וּמֹשֶׁה נָטָה אֶת מִטְהוֹ, וְה' הִמְטִיר בְּרָד עַל מִצְרַיִם.²⁰² חֲרָטוּמֵי מִצְרַיִם הָיוּ מְנַסִּים בְּכָל כּוֹחַם לְהַכְחִישׁ אֶת נְבוֹאָת מֹשֶׁה, וְעַמְדוֹ וְצִיפּוֹ לְרִאשׁוֹת מִתִּי תִגִּיעַ הַשִּׁמְשׁ לְשְׂרִיטָה שֶׁשִּׁרְט מֹשֶׁה, וְלִהְיוֹכִיחַ שֶׁעֲדִין לֹא הִגִּיעַ הַמִּכָּה אִם שֶׁכֶּבֶד הִגִּיעַ לִפְנֵי כֵן, וְלִכְךָ כְּשֶׁהִתְחִיל הַבְּרָד וְהַסְדֵּר הַרְגִּיל הוּא שְׂרִיטָה בְּרִק וְאַחֲרָיִם זְמַן מוֹעֵט מִגִּיעַ הַבְּרָד, וְאִם הָיָה כֵן הָיוּ הַחֲרָטוּמִים אֹמְרִים שֶׁלֹּא הִתְחִיל בְּזִמְנֵי הַמִּוִּיעַד, כִּיוֵּן שֶׁלֹּא הִגִּיעַ עֲדִין לְאָרֶץ, וְלִכְךָ ה' לֹא עָשָׂה כְּסִדֵּר הַרְגִּיל, אֲלֵא גִבַּת אַחַת כְּשֶׁהִתְחִילוּ קוֹלוֹת וּבְרָקִים בְּשָׁמַיִם מִיָּד לֹא שִׁחִיתָ הִגִּיעַ הַבְּרָד לְאָרֶץ.

וְהִרְבֵּה נָסִים הָיוּ בַּמַּכַּת הַבְּרָד, שֶׁהַנָּסִים הָיוּ יַחַד עִם אֵשׁ, וְלֹא כִיפּוֹ הַנָּסִים אֶת הָאֵשׁ, וְלֹא הַנָּסִים הָאֵשׁ אֶת הַבְּרָד, וְעוֹד שֶׁטַבַּע הָאֵשׁ לַעֲלוֹת לְמַעַלָּה, וְכֵאן הָיָה הָאֵשׁ לְמַטָּה וְהַבְּרָד לְמַעַלָּה,²⁰³ וְכִשֶּׁהִתְחִיל הַבְּרָד לֵירֵד, הָיָה הַמִּצְרִי מְבַרִיחַ צֹאנוֹ לְבֵית וְלֹא הָיָה יָכוֹל, כִּיוֵּן שֶׁהַבְּרָד נַעֲשֶׂה בְּפָנֵי הַצֹּאן כְּמוֹ כּוֹתֵל וְלֹא הָיוּ יָכוֹלִים לְהִלָּךְ, וְהָיָה הַמִּצְרִי אֹמֵר: אֵי לִי מִה אֶעֱשֶׂה, וְהָיָה הַמִּצְרִי שׁוֹחֵט אֶת הַבְּהֵמָה וְשֵׁם אוֹתָהּ עַל הַכֶּתֶף

²⁰¹ רש"י פ"ט י"ח וכו'.

²⁰² מלבי"ם פ"ט כ"ג.

²⁰³ מדרש רבה י"ב ד', שוחר טוב תהילים ע"ח, וברש"י ש"ם.

לְהוֹלִיכֻ לַבַּיִת לְהֶאֱכִיל אֶת בְּנֵיו, וְהָיָה עוֹף יוֹרֵד עֲלֵיו מִלְמַעְלָה וְחוּטָף אוֹתָהּ מֵעַל הַכֶּתֶף. וַיִּכָּה הַבֶּרֶד בְּמִצְרַיִם כָּל אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה מֵאֲדָם עַד בְּהֵמָה וְכָל עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה וְגַם כָּל עֵץ הַשָּׂדֶה שִׁיבַר, וַיְכִיּוּן שְׁטָבַע הַבֶּרֶד לְשֹׁבֵר כָּל דָּבָר קָשֶׁה וַיֹּאצִּינוּ מִשִּׁבַּר דָּבָר לָח, לָכֵן שָׁלַח ה' חֲמִימוֹת הָאֵשׁ אֶרְצָה, כְּדִי שִׁיתִּיבְשׁוּ וַיִּתְקַשּׁוּ כָּל עֵץ לָח, וְאַחֲרֵי כֵן בָּא הַבֶּרֶד וְהָכֶם וּשְׂבָרָם, חוּץ מִהַחִיטָה וְהַכּוֹסֶמֶת שֶׁנַּעֲשׂוּ לָהֶם פְּלִאִי פְּלִאוֹת שֶׁלֹּא יִשְׁבְּרוּ, וְהָיוּ קוֹלוֹת עוֹרָאִים וּמִבְהִילִים עַד שֶׁלֹּא הָיָה פְּרָעָה יָכוֹל לְסַבֵּל, וּבִיחֻד עִם הַבֶּרֶד הָיָה גַם מָטָר שֶׁהוּא דָּבָר שֶׁאֵינוֹ רָגִיל בְּמִצְרַיִם, כִּי מִצְרַיִם שׁוֹתִים רַק מִי גִילּוֹס וְאֵין גִּשְׁמִים יוֹרְדִים שָׁם, וְכֵאן בְּמִכַּת בֶּרֶד הָיָה מָטָר. וְהִיתָה הַמִּכָּה קָשָׁה מְאֹד כְּמוֹ שִׁשָּׁה מִפּוֹת, כִּנְגֹד כָּל הַמִּפּוֹת שֶׁהָיוּ עַד עַכְשָׁיו.

פְּרָעָה לֹא סָבַל אֶת הַמִּכָּה וְקָרָא לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְאָמַר: ה' הַצֵּדִיק ²⁰⁴וְגַם אֲנִי צֵדִיק, וְעַמִּי הֵם הָרָשָׁעִים, וּבִיקָשָׁם שִׁיתַּפְּלִלוּ לָח, תִּיכָּה וּמִיד וַיִּפְסִיקוּ הַקּוֹלוֹת וְהַבֶּרֶד, אֲבָל מָטָר רָצָה שִׁימְשִׁיד. מֹשֶׁה אָמַר לוֹ: יַעַן שֶׁאֵינְךָ נִכְנָע מִלִּפְנֵי ה' גַּם מָטָר לֹא יִהְיֶה עוֹד, אֲבָל לֹא אֶתְפַּלֵּל מִיד אֲלֹא כְּשֶׁאֵצָא מִהָעִיר כִּי בָעִיר יֵשׁ הַרְבֵּה עֲבוּדָה זָרָה וְאִי אֶפְשָׁר לְהִתְפַּלֵּל. כִּיּוֹן שֶׁאֵין רָאוּי לְהִתְפַּלֵּל עַל רִיבֵי גִשְׁמִים שִׁיפְסֹק, שֶׁאֵין לְבָעוֹט בְּרוֹב טוֹבָה, לָכֵן לֹא הוֹצִיא מֹשֶׁה הָגָה מִפִּיו רַק פָּרַשׁ אֶת כַּפָּיו לָח, וְהִתְפַּלֵּל בְּלֵב תְּפִילָּה קְלָה בְּלִי דִּיבּוּר, וּמִיד הִפְסִיק הַבֶּרֶד וְגַם הַמָּטָר, וּפְרָעָה רָאָה כִּי הִפְסִיק הַמִּכָּה וַיּוֹסֶף לַחֲטוֹא וְלֹא שִׁילַח אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

מִכַּת אֶרְבָּה

חִילִי הַגָּדוֹל ²⁰⁵(יִזְאֵל ב' כ"ה)

מִכָּה זוֹ הִיא הַשְּׁנִיָּה בַסִּדְרָה שֶׁל בַּאח"ב, וּבָהּ צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה שִׁיבּוֹא אֶל בֵּית פְּרָעָה וּלְהַתְרוֹת בּוֹ. מִכָּה זוֹ שׁוֹנָה מִכָּל מָה שֶׁהָיָה לִפְנֵיהָ, כִּי ה' רָצָה לַעֲשׂוֹת צָחוֹק מִפְּרָעָה, ²⁰⁶עַל כֵּן אָמַר ה' לְמֹשֶׁה: בָּחַר לָךְ אִיזָה מִכָּה שֶׁתִּרְצֶה וְלֹךְ תּוֹדִיעַ לְפְרָעָה שִׁיבּוֹא עֲלָיו, וּמֹשֶׁה רָבְּנוּ חָשַׁשׁ אֲוִלִי הוּא לֹא יִבְחַר מִכָּה טוֹבָה וְעַל יְדֵי זֶה פְּרָעָה לֹא

²⁰⁴ פֶּרֶדֶס יוֹסֵף פ"ט פ' כ"ז תו"מ בשם מדרש.

²⁰⁵ יִלְקוּט שִׁמְעוֹנִי רִמָּז קפ"ב.

²⁰⁶ קוֹל שִׁמְחָה פ' בא, מר' שִׁמְחָה בּוֹנִים מִפְּשִׁיחָא ז"ל.

יִשְׁלַח אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אָמַר לוֹ ה': אֵין לָךְ מֶה לַחֲשׂוֹשׁ, כִּי הוּא בְּמִילָא לֹא יִשְׁלַח בִּינוֹ שְׂאֵנִי הַכְּבֹדֹתַי אֶת לִבּוֹ, וּמִשָּׁה וְאַהֲרֹן הַחֲלִיטוּ לְהַבִּיאַ עָלָיו אֶת מַכַּת הָאַרְבָּה, מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה, בִּינוֹ שִׁפְרָעָה אָמַר פֶּן יִרְבֶּה, לָכֵן יִלְקַח בְּאַרְבָּה.²⁰⁷ ה' הִקְטִישָׁה אֶת לֵב פְּרָעָה כְּמוֹ כֶּבֶד, שִׁכְשַׁמְבְּשִׁלִים כֶּבֶד עִם הָדָם שֶׁבּו כְּמָה פְּעָמִים הָדָם נִסְפַּג בְּתוֹכוֹ וּמִתְקַשָּׁה יוֹתֵר כִּךְ גָּרְמוּ הַמַּכּוֹת לְפְרָעָה שִׁיכְבֵּד לָבוֹ, וְלֹא שָׁמַע לְשַׁלַּח אֶת יִשְׂרָאֵל.

מִשָּׁה רִבְּעוּ בְּצִוּוֵי ה' הִטָּה אֶת מִטָּהוּ עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם, וְה' הִבִּיא רוּחַ שְׁנִשְׂאָה אֶת הָאַרְבָּה אֶל מִצְרַיִם,²⁰⁸ וְהָיָה הָאַרְבָּה כְּבֵד מְאֹד שֶׁלֹא נִרְאָה בְּעוֹלָם כְּמוֹהוּ, וְכָל כִּךְ הִרְבֶּה הִגִּיעוּ עַד שֶׁהָיוּ שִׁכְבוֹת שֶׁל כְּמָה אֲמוֹת זו עַל זו עַד שֶׁהָאַרְבָּה עֲצָמוּ לֹא רָאָה אֶת הָאֶרֶץ, הֵם הָיוּ כְּמוֹ עִיּוּרִים, וְכְמוֹ שְׁעִיּוֹר אוֹכֵל הִרְבֶּה, בִּינוֹ שְׂאֵנִי רוֹאָה אֶת הָאוֹכֵל, הוּא אוֹכֵל וְאֵינוֹ שָׂבַע, כִּךְ הָאַרְבָּה שֶׁלֹא רָאוּ, אָכְלוּ יוֹתֵר. הָאַרְבָּה כִּיסָה אֶת הָאֶרֶץ, וְעַל יְדֵי כִךְ לֹא רָאוּ הַמִּצְרַיִם אֶת אִוֵּר הַשֶּׁמֶשׁ, וְהָיָה חוֹשֶׁךְ בְּכָל מִצְרַיִם,²¹⁰ וְהָאַרְבָּה הוּא דָּבָר מִזִּיק מְאֹד שֶׁהָרוֹק שֶׁלּוֹ לִבֵּד יָכוֹל לְהַמִּית וּלְהַבְאִישׁ, וְכִתּוּב עַל לָבוֹ הָאוֹת ח', כִּי הוּא חִיל שֶׁל ה' וְלָמָּה נִקְרָא הָאַרְבָּה חִיל שֶׁל הַקִּבְיָה, כִּי הוּא שׁוֹנֶה מְאֹד מִחִילוֹתָיו שֶׁל בָּשָׂר וְדָם, הָאַרְבָּה שׁוֹכֵן בְּמָקוֹם שְׂאֵן אֲנָשִׁים מִצְוִיִּים שֵׁם וְאֵינָם צְרִיכִים לֶאֱכֹל וּלְשִׁתּוֹת, וְחַיִּים רַק בְּגִזְרֹת ה', וְכִשְׁה' גִּזֵּר עֲלֵיהֶם שְׁלִיחוֹת לֶאֱכֹל אֶת יְבוֹל אֶרֶץ שֶׁל הָרִשָּׁעִים, הֵם מִתְנַעְנְעִים מִמָּקוֹמָם וּמִתְגַּבְּרִים לַעֲשׂוֹת רָצוֹן ה', וְעוֹלָם עַל גְּבִי הַחוּמוֹת וְנִכְנָסִים בַּחֲלוּנוֹת, וְאֵינָם מְקַבְּלִים שׁוֹחַד מָמוֹן, אֲבָל חִילוֹתָיו שֶׁל בָּשָׂר וְדָם צְרִיכִים לֶאֱכֹל וּלְשִׁתּוֹת וְאֵינָם עוֹלָם ע"ג הַחוּמָה וְאֵינָם נִכְנָסִים בַּחֲלוּנוֹת, וְגַם מְקַבְּלִים שׁוֹחַד. בְּשִׁבְתָּ הָיָה²¹² הָאַרְבָּה נָח וְלֹא הִזִּיק, וְהָאַרְבָּה אָכַל אֶת כָּל מֶה שֶׁהִשְׁאִיר הַבֶּרֶד, עַד שֶׁלֹא נִשְׁאַר בְּמִצְרַיִם שׁוֹם יָרֵק וְעֵשֶׂב בְּמִצְרַיִם. גַּם מָכָה זו הִיטָּה שִׁבְעָה יָמִים כָּכָל הַמַּכּוֹת.

פְּרָעָה קָרָא לְמִשָּׁה וְאַהֲרֹן שִׁיִּסִּירוּ מִמֶּנִּי אֶת מַכַּת הַמּוֹת, מִשָּׁה רִבְּעוּ הַתְּפִלָּל לַה', וְה' הִבִּיא רוּחַ שְׁנִשְׂאָה אֶת כָּל הָאַרְבָּה מִמִּצְרַיִם עַד שֶׁלֹא נִשְׁאַר בְּמִצְרַיִם אֲפִילוֹ אַרְבָּה אֶחָד, וְלֹא רַק הַחַיִּים אֲלֵא אֵף אֵלּוֹ שֶׁהַמִּצְרַיִם מָלְחוּ וּרְצוּ לְאוֹכְלָם, וְהָיוּ שִׁמְחִים

²⁰⁷ מדרש רבה פי"ג ג'.

²⁰⁸ אלשיך פי"ה'.

²⁰⁹ חומת אנך ובתורת החיד"א אות ט"ז.

²¹⁰ בתי מדרשות ח"ב מדרש שלשה וארבעה אות ס"ב.

²¹¹ מדרש שכל טוב ריש פ' בא.

²¹² בעל הטורים פי"י י"ד.

וְאֹמְרִים, נִקְבֵּץ וְנִמְלֵא מֵהֶם חֲבִיּוֹת, גַּם הֵם לֹא נִשְׁאָרוּ, וְעַפּוֹ עִם הָרוּחַ, ²¹³וְהָ עָשָׂה זִכָּר לְמַכַּת הָאַרְבָּה עַד יָמֵינוּ, שִׁמְאֵז שְׁמִשָּׁה רַבָּנוּ הַתְּפִלָּל שֶׁלֹּא יִהְיֶה אַרְבֶּה בְּמִצְרַיִם, אִין אַרְבֶּה מְזִיק בְּכָל גְּבוּל מִצְרַיִם לְעוֹלָם, וְאַפִּילוֹ אִם יִכָּנַס אַרְבֶּה בְּמִצְרַיִם לֹא יֵאָכֵל שָׁם כָּלֹם, ²¹⁴וְהָ עָשָׂה כֵּן כְּדִי שֶׁעַל יְדֵי זֶה יִשְׁאַלּוּ וַיִּבְרְרוּ הַדּוֹרוֹת הַבָּאִים מִדּוּעַ אֵינוּ מְזִיק הָאַרְבֶּה בְּמִצְרַיִם וַיִּסְפְּרוּ לָהֶם אֵת כָּל הַמַּפְּוֹת שֶׁהָ עָשָׂה. ה' חִיּוֹק אֵת לֵב פְּרָעָה וְלֹא שִׁילַח אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

מַכַּת חֹשֶׁךְ

בְּמַכָּה זוֹ שֶׁהִיא הַשְּׁלִישִׁית מִסִּדְרֵת בִּאח"ב, לֹא הִתְרַח מֹשֶׁה אֵת פְּרָעָה. מֹשֶׁה בְּצִוּוֵי ה' נָטָה אֵת יָדוֹ עַל הַשָּׁמַיִם, וַיְהִי חֹשֶׁךְ בְּכָל מִצְרַיִם שְׁלֹשָׁה יָמִים, לֹא רָאוּ אִישׁ אֶת אָחִיו, וְאַחֵר שְׁלֹשָׁה יָמִים הִתְעַבָּה הַחֹשֶׁךְ עַד שֶׁהָיוּ יְכוּלִים לִמְשֹׁשׁ אֵת הַחֹשֶׁךְ בְּיָדֵים וְהָיָה עָב כְּדִינָר. ²¹⁵בְּשִׁלְשֵׁת הַיָּמִים הָרֵאשׁוֹנִים עוֹד הָיוּ יְכוּלִים לָזוּז מִמְּקוֹמָם רַק שֶׁהָיָה חֹשֶׁךְ, אֲבָל בְּשִׁלְשָׁה יָמִים הָאַחֲרוֹנִים מִי שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב לֹא הָיָה יָכוֹל לַעֲמוֹד, וּמִי שֶׁהָיָה עוֹמֵד לֹא הָיָה יָכוֹל לָשֶׁבֶת. יַחַד עִם מַכָּה זֹאת הִיָּתָה גַּם מַכַּת כִּינִים וְשִׁחִין.

מַכַּת הַחֹשֶׁךְ הִיָּתָה רַק לְמִצְרַיִם, אֲבָל הַיְּהוּדִים הֵיכָן שֶׁהָיוּ מְהַלְכִים אַף שֶׁהָיוּ נִכְנָסִים בְּבִתְיָהֶם שֶׁל הַמִּצְרַיִם הָאֵזֶר מְהַלֵּךְ לִפְנֵיהֶם וְהָיוּ רוֹאִים כָּל מֶה שֶׁיֵּשׁ לָהֶם בְּמִטְמוֹנִים, וּבִשְׁעָה שֶׁהָ אָמַר לָהֶם שִׁישְׁאָלוּ מִהַמִּצְרַיִם כָּלִי כֶסֶף וְזָהָב, וְהַמִּצְרִי הָיָה אוֹמֵר אִין לִי, הָיָה הַיְּהוּדִי אוֹמֵר לוֹ, אֲנִי רָאִיתִי שִׁישׁ לָךְ בְּמִקוֹם הַהוּא אוֹ בְּתוֹךְ אֲרוֹן פְּלוֹנִי, וְעַל יְדֵי זֶה הָיוּ עוֹתֵתִים לָהֶם. בְּמַכַּת חֹשֶׁךְ מִתּוֹ כָּל הָרָשָׁעִים שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא רָצוּ לַיצֵאת מִמִּצְרַיִם, כְּדִי שֶׁלֹּא יֵרָאוּ הַמִּצְרַיִם וַיִּאֲמָרוּ שֶׁגַּם יִשְׂרָאֵל לֹאֻקִּים.

מַכָּה זוֹ ²¹⁶שׁוֹנָה מִכָּל הַמַּפְּוֹת הַקּוֹדְמוֹת שֶׁפְּרָעָה לֹא הִסְכִּים לְשַׁלַּח אֵת יִשְׂרָאֵל רַק בִּשְׁעַת הַמַּכָּה וְלֹא כְּשֶׁסָּר מִמֶּנּוּ, אֲבָל כָּאֵן אַחֲרֵי שִׁשִּׁת יָמֵי הַחֹשֶׁךְ קָרָא פְּרָעָה לְמֹשֶׁה וְאָמַר לוֹ: לָכוּ עֲבְדוּ אֵת ה' כִּיִּן שֶׁכָּבֵד הוֹכַח בְּכָל הַמַּפְּוֹת שֶׁהָ הוּא הָאֱלֹאֻקִּים וְשׁוֹלֵט וּמִשְׁגִּיחַ עַל עַמּוֹ וְעַל כָּל הָעוֹלָם כּוֹלֵל, וְלָכֵן הִסְכִּים פְּרָעָה לְשַׁלַּח גַּם

²¹³ רמב"ן פ"י י"ד בשם רבינו חננאל.

²¹⁴ כלי יקר ריש פ' בא.

²¹⁵ רש"י פ"י כ"ב.

²¹⁶ עקידת יצחק שער ל"ו.

אֲחֵר שִׁסְרָה מִמֶּנּוּ הַמֶּכָּה, רַק דָּבָר אֶחָד נָתַן לוֹ ה' מְכַשׁוּל, כְּדִי לְהִבִּיאַ עָלָיו אֶת מַכַּת בְּכוֹרוֹת – פְּרָעָה אָמַר: לָכֵן פּוֹלְכֶם גַּם הַטָּף, רַק צִאֲנֶכֶם וּבְקִרְכֶם הַשְׂאִירוּ בְּמִצְרַיִם כִּי לִמָּה יִהְיֶה לָכֶם לְמִשָּׂא אַחֲרֵי שְׂאֵתָם הוֹלְכִים רַק לְשִׁלְשָׁה יָמִים. עָנָה מֹשֶׁה וְאָמַר לְפָרְעָה: גַּם אַתָּה תִּתֵּן לָנוּ זִבְחִים וְעוֹלוֹת לְזִבְחָהּ לַה', פּוֹלְעוּ גִלְךָ עִם כָּל מִקְנֶנּוּ, לֹא יִשְׂאֵר בְּמִצְרַיִם כָּלוּם,²¹⁷ וְאִפְּלוּ בְּהִמָּה שֶׁהִיא כּוֹלֶה שֶׁל מִצְרַיִם רַק רֶגֶל אַחַת מִמֶּנָּה שֶׁל יְהוּדֵי לֹא תִשָּׂאֵר כָּאֵן. כִּיּוֹן שֶׁפְּרָעָה שָׁמַע אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הִתְכַּעַס מְאֹד עַל מֹשֶׁה רִבְּנוּ וְאָמַר: לֵךְ מֵעָלַי, הַשְּׁמִיר לְךָ אֶל תּוֹסִיף לְרִאיוֹת אֶת פָּנַי כִּי בַיּוֹם שֶׁתָּבוֹא לִפְנֵי תַמּוּת, אָמַר לוֹ מֹשֶׁה: עַל מָה שֶׁאַמְרַת שֶׁלֹּא אוֹסִיף לָבוֹא לְרִאיוֹת פָּנֶיךָ כֹּן דְּבַרְתָּ, יִפָּה דְּבַרְתָּ, וּבִזְמַנִּי דְּבַרְתָּ כִּי אַחֲרֵי שֶׁאֵלֶךְ מִכָּאֵן לֹא אוֹסִיף לָבוֹא עוֹד לְרִאיוֹת פָּנֶיךָ, אֲגַל מָה שֶׁאַמְרַת לְךָ מֵעָלַי, זֶה לֹא כִּי עֲדִיין צָרִיךְ לְהוֹדִיעַךָ עַל מַכַּת בְּכוֹרוֹת.

למכה מצרים בגבוריהם

וּבַעֲמַד מֹשֶׁה²¹⁸ בְּבֵית פְּרָעָה נִגְלָה אֵלָיו ה' וְצִוּוּהוּ עָלָיו לְהַתְרוֹת בְּפְרָעָה, וְכָךְ אָמַר מֹשֶׁה לְפָרְעָה: כֹּה אָמַר ה', כַּחֲצוֹת הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם, וּמֵת כָּל בְּכוֹר בְּאַרְצָן מִצְרַיִם מִבְּכוֹר שֶׁל פְּרָעָה, בְּנוֹ הָעֶתִיד לָשֶׁבֶת עַל כִּסֵּא מַלְכוּתוֹ, עַד בְּכוֹר הַשִּׁפְחָה, וְכָל בְּכוֹר בְּהִמָּה, וְכָל אֶלֶּה הָעֶבְדִּים שֶׁלֶךְ הָעוֹמְדִים לִפְנֵיךְ יָבוֹאוּ וַיִּשְׁתַּחֲווּ לִי, וַיֹּאמְרוּ יֵצֵא אַתָּה וְכָל הָעָם, וְאַחֲרֵי כֵן יֵצֵא. וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יֵצֵא מֹשֶׁה מֵאֵת פְּרָעָה,²¹⁹ וַיִּשְׁמְעוּ בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם אֶת אֲשֶׁר נִיבֵא מֹשֶׁה וַיָּבוֹאוּ אֶל אֲבוֹתֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ: הֲלֹא כָל מָה שֶׁמֹּשֶׁה אָמַר הוּא הִבִּיא, אַתֶּם לֹא רוֹצִים שֶׁאֲנַחֲנוּ נַחֲיָה, שְׁלַחוּ אֶת הָעֶבְרִים וְנַחֲיָה, הַשִּׁיבוּ אֲבוֹתֵיהֶם וְאָמְרוּ: אִפְּלוּ אִם כָּל הַמִּצְרַיִם יָמוּתוּ הֵם לֹא יֵצֵאוּ מִכָּאֵן, חֲשִׁבוּ הַבְּכוֹרִים גִּלְךָ אֶל פְּרָעָה שֶׁהוּא בַּעֲצָמוֹ בְּכוֹר אוֹלֵי הוּא יִסְכִּים, וַיָּבוֹאוּ וַיְדַבְּרוּ אֶל פְּרָעָה, וַיִּצְווּהוּ פְּרָעָה לַעֲבֹדָיו לַחֲתוֹךְ אֶת רַגְלֵיהֶם שֶׁל הַבְּכוֹרִים, כְּשֶׁשָּׁמְעוּ הַבְּכוֹרִים כֵּן, מִיד לָקְחוּ כָל אֶחָד אֶת חֲרָבּוֹ וְהִרְגוּ אֶת אֲבִיו, וַיַּהֲרֹגוּ הַבְּכוֹרוֹת בְּאֲבוֹתֵיהֶם שִׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף אִישׁ.

²¹⁷ מדרש רבה י"ח א'.

²¹⁸ רש"י פי"א ד'.

²¹⁹ פסיקתא פי"ז בפסוק וז' הכה כל בכור, ושוחר טוב קל"ו.

ראש חודש ניסן

בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ נִסָּן ²²⁰ בָּא מֹשֶׁה רִבְעֵנִי וְאָמַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: בְּחֹדֶשׁ זֶה אַתֶּם נִגְאָלִים, אָמְרוּ לוֹ: מֹשֶׁה רִבְעֵנִי אֵיךְ אֲנַחְנוּ נִגְאָלִים הַרְיֵה אָמַר לְאַבְרָהָם אֲבִינוּ שְׁעָהִיָּה בְּגִלּוֹת אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וְעַד־יֵין לֹא עָבְרוּ אֲלֵא מֵאֲתָיִים וְעֶשְׂרִי? אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה רִבְעֵנִי: כִּיֹּן שִׁהוּא חֲפֵץ לְגָאוֹל אַתְּכֶם אֵינוֹ מִבֵּיט בְּחִשְׁבוֹנוֹת שְׁלָכֶם אֲלֵא מְדַלֵּג עֲלֵיהֶם וּבְחֹדֶשׁ הַזֶּה אַתֶּם נִגְאָלִים. אָמְרוּ לוֹ: מֹשֶׁה רִבְעֵנִי אֵיךְ אֲנַחְנוּ נִגְאָלִים הַרְיֵה אֵין בְּיַדֵּינוּ מַעֲשִׂים טוֹבִים? אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה רִבְעֵנִי: כִּיֹּן שִׁהוּא חֲפֵץ בְּגָאוֹלְתְּכֶם אֵינוֹ מִבֵּיט בְּמַעֲשֵׂיכֶם הָרָעִים. אָמְרוּ לוֹ: מֹשֶׁה רִבְעֵנִי אֵיךְ אֲנַחְנוּ נִגְאָלִים וְכָל מִצְרַיִם מְטוֹנֶפֶת מַעְבֻּדָּה זָרָה שְׁלָנוּ? אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה רִבְעֵנִי: כִּיֹּן שִׁהוּא חֲפֵץ בְּגָאוֹלְתְּכֶם אֵינוֹ מִבֵּיט בַּעֲבֻדָּה זָרָה שְׁלָכֶם, וּבְחֹדֶשׁ הַזֶּה אַתֶּם נִגְאָלִים.

וְאָמַר לָן בְּדַמִּין חַיִּי ²²¹

²²² כַּעֲת הַגִּיעָה זְמַן הַשְׁבִּיעָה שְׁנִשְׁבַּע ה' יִתְבָּרַךְ לְאַבְרָהָם אֲבִינוּ שִׁיגְאֹל אֶת בְּנֵי אֲבָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ עֲרוּמִים מִמִּצְוֹת, שְׁלֹא הָיוּ בְּיָדָם זְכוּת שֶׁל מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת כְּדִי שִׁיגְאֹלוּ, נָתַן לָהֶם ה' שְׁתֵּי מִצְוֹת דָּם פֶּסַח וְדָם מִלָּה שְׁמָלוּ בְּאוֹתוֹ הַלֵּילָה, ²²³ וְעָרְבוּ אֶת שְׁנֵי הַדָּמִים יַחַד, ²²⁴ וְנָתַנוּ עַל הַמְּזוּזוֹת וְעַל הַמַּשְׁקוֹף שֶׁבִּבְיַת מִבְּפָנִים וְלֹא מִבְּחוּץ, כִּי הַקִּבִּיָּה לֹא צָרִיךְ סַמִּינִים לַדַּעַת הֵיכָן גֵּר יְהוּדִי, הַכֹּל גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנָיו, אֲלֵא שֶׁה' רָצָה לְרֹאוֹת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲסוּקִים בְּמִצְוֹת. ²²⁵ וְכִשְׁעָבַר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְנֶגוֹף אֶת מִצְרַיִם וּרְאָה אֶת דָּם הַבְּרִית וְדָם הַפֶּסַח נִתְמַלֵּא רַחֲמִים עַל יִשְׂרָאֵל.

²²⁰ שיר השירים רבה פ"ב סדרא תניינא א' ד"ה קול דודי, ובפסיקתא דרב כהנא פ"ה, ובפסיקתא רבתי ט"ו.

²²¹ יחזקאל ט"ז ו'.

²²² רש"י פי"ב ו'.

²²³ תרגום יונתן פי"ב י"ג.

²²⁴ רש"י י"ב י"ג.

²²⁵ פרקי רבי אליעזר כ"ט.

קרבן פסח

בראש חודש ניסן ציוה ה' את משה אל בני ישראל, שבעשור לחדש הזה, יקחו שיה שיהוא יראת מצרים, כי המצרים היו עובדים למזל טלה,²²⁶ ויהיה השיה קשור ליד המטה במשך שלשה ימים, וביום הרביעי תוציאו אותו לעשות בו דין, ותתאספו לשחוט אותו, ובשעה שהיו המצרים שומעים קולם של הטלאים שיהוא ע"ז שלהם שיהם תפוסים בידי בני ישראל, ולא היו יכולים המצרים להציל את הטלאים, היו המצרים בוכים והיה הדבר הזה קשה להם ומצער אותם כאילו היו הורגים אותם בעצמם. ה' ציוה שיהיו הטלאים תפוסים ברשות בני ישראל יום אחרי יום במשך ארבעה ימים כדי שיראו המצרים שהיהודים עושים שפטים באלוהיהם, וזה היה קשה להם מכל המפות שיהם קבלו.

אחרי השחיטה ציוה ה' לצלותו באש, כמו שצריך לשרוף ע"ז באש, ועוד ציוה ה' שלא יאכלו אותו כשעדיין רעבים, אלא על השובע ועוד ציוה ה' שלא יאכלו אותו כשעדיין לא נצלה כל צרפו כדי שהמצרים לא יאמרו שבני ישראל כל כך, משתוקקים ותאגים לע"ז שלהם רק שיהיה צלוי כל צרפו, עוד ציוה ה' שלא יבשלו את הפסח, כי אם יבשלו את הפסח יוכלו להחביאו, אבל צלוי ריחו עולה, כדי שכל המצרים יריחו שצולים את יראתם. ויצלו אותו שלם ראשו על פרעיו, כדי שלא יאמרו שהיה חיה או דבר אחר, אלא יכירו שזה הטלה שיהם היו עובדים שזה דרך בזיון (שלא מתאגים לו כ"ט), עוד ציוה ה' שלא ישגרו בו עצם, כדי שהמצרים יראו את עצמות יראתם בשוק ואינם יכולים להצילם. עוד ציוה ה' שיחזיקו בידם מקל ולא חרב וכדומה, כדי להראות שבני ישראל אינם יראים מהמצרים,²²⁷ והיו המצרים רואים ושיניהם קחות ולא היו יכולים לומר להם דבר.

וכשהגיע זמן עשיית הפסח הביא הקב"ה ענגים ונטלו את בני ישראל כמו על כנפי נשרים, והביאו אותם אל המקום של בית המקדש, ובנו שם מזבח והקריבו את הקרבן פסח, ובאותו לילה הביא אותם הקב"ה חזרה למצרים.²²⁹ היו יהודים במצרים

²²⁶ זוהר ח"ג רנ"א ע"א.

²²⁷ טור או"ח ס' ת"ל.

²²⁸ תרגום יונתן פ' י"ט ד'.

²²⁹ מדרש רבה י"ט ה'.

שִׁלַּא הַסְכִּימוּ לְמוֹל אֶת עַצְמָם, וְכִינוּ שִׁכְךָ לֹא יָכֻלוּ לַעֲשׂוֹת קָרְבָן פֶּסַח, הִבִּיֵּא הַקִּבְיָה רוֹחוֹת מִגֵּן עֵדֶן וְנִדְבָקוּ בַּפֶּסַח שְׁעֵשִׂיה מִשֶּׁה רִבְעִי, וְהָיָה רִיחוֹ הוֹלֵךְ בְּכָל מִצְרַיִם, בָּאוּ כֻלָּם אֶצֶל מִשֶּׁה וְהָיוּ כְּמֵהִים וּמִתְאַוִּים לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ, וְאָמְרוּ לְמִשֶּׁה: בְּבִקְשָׁה מִמֶּךָ הֶאֱכִילֵנוּ מִפֶּסַחְךָ, אָמַר לָהֶם מִשֶּׁה: כֵּךְ אָמַר ה', אִם אֵין אַתֶּם נִימוּלִים אֵין אַתֶּם אוֹכְלִים, מִיד הַסְכִּימוּ וַיְהוֹשִׁיעַ בֶּן עוֹן מֶלֶךְ אוֹתָם, וְנִתְעַרְבַּ דָּם פֶּסַח וְדָם מִלָּה, וְהָיָה הַקִּבְיָה עוֹבֵר וְנוֹטֵל כָּל אֶחָד וְאֶחָד וְנוֹשְׁקוֹ וּמִבְרָכוֹ.

מפת בכורות

פְּרַעַה הַכּוֹפֵר, אַחֲרֵי כָּל הַמָּוֶת, וּבְפֶרֶט עֲכָשְׁיוֹ שְׁמִשָּׁה הִזְהִיר אוֹתוֹ עַל הַמָּכָה הָאַחֲרוֹנָה, לֹא שֶׁם לִיבּוֹ לְכָלוֹם וְהִלֵּךְ לִישׁוֹן עַל מִיִּטָּתוֹ כְּמוֹ בְּכָל לַיְלָה. "וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה", וְה' בְּעַצְמוֹ לֹא עַל יְדֵי מַלְאָךְ אִם שְׁלִיחַ אֶלֶּא הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּכַבּוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ יֵצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם, וְהָכָה כָּל בְּכוֹר, מִבְּכוֹר שֶׁל פְּרַעַה הַעֲתִיד לָשֶׁבֶת עַל כְּסֵאוֹ עַד בְּכוֹר הַשָּׁבִי, וְכָל בְּכוֹר בְּהֵמָה, אֲגַל הַבְּכוֹרִים²³⁰ לֹא יָתוּ מִיד רַק שֶׁקֶבְלוּ מִפֶּת מוֹת וְהָיוּ מִפְּרָפְרִים וּמִתְנַסְרִים עַד הַבּוֹקֵר, וְכִינוּ שֶׁכָּל מָכָה הָיָה ז' יָמִים וּמִפֶּת בְּכוֹרוֹת רַק בְּלִיל הַפֶּסַח, לָכֵן הִבִּיֵּא הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עֲלֵיהֶם כִּיֵּא בַּחֲצִי הַלַּיְלָה²³¹ כְּמוֹ ז' יָמִים שֶׁל מָכָה אַחֲרֵת, וְהַטַּעַם שֶׁהָיוּ מִתְנַסְרִים עַד הַבּוֹקֵר, כִּי ה' רָצָה שֶׁיִּהְיוּדִים יֵרְאוּ מִקְרֹב נִקְמָתָם בְּאוֹיְבֵיהֶם, וּבְלַיְלָה לֹא יֵצְאוּ מִבֵּיתָם,²³² אֲגַל גַּם מִהַבִּית הָיוּ רוֹאִים הַכֹּל, שֶׁהָיָה הַלַּיְלָה יֵאָדָר לְיִשְׂרָאֵל כְּמוֹ יוֹם שֶׁבִּתְקוּפַת תַּמּוּז, וְלֹא רַק הַבְּכוֹרִים הַחַיִּים לָקוּ. הַמִּצְרַיִם נִהְגוּ שִׂאֵם מֵת לָהֶם בְּכוֹר הָיוּ עוֹשִׂים צוּרָה שֶׁל הַבְּכוֹר מִמִּתְכַּת אוֹ שִׂאֵר דְּבָרִים וְקוֹבְעִים אוֹתוֹ בְּבֵית²³³ וְכָל הַצּוּרוֹת נִשְׁחָקוּ וְהִתְקַלְקְלוּ, וְלֹא רַק הַצּוּרוֹת, אֲלֵא כָּל מָקוֹם שֶׁהָיָה קְבוּר בְּכוֹר בָּאוּ הַכֹּלָבִים וְהוֹצִיאוּ אוֹתָם מִקְבְּרֵיהֶם, וְזֶה הָיָה קִשָּׁה לָהֶם כִּיֵּאִלוּ קִבְּרוּ אוֹתָם בְּאוֹתוֹ יוֹם, וְגַם בְּאֵלֹהֵיהֶם עָשָׂה ה' שִׁפְטִים, כָּל אֲלִיל שֶׁהָיָה לָהֶם שֶׁל עֵץ – עֲרֻקֶּת, וְשֶׁל מִתְכַּת – גִּמָּס וְנִתַּךְ לָאָרֶץ.

וַיִּקָּם פְּרַעַה מִמִּטָּתוֹ בְּאַמְצַע הַלַּיְלָה, הוּא וְכָל עַבְדָּיו וְכָל מִצְרַיִם, וַתְּהִי צַעֲקָה גְדוֹלָה בְּמִצְרַיִם אֲשֶׁר כְּמוֹהוּ לֹא נִהְיָתָה וְכְמוֹהוּ לֹא תוֹסִיף, כִּי אֵין בֵּית אֲשֶׁר אֵין שֵׁם

²³⁰ פסיקתא פי"ז בפסוק ויהי בחצי הלילה, וכן בריש מסכת שמחות.

²³¹ פרדס יוסף פרק ט' פסוק י"ד.

²³² זוהר ח"ב ל"ח.

²³³ דור הדורות ב"א תמ"ז.

מת, כי כל הגדולים מתו, בכור לאב, בכור לאם, גדול שבבית, ונוסף על כל זאת כשיפרעה קם מהמטה וראתה את המות בביתו בגניו ובגבדיו, הוא קם וזרז את עצמו והרג את השרים והמושלים וכל מי שיעץ לו למאן לשלח את בני ישראל, ופרעה היה מחפש ושואל בכל שוק ושוק היכן הוא משה ואיפה הוא גר, היכן אהרן נמצא, והיו בגיהם של ישראל שוחקים עליו, והיו עומדים בחלונות בתיהם, כי הרי היו אסורים לצאת עד בוקר, והיו אומרים לפרעה, להיכן אתה הולך? והיה אומר: אני מחפש את משה, והיו שוחקים ואומרים: כאן הוא גר, כאן הוא גר, עד שחוא מצא את ביתו.

משה רבנו באמצע עריכת סדר ליל פסח, ופרעה דפק על פתחו, וראתה אותם אוכלים ושותים ושמחים, ²³⁴ וקורין את ההלל, ²³⁵ אומר לו משה: מה פרעה מבקש, מי בא אצל מי אתה אצלי או אני אצלך? ופרעה נפל על רגליו של משה, ואמר לו: בבקשה ממך קומו צאו מתוך עמי גם אתם גם בני ישראל ולכו עבדו את ה' כדברכם, ²³⁶ אמרו לו משה ואהרן: שוטה, וכי בלילה אנחנו יוצאים, וכי גנבים אנחנו שניצא בלילה, המתן עד הבוקר, כי כך ציונו ה' שלא נצא מפתח הבית עד בוקר. אמר להם פרעה: הרי עוד מעט פולנו מתים, אמרו לו משה ואהרן: אתה רוצה שהמכה תגמר, אמור הרי אתם בני חורין הרי אתם גרשיותכם הרי אתם עבדים של הקדוש ברוך הוא, התחיל פרעה צווח ואומר: לשעבר הייתם עבדי אגל עכשיו הרי אתם בני חורין, הרי אתם גרשיותכם, והרי אתם עבדיו של הקדוש ברוך הוא, צריכים אתם להלל לו שאתם עבדיו, ²³⁷ והתפללו עלי שלא אמות כי אני בכור, וכשיצאו בני ישראל יצאו לעיני כולם והיו הרבה מתים בשוק, וכשהמצרים רצו לקבור את הגבורים לא מצאו מה ²³⁸ לקבור כי הכלבים אכלו אותם, וזה כאג להם מאד, מצד אחד הם רואים שהיהודים יוצאים ומצד שני הם רואים את המתים שלהם, וכל זה עשה ה' כדי לפרסם את הנס, שלא היה כמוהו דבר מיום שנגרר העולם.

²³⁴ מדרש רבה י"ח י'.

²³⁵ מדרש רבה י"ח ד'.

²³⁶ שוחר טוב קי"ג.

²³⁷ רש"י פ"ב ל"ב.

²³⁸ זוהר ח"ב ל"ח ע"א וע"ש בהסולם שהקשה מהפסוק במדבר ל"ג ד' ומצרים מקברים, אמנם בכלי יקר שם כתב ד"א שקברו את מה שהבכורים הרגו באבותם כדעת המדרש ואולי י"ל שאכלו את הבשר ולא את העצמות.

ואתחרי כן יצאו ברכוש גדול

כשהגיע זמן יציאת מצרים היו כל בני ישראל עסוקים מאוד, וישאלו מהמצרים כלי כסף וכלי זהב ושמלות, ולא להנאת ממון עשו כן אלא לקים מצות הנביא משה שהזהירם בציווי ה' לעשות כן, ונצטוו במצוה זו שנים עשר חודש לפני שיצאו ממצרים ולא היה בהם אחד שהלשין על חברו ובה תקנו את חטא הלשון, ולא היה במעשה זה גגבת דעת, שהרי העבודה שעשו היהודים למצרים בכל השנים הללו, אין לה ערך ואין לשכר המלאכה ולשוויה סוף ותכלית, וכל כך הרבה כסף וזהב היה להם עד שהפחות שבהם, הוציא תשעים חמורים טעונים כסף וזהב, אבל עיקר הרכוש הגדול שיצאו בו ממצרים לא היה כסף וזהב אלא ²⁴⁰מדות טובות, שהיא רכוש הנפש, ושהכירו אמיתת ה', אבל ה' ציוה שישאלו גם כסף וזהב כדי שלא יאמר אותו צדיק אברהם אבינו "ועבדים ועינו אותם" קים גם בגוף הגשמי, וההבטחה שיצאו "ברכוש גדול" קים רק ברוחניות ולא בהם בגשמי.

עצמות יוסף

באותה שעה שהיו בני ישראל עסוקים בכסף וזהב לשאל ממצרים כמו שנצטוו, היה משה עסוק להוציא את עצמות יוסף, כי יוסף השביע את בני ישראל להוציא את עצמותיו ממצרים. משה לא ידע היכן יוסף קבור, ²⁴¹והיה יגע ומחפש שלשה ימים, עד שפגעה בו סרה בת אשר שגשתירה מאותו הדור, וראתה שמשא עיף מהיגיעה, אמרה לו: מה אתה מבקש? אמר לה: ארזנו של יוסף. אמרה לו סרה: בא עמי וראתה לך היכן הוא. הוליכה אותו לגילוס ואמרה לו: במקום הזה עמדו החרטומים ועשו לו ארון של מתכת משקל חמש מאות כפרים ושקעוהו בגילוס, ואמרו לפרעה שעל ידי זה לא יוכלו בני ישראל ליצאת ממצרים לעולם, כיון שכל השביעם יוסף שיוציאו את עצמותיו. לקח משה אבן וחקק בו "עלה שור" והכניסו למים, וצוה ואמר: יוסף הגיעה שעה שהקדוש ברוך הוא גואל את בניו, השכינה מתעכבת בשבילך עם ישראל וענני כבוד מתעכבים בשבילך, אם אתה מגלה את עצמך טוב, ואם לא הרי אנו נקיים משיבותך. מיד צף ועלה ארזנו של יוסף. משה

²³⁹ יש לדעת שאף אם יש בזה עבירה גמורה כגניבה וגזילה אין זה חסרון אלא מצוה גדולה, כי כך ציוה ה', וכמו שאם ה' יצווה ע"י נביא בהוראת שעה לחלל שבת, מי שלא יחלל חייב מיתה כך בזה המצוה שציוה ה' שישאלו ממצרים, וכי מי ציוה שלא לגזול הרי ²⁴⁰וכשהוא מצווה בהוראת שעה לגזול הרי זו מצוה גמורה, ועיין בענין זה בתמורה כ"ח ובהקדמת הרמב"ם למשניות זרעים.

²⁴¹ פרס יוסף פ"א פסוק ב' בשם ריח דודאים.
²⁴¹ תנחומא פ' בשלח אות ב' מדרש רבה דברים י"א ז, ובתוס' שאנץ סוטה י"ג ע"א בשם מדרש.

נָטַל אֹתוֹ וְשָׁם אֹתוֹ עַל כֶּתֶפוֹ וְכָל יִשְׂרָאֵל אַחֲרָיו בְּכֶסֶף וְזָהָב. הִנִּיחוּ אֶת הָאֲרוֹן בְּתוֹךְ עוֹר שֶׁל כֶּבֶשׂ, וְנִכְנְסָה בּוֹ בְּאוֹתוֹ עוֹר רוּחַ חַיִּים, וְהָיָה מְהֵלֶךְ לַיָּד אֲרוֹן ה' בְּמִשְׁךְ אַרְבָּעִים שָׁנָה, וְהָיוּ אֲמוֹת הָעוֹלָם שׂוֹאֲלִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וְכִי דָרְפוּ שָׁל מֵת לַהֲלֹךְ לַיָּד אֲרוֹן ה' הָעוֹלָמִים? וְהָיוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְשִׁיבִים: הַמֵּת הַמוֹנֶה בְּאֲרוֹן קָיָם כָּל מָה שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה.

ענני הכבוד

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ בִּרְעֵמָסָס שֶׁהוּא הָיָה מְקוֹם שֶׁעֲבוּדָם וְכִשְׁהָאִיר יוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּגִיסוֹן הֵבִיאָם הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּשַׁעָה אַחַת לְסוּפוֹת ²⁴² שֶׁהָיָה בְּמִרְחָק שֶׁל מֵאָה וּשְׁלוֹשִׁים מִיל, וְשָׁם כִּיסּוּ אֹתָם שִׁבְעָה עֲנָנֵי כְבוֹד, אַרְבַּע מֵאֲרֻבָּעָה רוּחוֹת, אֶחָד מִלְמָטָה, וְאֶחָד מִלְמַעְלָה שֶׁלֹּא יֵרֵד עֲלֵיהֶם גֶּשֶׁם וּגְרָד, וְלֹא יִכָּה אֹתָם חוּם הַשֶּׁמֶשׁ, וְאֶחָד הַלֵּךְ לִפְנֵיהֶם, כָּל הַנִּמּוֹךְ מַגְבִּיָּה, וְכָל הַגְּבוּהָ מְנַמִּיכָה, וְשׂוֹרֵף נְחָשִׁים וְעִקְרָבִים, כִּי הַמַּדְבָּר שֶׁהָלְכוּ בּוֹ הָיָה גָדוֹל וְעוֹרָא, ²⁴³ הָיוּ בּוֹ נְחָשִׁים כְּקוֹרוֹת בֵּית הַבַּד, וְעִקְרָבִים כְּקִשְׁתוֹת, ²⁴⁴ וַיַּפְעֵם אַחַת עֶבֶר אָדָם בַּמַּדְבָּר הַזֶּה וּרְאָה נָחֹשׁ יֹשֵׁן וְהִנֵּחַשׁ לֹא רָאָה אֹתוֹ אֲבָל מְרֹב שֶׁנִּכְנְסָה בּוֹ חֲרָדָה וְנִגְהַל נִשְׁרָו לֹא שִׁעְרוּתָיו, וְהָיוּ קוֹרְאִים לוֹ מְרוֹטָה.

כָּל ²⁴⁵ אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָלְכוּ יִשְׂרָאֵל בַּמַּדְבָּר עִם עֲנָנֵי הַכְּבוֹד לֹא הָיוּ צָרִיכִים נָר לְהָאִיר, שֶׁהָיָה עֲמוּד הָאֵשׁ מֵאִיר לָהֶם, וְלֹא זֶה בְּלִבְד אֲלֵא אִם הָיוּ מְסַתְּכָלִים עַל הַחֲבִית מִבְּחוּץ הָיוּ יוֹדְעִים מָה מוֹנֶה בְּפָנִים, וְכֵן בְּכָל דָּבָר, וְהָיוּ הָעֲנָנִים מְגַהֲצִים אֶת לְבוּשָׁם, וְכִשְׁהָיוּ הַיְלָדִים גְּדָלִים הִלְבוּשִׁים גְּדָלִים עִמָּהֶם.

²⁴² תרגום יונתן פ"ב ל"ז, תנחומא פ' בשלח אות ג'.

²⁴³ רש"י דברים פ"א י"ט.

²⁴⁴ מדרש רבה כ"ד ד'.

²⁴⁵ שבת כ"ב ע"ב תוד"ה וְכִי לְאוֹרָה, וּבִתּוֹרַת כְּהִנִּים אִמּוֹר פ' י"ג ט'.

וַיֵּצְאוּ מִמִּצְרַיִם יֵשׁוּעַ מֵאֹת אֶלֶף אִישׁ פָּחוֹת אֶחָד, ²⁴⁶וַהֲקִבֵּי הַשָּׁלִים לַמָּנֶן, כָּפִי שֶׁהִבְטִיחַ ה' לַיַּעֲקֹב אֲבִינוֹ אֲנֹכִי אֶעֱלֶךְ גַּם עִלָּה, וַיִּסְעוּ בַּיּוֹם הַשִּׁנִּי מִסּוּפּוֹת שְׁשָׁם הַתְּכַסּוֹ בְּעֶנְנִי כְבוֹד כְּסוּכָה, וַיַּחֲנוּ בְּאַתָּם שִׁבְקֶצֶה הַמִּדְבָּר, וְה' הוֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם בַּיּוֹם בְּעַמּוּד עָנָן לְהַדְרִיכֵם בַּדֶּרֶךְ, וּבְלֵילָה בְּעַמּוּד אֵשׁ לְהָאִיר לָהֶם שְׁיוֹכְלוֹ לַלַּיְלָה בַּיּוֹם וּבְלֵילָה.

פי החירות

בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי צָוָה ה' לְמֹשֶׁה שֶׁיֹּאמֶר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁיּוּבוּ לְכִיוּן מִצְרַיִם לִפְנֵי הָעֲבֻדָּה זָרָה שֶׁנִּקְרָאת בְּעַל צָפוֹן, ²⁴⁷שֶׁהִיא הַיְחִידָה שֶׁהִשְׁאִיר ה' מִכָּל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם לְחַטְעוֹתָם, שֶׁיֹּאמְרוּ הַמִּצְרַיִם שֶׁבְּעַל צָפוֹן מִטְעָה אוֹתָם בַּדֶּרֶךְ, וּפְרָעָה שָׁלַח עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שׁוֹמְרִים שֶׁיַּחֲזִירוּ אוֹתָם אַחֲרֵי שְׁלֹשָׁה יָמִים, כָּפִי שֶׁאָמַר מֹשֶׁה דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים גַּלְךָ בַּמִּדְבָּר, וְכֹאשֶׁר עָבְרוּ שְׁלֹשָׁה יָמִים וַעֲמָדוֹ לִפְנֵי בְּעַל צָפוֹן וְלֹא חָזְרוּ, אָמְרוּ לָהֶם הַשׁוֹמְרִים: הֲרֵי הִגִּיעַ הַזְּמַן שֶׁתַּחֲזִירוּ. אָמְרוּ לָהֶם יִשְׂרָאֵל: וְכִי בְרִשׁוֹת פְּרָעָה יֵצְאוּ, אָמְרוּ לָהֶם הַשׁוֹמְרִים: רוֹצִים אַתָּה לֹא רוֹצִים סוֹפְכֶם לְקִיָּם וּלְהַכְנִיעַ לְמַלְכוּת פְּרָעָה. עָמְדוּ עֲלֵיהֶם יִשְׂרָאֵל, הָפּוּ אוֹתָם וּפָצְעוּ אוֹתָם וַהֲרִגוּ מִקְצֵתָם, וַהֲשִׁיֵּאֵר בְּרַחוּ וַהֲלָכוּ וְסָפְרוּ לְפְרָעָה, וַיִּהְיֶה לְבַב פְּרָעָה וַעֲבָדוֹ לְהִרְעֵל לָעַם, וַיֹּאמְרוּ: מָה זֹאת עָשִׂינוּ כִּי שִׁלַּחְנוּ אֶת יִשְׂרָאֵל.

וְאֵת זַעֲקָתָם שִׁמְעַתָּה עַל יָם סוּף ²⁴⁸

וַיִּתְּאוּר פְּרָעָה בְּעַצְמוֹ אֶת רֶכְבּוֹ, וְאֵת עַמּוֹ לָקַח עִמּוֹ, וַיִּקַּח יֵשׁוּעַ מֵאֹת רֶכֶב בַּחֲזוֹר וְכָל רֶכֶב מִצְרַיִם, ²⁴⁹וַיִּשְׁלַח מֵאֹת אִישׁ נֶגֶד כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, זֹאת אוֹמֶרֶת מֵאָה וּשְׁמוֹנִים מֵלִיּוֹן אִישׁ רֹדְפוֹ אַחֲרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיִּשְׁיִעוּ אוֹתָם עַל הַיָּם בְּעֶרֶב שְׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח, וּפְרָעָה רָאָה שֶׁבְנֵי יִשְׂרָאֵל עוֹמְדִים לִפְנֵי הָעֲבֻדָּה זָרָה שֶׁל בְּעַל צָפוֹן, חָשַׁב פְּרָעָה שֶׁהִעֲבֻדָּה זָרָה מִטְעָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּדֶּרֶךְ, ²⁵⁰הִלֵּךְ פְּרָעָה וַהֲקִרִיב לוֹ קִרְבָּנוֹת.

²⁴⁶ פרקי דרבי אליעזר פל"ט.

²⁴⁷ רש"י פי"ד ב'. וה'.

²⁴⁸ נחמיה פ"ט ט'.

²⁴⁹ ילקוט שמעוני פ' בשלח רמז ר"ל.

²⁵⁰ דעת זקנים מבעלי התוס' פי"ד פסוק ב'.

וַיִּשְׂאוּ²⁵¹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֵינֵיהֶם וְהִנֵּה שָׂר שֶׁל מִצְרַיִם נוֹסֵעַ מִן הַשָּׁמַיִם לַעֲזֹז לַמִּצְרַיִם, וַיֵּרְאוּ מְאוֹד וַיִּצְעֲקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל ה', וַיִּתְחַלְקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּזֶמֶן הַהוּא לְאַרְבַּע כְּתוּת, כַּת אַחַת אוֹמֶרֶת גִּפִּיל אֶת עֲצָמֵי לַיִם, כִּי יֵרְאוּ מְאוֹד מִפְּנֵי כָּל מִצְרַיִם, וְכַת אַחַת אוֹמֶרֶת נְשׁוּב לַמִּצְרַיִם, וְכַת אַחַת אוֹמֶרֶת גִּלְחִם בָּהֶם, וְכַת אַחַת אוֹמֶרֶת נִצְעֵק וַיִּגְבְּלוּ אֶת מִצְרַיִם, וּמִשָּׁה אָמַר לָהֶם: הִתְיַצְבוּ וַיֵּרְאוּ אֶת יְשׁוּעַת ה', ה' יִלְחֶם לָכֶם וְאַתֶּם תִּתְּחַרְשׁוּ.

וַיִּסַּע עַמּוּד הָעָנָן הַהוּלֵךְ לִפְנֵי מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיִּלָּךְ מֵאַחֲרֵיהֶם, לְהַבְדִּיל בֵּין מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל לַמִּצְרַיִם וְהָיָה מִקִּבֶּל חֲצִים וְאַחֲרָיו בְּלִי־סְטֵרֵאוֹת מִהַמִּצְרַיִם שֶׁלֹּא יִגִּיעַ עַל כָּלל יִשְׂרָאֵל, וְעוֹד עַמּוּד עָנָן שֶׁהוּלֵךְ לִפְנֵי הַמַּחֲנֵה הָלַךְ מֵאַחֲרֵיהֶם לְהַחֲשִׁיד לַמִּצְרַיִם, וְכֵן פָּרַע לָהֶם מַכַּת חוֹשֶׁךְ שֶׁלֹּא הָיָה רַק שִׁשָּׁה יָמִים וְכָל הַמַּכּוֹת הָיוּ שִׁבְעָה יָמִים. וְהָיָה הַשָּׁטָן מְקַטְרֵג עַל יִשְׂרָאֵל וְאוֹמֵר: מַה נִּשְׁתַּנּוּ יְאֵלֵינוּ מֵאֵלֵינוּ, הֲרֵי גַם יִשְׂרָאֵל עֲבָדוּ עֲבוּדָה זָרָה בְּמִצְרַיִם, אָמַר לוֹ ה': שׁוּטָה שִׁבְעוֹלָם, וְכִי מִרְצוֹנָם עֲבָדוּ, הֲרֵי הָיוּ אֲנוּסִים, וּמִשָּׁה רִבֵּנוּ הָיָה עוֹמֵד וּמִתְפַּלֵּל לָהּ, אָמַר לוֹ הַקב"ה: אֵין עֲתָה זְמַן לְהַאֲרִיד בְּתַפִּילָּה כְּשִׁי־יִשְׂרָאֵל נְתוּנִים בְּצָרָה, דְּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּסָּעוּ, אֵין לָהֶם אֶלָּא לִיסָע, שֶׁאֵין הֵם עוֹמֵד בְּפִנֵּיהֶם, כְּדָא זְכוּת אֲבוֹתֵיהֶם וְהֵם, וְהָאֲמוּנָה שֶׁהָאֲמִינוּ בִּי וַיִּצְאוּ, לְקַרְוֵעַ לָהֶם אֶת הַיָּם.

²⁵¹ רש"י פי"ד י'.

²⁵² תרגום יונתן פי"ד י"ג.

²⁵³ רש"י פי"ד ט"ו.

קופצים לים

וַיְהִי כַּאֲשֶׁר אָמַר מֹשֶׁה לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל לְהִכָּנֵס לַיָּם, וְהָיָם עֲדִיין לֹא נִבְקַע, הִתְחִילוּ הַשִּׁבְטִים לָלֶכֶת לְכַוּוֹן הַיָּם²⁵⁴ וַהֲיוּ עוֹשִׂים מַלְחָמָה זֶה עִם זֶה, זֶה אֹמֵר אֲנִי אֶרְדּוּ רֹאשׁוֹן לַיָּם וְזֶה אֹמֵר אֲנִי אֶרְדּוּ רֹאשׁוֹן, וְשִׁבְט בְּנִימִין רָצָה לְהִיכָנֵס תְּחִילָה, וְנַחֲשׁוֹן בֶּן עַמִּיעֲדָב עִם שִׁבְט יְהוּדָה הָיוּ מְרַגְמִים אִתָּם בְּאַבְגִּים כִּי הֵם רָצוּ לְהִקְדִּים וּלְקַדֵּשׁ אֶת ה', וְנַחֲשׁוֹן בֶּן עַמִּיעֲדָב קִפֵּץ לְתוֹךְ גְּלִי הַיָּם וְקִידֵשׁ שְׁמוֹ שֶׁל הַקִּבְ"ה לְעֵינֵי הַכָּל, וַהֲיוּ הַמַּיִם מִתְחִילִים לְחֻטְבִּיעַם, וְצָעְקוּ הוֹשִׁיעֵנו אֱלֹהִים כִּי בָאוּ מִיָּם עַד נֶפֶשׁ, עַד שֶׁהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא גָעַר בָּיָם.

קריעת ים סוף

כִּיּוֹן שֶׁהָיוּ אֲנָשִׁים שֶׁחֲשָׁבוּ שֶׁמֹּשֶׁה עוֹשֶׂה אֶת כָּל הַנְּסִים רַק בְּכַח הַמָּטָה לִכְן אָמַר ה' לְמֹשֶׁה: הַשִּׁלַּךְ אֶת מַטְּךָ וְנִטְהַר אֶת יָדְךָ עַל הַיָּם וּבִקְעֵהוּ,²⁵⁵ וְהָיָם לֹא רָצָה לְהִיבָקַע לִפְנֵי מֹשֶׁה, וְאָמַר: לִפְנֵיךָ אֶקְרַע? אֲנִי גָדוֹל מִמֶּךָ שֶׁאֲנִי נִגְרָאתִי בְּשִׁלְיָשִׁי וְאַתָּה בְּשִׁלְיָשִׁי! מָה עֲשֶׂה הַקִּבְ"ה? נָתַן יָמֵינוּ עַל יָמֵינוּ שֶׁל מֹשֶׁה וְהָיָם בָּרַח, אָמַר לוֹ מֹשֶׁה: מָה אַתָּה בּוֹרֵחַ, אָמַר לוֹ הַיָּם: מִלִּפְנֵי אֱלֹהֵי יַעֲקֹב. וְלֹא נִקְרַע²⁵⁶ לָהֶם הַיָּם גִּבַּת אַחַת שְׁבִיל אֲרוֹךְ מִתְחִילָתוֹ וְעַד סוּפוֹ אֲלֵא הָיָה נִקְרַע מְעַט מְעַט, כִּי הָיָם הָיָה בּוֹרֵחַ וְגַם מִפְּנֵיהֶם וּכְשֶׁהָיוּ מִתְקַדְּמִים הָיוּ רוֹאִים אֶת הַיָּם לְעֵינֵיהֶם, וְכָל זֶה עֲשֶׂה ה' כְּדֵי לְהַרְגִּיל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִידַת הַבִּיטָחוֹן, שֶׁיְהִיוּ עֵינֵיהֶם תְּלוּיֹת לְאַגְבֵיהֶם שֶׁבִּשְׁמַיִם.

הַיָּם נִבְקַע²⁵⁷ לְשִׁנִּים עֶשְׂרֵי גִזְרִים, עֲבוּר כָּל שִׁבְט וְשִׁבְט שְׁבִיל מִיּוֹחַד, וְלֹא רַק יָם סוּף נִבְקַע אֲלֵא כָּל מִימֹת שִׁבְעוֹלָם בְּמַעֲנֵוֹת וּבְבוֹרוֹת כּוֹלָם נִבְקָעוּ. וַיָּבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בִּיבֻשָּׁה, וְהַמַּיִם לָהֶם חוֹמָה מִימֵינָם וּמִשְׁמָאלָם,²⁵⁸ וְהַמַּיִם קָרְשׁוּ כְּחוֹמָה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת מִיל מִימֵינָם וּמִשְׁמָאלָם,²⁵⁹ וַיֵּרֶד הַמַּלְאָךְ גִּבְרִיאֵל וַהֲיָה מַכְרִיז לַמַּיִם שֶׁמִּימִין:

²⁵⁴ שוחר טוב ע"ו וק"ד.

²⁵⁵ מדרש רבה כ"א ו'.

²⁵⁶ רבינו בחיי הקדמה לפ' בשלח.

²⁵⁷ זוהר חדש פ' בשלח דף ל' טור ב'.

²⁵⁸ תרגום יונתן י"ד כ"ב.

²⁵⁹ ילקוט שמעוני רמז רל"ד.

הִזְהָרוּ בְּיִשְׂרָאֵל שְׁעֵתִידִים לְקַבֵּל הַתּוֹרָה מִיָּמֵינוּ שֶׁל הַקִּבְ"ה, וְלָמַיִם שֶׁמִּשְׁמָאל הִיא אֹמֶר: הִזְהָרוּ בְּיִשְׂרָאֵל שְׁעֵתִידִים לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין בְּשִׁמְאֵל, וְלָמַיִם שֶׁמִּלְפָּנֵיהֶם הִיא אֹמֶר: הִזְהָרוּ בְּיִשְׂרָאֵל שְׁעֵתִידִים לְקַיֵּם מִצְוֹת בְּרִית מִלָּה, וְלָמַיִם שֶׁמֵּאַחֲרֵיהֶם הִיא אֹמֶר: הִזְהָרוּ בְּיִשְׂרָאֵל שְׁעֵתִידִים לְהַתְעַשֵּׂף בְּצִיצִית מֵאַחֲרֵיהֶם. וְהַחֲמוֹת לֹא הָיוּ חֲתִיכָה אַחַת אֶלָּא כָּמִין לְבָגִים מְסוּדָרִים זֶה עַל גְּבִי זֶה, וּמַעַל רֹאשָׁם גַּם הִיא כָּמִין כִּיפָה וְאַהֲלָה, וְכָל מֶה שֶׁרָצוּ הִיא לָהֶם. בֵּת יִשְׂרָאֵל עוֹבְרֵת בֵּינָם וּבֵינָה בִּידָה וּבִזְכָּה, פּוֹשֶׁטֶת יָדָה וְנוֹטֶלֶת תַּפּוּחַ אוֹ רִימון וְנוֹתֶנֶת, וְכָל מֶה שֶׁעָלָה לָהֶם בְּמַחֲשָׁבָה מִיָּד קִבְּלוּ.

וַיִּרְדּוּ מִצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם כָּל סוֹס פְּרָעָה רָכְבוּ וּפְרָשָׁיו אֶל תּוֹךְ הַיָּם, לִפְנוֹת בֶּקֶר אָמַר ה' לְמֹשֶׁה: נִטָּה אֶת יָדְךָ עַל הַיָּם וַיִּשׁוּבוּ הַמַּיִם עַל מִצְרַיִם עַל רָכְבוֹ וּפְרָשָׁיו, וַיִּט מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ עַל הַיָּם²⁶⁰ וַיִּשָּׁב הַיָּם לְתַקְפוֹ וַחֲזָקוֹ הִרְאִישׁוֹן, וּמִצְרַיִם הָיוּ מְהוּמָמִים וּמְטוֹרְפִים וְרָצִים לְקֶרֶת הַמַּיִם, וְהַמְרָכָבוֹת שֶׁל פְּרָעָה הָיוּ לָהֶם גִּלְגָּל אֶחָד מְכַל צַד וְהַסּוֹסִים מוֹשִׁכִּים בָּהֶם, וְה' הִסִּיר גִּלְגָּל אֶחָד מֵהַמְרָכָבוֹת וְהִשְׁאִיר אֶת הַשְּׁנִיָּה, וְעַל יָדֵי כֵךְ הִיא לָהֶם קֶשֶׁה לְנִסּוֹעַ וְגַם לֹא נִגְדְּרוּ עַל הָרֶצְפָּה כִּי הָרִי גִלְגָּל אֶחָד נִשְׁאָר וְהָיוּ מִתְהַפְּכִים הַנוֹסְעִים בַּעֲגָלָה אֶחָד עַל הַשְּׁנִי וְנִחְבָּלִים בְּגוֹפָם, וְכִשְׁהִגִּיעוּ לְתוֹךְ הַיָּם נִיעַר ה' אֶת הַמִּצְרַיִם כְּמוֹ שֶׁאֵדָם מְנַעַר אֶת הַקִּדְרָה וְהוֹפֵךְ עֲלִיוֹן לְמַטָּה וְתַחֲתוֹן לְמַעְלָה כֵךְ הָיוּ עוֹלִים וְיוֹרְדִים וּמִשְׁתַּבְּרִים בֵּינָם, וְהַקִּבְ"ה נָתַן לָהֶם חַיּוֹת שֶׁיִּסְבְּלוּ אֶת הַיִּסּוּרִים.

וְכִמוֹ שֶׁנֶּעֱנְשׁוּ הַמִּצְרַיִם שֶׁהָיוּ עַל הַיָּם, כֵךְ נֶעֱנְשׁוּ הַמִּצְרַיִם שֶׁנִּשְׁאָרוּ בְּמִצְרַיִם, ה' יִתְבָּרַךְ²⁶³ הִבִּיא בָהֶם מְהוּמָה גְּדוֹלָה, וְנִלְחַמוּ הַמִּצְרַיִם בַּחֶרֶב, אִישׁ בְּאֶחָיו וְאִישׁ בְּרֵעֵהוּ, עַד שֶׁמָּכַל מִצְרַיִם נִשְׁאָרוּ מְעַט מְאֹד אֲנָשִׁים, וְגַם הֵם הָיוּ חִיגְרִים עִיּוּרִים וּפְסָחִים.²⁶⁴ הַמִּצְרַיִם שֶׁהָיוּ בֵּינָם הָיוּ רֹאִים אֶת הַמִּלְחָמָה שֶׁבֵּין הַמִּצְרַיִם בְּמִצְרַיִם, וְגַם הֵם רָאוּ אֵיךְ שֶׁפְּרָעָה וְכָל חֵילוֹ טוֹבְעִים בֵּינָם סוּף.

²⁶⁰ רש"י שמות פי"ד כ"ד וכו'.

²⁶¹ פי' הטור על התורה פי"ד כ"ה.

²⁶² רש"י פי"ד כ"ה.

²⁶³ סדר היום, סדר סיפור יציאת מצרים.

²⁶⁴ מכילתא מסכתא ב' סוף פ"ה.

הקב"ה ²⁶⁵ הִבִּיֵּא אֶת יַעֲקֹב אֲבִינוּ וְהַעֲמִיד אֶת רַגְלָיו עַל הַיָּם וְאָמַר לוֹ: רֵאֵה נָסִים שְׂאֲנִי עוֹשֶׂה עִם בְּנֵיךְ, וְגַם אֶת אֲבִרְהֶם וַיַּצְחֵק הִבִּיֵּא כְּדֵי שִׂירְאוּ אֶת הַנָּסִים שֶׁהִ' עוֹשֶׂה לְבָנָיהֶם, ²⁶⁶ אַחֲרֵי כֵן אָמַר ה' לָיִם: פְּלוֹט אֶת הַמִּצְרִים לַיִּבְשָׁה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפְחָדוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁהַמִּצְרִים עוֹלִים מִמָּקוֹם אֲחֵר, ²⁶⁷ וְהָיָה הַיָּם זֹרֵקוֹן לַיִּבְשָׁה וְהַיִּבְשָׁה זֹרֵקוֹן לָיִם, כִּי הַיִּבְשָׁה זָכְרָה אֶת שִׁנְתֻּקְלָלָהּ כְּשֶׁבִלְעָה אֶת דָּמֵי הָהָל, עַד שֶׁהַקִּבְ"ה נִשְׁבַּע לָהּ שֶׁלֹּא תַעֲנֹשׁ עִ"ז, אֲזִי בִלְעָה אוֹתָם הָאֲדָמָה, וְכָל הַמִּצְרִים שֶׁהָיוּ בֵּינָם מֵתוּ ²⁶⁸ חוּץ מִפְּרָעָה שֶׁנִּשְׁאָר חִי, כְּמוֹ שֶׁהִ' אָמַר בְּעֵבֹר זֹאת הָעֲמֻדָּתִיךָ בְּעֵבֹר הָרְאוּתְךָ אֶת כּוֹחִי וְלִמְעַן סִפֵּר שְׁמִי בְּכָל הָאָרֶץ, אֲבָל לֹא חֹזֵר לְמַלּוּךְ בְּמִצְרַיִם, כִּיֹּן שֶׁכָּבֹד לֹא הָיָה עָלָי מִי לְמַלּוּךְ, כִּי נִשְׁאָרוּ מִמֶּשׁ מַעַט אֲנָשִׁים, לָכֵן הָלַךְ לְנִינְיָה, וּמָלַךְ שָׁם.

על שִׁפְתַּי הַיָּם

נָהָר ²⁶⁹ פִּישִׁיוֹן הוֹצִיָּא מִתּוֹךְ הַגֵּן עֵדֶן אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמִרְגָּלִיּוֹת וְהוֹלִיךְ אוֹתָם לְתוֹךְ נָהָר גִּיחוֹן, וְנָהָר גִּיחוֹן הוֹלִיךְ אוֹתָם לָיִם סוּף, וַיָּם סוּף הִשְׁלִיךְ אוֹתָם עַל שִׁפְתּוֹ, וְהָיוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְלַקְטִים אוֹתָם, וּבְנוֹסֶף לָכֵן הָיָה לָהֶם הַרְבֵּה אוֹצְרוֹת מִהַמִּצְרִים כִּי פָרַעַה פָּתַח לָהֶם אֶת הָאוֹצְרוֹת שֶׁיּוֹסֵף אָסַף בְּמִצְרַיִם, וְהוֹלִיךְ אוֹתָם עִמּוֹ לְמִלְחָמָה, וַיָּם סוּף הִשְׁלִיךְ אוֹתָם לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל.

יַחַד פּוֹלֵם חוּדוֹ וְהַמְּלִיכָה

כְּשֶׁעָבְרוּ ²⁷⁰ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בֵּינָם רָצוּ הַמְּלָאכִים לְשִׁיר שִׁירָה לָהּ, אָמַר לָהֶם ה': הַצָּבָא שְׁלִי עֲדִיין בְּצָרָה וְאַתֶּם תִּתְּנוּ שִׁירָה? וְכִיֹּן שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל יֵצְאוּ מִהֵּם רָצוּ הַמְּלָאכִים לְהַקְדִּים וְלֹאֹמַר שִׁירָה, אָמַר לָהֶם הַקִּבְ"ה: בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תַּחֲלִילָה וְאַחֲ"כ אַתֶּם, אֲזִי יִשְׁרֵי מִשָּׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה לָהּ, אֲשִׁירָה לָהּ, כִּי גָאָה גָאָה סוֹס וְרָכְבוֹ רָמָה

²⁶⁵ בראשית רבה צ"ב ב' ע"פ הפסוק בתהילים קי"ד בצאת ישראל ממצרים, ישראל סבא, והפסוק בתהילים ע"ח נגד אבותם עשה

פלא.

²⁶⁶ פסחים קי"ח ע"ב.

²⁶⁷ מ"ר איכה פ"א ל"ז.

²⁶⁸ פרקי דר' אליעזר פמ"ג, ושמעתי מהאדמו"ר מסטרופקוב שליט"א שפירש על דרך מליצה את הפסוק בתהילים ק"ו ו"א ויכסו

מים צריהם אחד מהם לא נותר, אלא הכי פירוש ויכסו מים צריהם אחד מהם לא נותר, והלא פרעה נותר, אלא הכי פירוש ויכסו

מים צריהם, אחד מהם לא, (אלא) נותר.

²⁶⁹ תרגום יונתן י"ד ט'.

²⁷⁰ מדרש רבה פכ"ג ט'.

בָּיִם, ²⁷¹ וּמִרְיָם הִנְבִּיֵּאתָ וְהִצְדַּקְנִיּוֹת שִׁבְדוֹר הָיוּ מוֹבְטָחוֹת שֶׁהִי יַעֲשֶׂה לָהֶם נְסִים וְהוֹצִיָּאתָ תּוֹפִים מִמִּצְרַיִם, וְכָעֵת לִקְחָה מִרְיָם אֶת הַתּוֹף בְּיָדָהּ וְכָל הַנָּשִׁים אַחֲרֶיהָ בְּתוֹפִים וּמַחֲלוֹת, וְתַעַן לָהֶם מִרְיָם שִׁירוֹ לֵאמֹר כִּי גָאָה גָאָה סוּס וְרוֹכְבוֹ רָמָה בָּיִם.

כִּימִי צִאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֶרְאֶנּוּ נִפְלְאוֹת ²⁷²

גְּלוֹת ²⁷³ מִצְרַיִם הוּא סִימָן לְגְלוֹת זֶה הָאֲחֵרוֹן שֶׁאֲנֵחֵנוּ נִמְצָאִים בּוֹ כְּעֵת בְּשִׁעְבוֹד וַיִּסּוּרוּם, וְאֲנֵחֵנוּ מִצְפִּים לִישׁוּעַת ה', מִמִּתְנִיִם וּמַחֲכִים לְאֹר הַבּוֹקֵר, וְמָה שֶׁהִגְאֻלָּה מִתְאַחֶרֶת לָבֵא, הַכֹּל הוּא כְּדִי לְהוֹסִיף לָנוּ שְׂכָר טוֹב וּלְהִיטִיב לָנוּ בְּאַחֲרִיתֵנוּ, וְכְדִי לְהוֹסִיף פּוֹדֵעַנוֹת וְעוֹנֵשׁ לְמִשְׁתַּעֲבָדִים בָּנוּ, וְכִמּוֹ שֶׁבְּמִצְרַיִם מֵעַתָּה שֶׁהוֹפִיעַ מִשָּׁה לִפְנֵי פְרָעָה בַּפֶּעַם הָרִאשׁוֹנָה, כְּבָדָה עֲלֵיהֶם הָעֲבוֹדָה, וְנִתְעוֹרְרָה עֲלֵיהֶם הַשְׁנָאָה הַרְבֵּה יוֹתֵר עַל מָה שֶׁהִיָּתָה, כֵּךְ בְּגִאֻלָּתֵנוּ הָעֵתִידָה כְּשִׁיגְלָה הַגּוֹאֵל הָאֲחֵרוֹן תִּתְעוֹרֵר הַשְׁנָאָה בֵּין אֲנוֹמוֹת הָעוֹלָם לְיִשְׂרָאֵל, וְיוֹסִיפוּ שִׁעְבוֹד עַל שִׁעְבוֹדָם, וְהִטְעֵם שֶׁהַגּוֹאֵל הָאֲחֵרוֹן יִחְזוֹר וְיִתְכַסֶּה אַחֵר שִׁיתְגַּלָּה, כְּדִי לְהִתְעוֹת אֶת אֲנוֹמוֹת הָעוֹלָם וּלְהַקְשׁוֹת אֶת לִבָּם, וְהִגְאֻלָּה הַזֹּאת עֵתִידָה לִהְיוֹת כְּדִמְיוֹן גִּאֻלַּת מִצְרַיִם בְּהַרְבֵּה עֲנִיִּינִים, וְכֵאֲשֶׁר יִתְקַרֵּב הַקֶּץ תִּהְיֶינָה צָרוֹת רַבּוֹת וּמִתְחַזְּקוֹת, וְהוּא סִימָן הִישׁוּעָה לְיִשְׂרָאֵל, וְכֵךְ אָמְרוּ חוֹזִ"ל: ²⁷⁴ אִם רָאִיתָ דוֹר שֶׁצָּרוֹת רַבּוֹת בָּאוֹת עָלָיו כְּנֶהֱרַח חֶכֶה לוֹ, ²⁷⁵ וְכָל הַמְּפֹאֵת שֶׁהִבִּיאַת הַקִּבְ"ה עַל הַמִּצְרַיִם בְּמִצְרַיִם הוּא עֵתִיד לְהִבִּיאַת עַל מַלְכוּת אֱדוֹם.

וְיִבְאֹר הַפְּסוּק כִּימִי צִאתְךָ וְגו', ²⁷⁶ יִתְבַּאֵר ע"י מִשְׁל, הִיָּה עָנִי שֶׁהֲרוִיחַ עֲשׂוֹת אֲלָפִים רוּבָל בַּפֶּעַם אֶחָד וְהִיָּה לוֹ תַעֲנוּג גָּדוֹל. אַחֲ"כ הֲרוִיחַ עוֹד עֲשׂוֹת אֲלָפִים, יֵשׁ לוֹ גַּם כֵּן תַעֲנוּג אֲבָל נֶגֶד תַעֲנוּג הָרִאשׁוֹן אֵין תַעֲנוּג זֶה נֶחֱשֵׁב לְכָלִים, וְאִם הִיָּינוּ רוֹצִים לְהַעֲרִיךְ נֶגֶד הַתַעֲנוּג הָרִאשׁוֹן שִׁיחִי לוֹ גִ"כ עֲכָשִׁיו תַעֲנוּג כִּמּוֹ הַתַעֲנוּג הָרִאשׁוֹן, צָרִיךְ לְהֲרוִיחַ רִיבּוֹא רַבּוֹת אֲלָפִים. וְהַנִּמְשָׁל הוּא כֵךְ, הַקִּבְ"ה פָּדָה אֹתֵנוּ מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים וַעֲשֶׂה עִמָּנוּ נְסִים וְנִפְלְאוֹת וְהִיָּי זֶה הַתַעֲנוּג הָרִאשׁוֹן, וּבְמַהֲרָה אִי"ה יַעֲשֶׂה עִמָּנוּ

²⁷¹ רש"י פט"ו כ'.

²⁷² מיכה ז' ט"ו.

²⁷³ רבינו בחיי סוף פ' שמות.

²⁷⁴ סנהדרין צ"ח.

²⁷⁵ תנחומא וז"ל, בא אות ב'.

²⁷⁶ קדושת לוי דרוש לפסח.

נָסִים וּנְפִלֹאוֹת, וּלְכַאֲרָה נֶגֶד הַתַּעֲנוּג הָרָאוּשׁוֹן לֹא יִהְיֶה זֶה תַּעֲנוּג, אֶךְ הַקִּבְיָה יַעֲשֶׂה
עִמָּנוּ כָּל כֵּן נָסִים וּנְפִלֹאוֹת עַד אֵין מִסְפָּר, וְאַפִּילוֹ אִם נַעֲרֹךְ נֶגֶד הַתַּעֲנוּג הָרָאוּשׁוֹן אֶף
עַל פִּי כֵן יִהְיֶה גִ"כ תַּעֲנוּג כְּמוֹ הַתַּעֲנוּג הָרָאוּשׁוֹן, וְזֶהוּ כִּימִי צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲפִילוֹ
נֶגֶד הַתַּעֲנוּג הָרָאוּשׁוֹן יִהְיֶה גִ"כ תַּעֲנוּג ²⁷⁷ וְגַם לְצִיּוֹן גּוֹאֵל בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן.

לְשׁוֹנָה חֲבָאָה בִּירוּשָׁלַיִם חֲבֻנוּיָה.